

Α.Τ.Ε.Ι. ΠΑΤΡΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
ΘΕΜΑ: «ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΔΙΕΘΝΟΠΟΙΗΣΗΣ
ΤΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ»

ΕΙΣΗΓΗΤΕΣ

Κος Βικάτος
Κα Φιλιπποπούλου

ΣΠΟΥΔΑΣΤΕΣ

Σταματόπουλος Γεώργιος
Φωτιάδης Χρύσανθος

ΠΑΤΡΑ 2006

ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ	6971
----------------------	------

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Σελ.

Περιεχόμενα.....	1
------------------	---

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

A. Εισαγωγικές έννοιες.....	3
B. Οι ρίζες του φαινομένου.....	5
Γ. Το τέλος της ιστορίας.....	8
Δ. Η αριστερή αντίληψη για τη διεθνοποίηση.....	9

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Απόψεις σχετικά με την οικονομική και κοινωνική διεθνοποίηση – παγκοσμιοποίηση.....	10
--	----

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

A. Η κεφαλαιοκρατία (καπιταλισμός).....	17
B. Επιταχυνόμενα διεθνοποιημένος καπιταλισμός.....	20
Γ. Η διεθνοποίηση της οικονομικής δραστηριότητας.....	23
Δ. Διαφορές παγκοσμιοποίησης – διεθνοποίησης.....	24
E. Νέα οικονομία.....	26
ΣΤ. Θεωρητικοί στόχοι φιλελευθερισμού.....	27
Z. Σκέψεις για μια στρατηγική αλλαγής.....	28
H. Διεθνές εμπόριο και παγκόσμιος οργανισμός εμπορίου.....	31
Θ. Διεθνείς οργανισμοί.....	38
I. Ο ρόλος του κράτους στο διεθνοποιημένο οικονομικό περιβάλλον.....	44
K. Η ευρωπαϊκή κοινότητα.....	46

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

A. Πηγές και άρθρα σχετικά με την παγκοσμιοποίηση – διεθνοποίηση.....	55
B. Παγκοσμιοποίηση και εκπαίδευση.....	63
Γ. Παγκοσμιοποίηση είναι ο σημερινός καπιταλισμός της ελεύθερης μετακίνησης του κεφαλαίου χωρίς αντίπαλη πρόταση.....	74
Δ. Παγκοσμιοποίηση και μύθοι.....	77
E. Πολυεθνικές υπό επιτήρηση.....	79
ΣΤ. Παγκοσμιοποίηση ή διεθνοποίηση.....	83

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

A. Ο διεθνής οργανισμός εργασίας κρούει τον κώδωνα του κινδύνου.....	86
B. Παγκοσμιοποίηση και ανισότητες.....	90
Γ. Η νέα παγκόσμια οικονομική σκέψη.....	95
Δ. Η άποψη μας.....	101
Βιβλιογραφία.....	103

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι

Α. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ

Για τη συνέχεια αυτής της εργασίας και για την όσο το δυνατόν ποιοτικότερη κατανόηση της από τους αναγνώστες, πρέπει να επεξηγηθεί η σημασία των παρακάτω εννοιών:

ΚΕΦΑΛΑΙΟ : σε σχέση με την παραγωγική διαδικασία, κεφάλαιο θα μπορούσαμε να πούμε ότι είναι το σύνολο των αγαθών τα οποία προορίζονται για την επεξεργασία και τη χρήση τους, έτσι ώστε να επιτευχθεί η μέγιστη επιδίωξη των σκοπών που έχουν θέσει οι επιχειρήσεις. (μηχ/ματα, κτίρια, μετ.μεσα, εργαλεία...)

Σε σχέση με την κατοχή κεφαλαίου που έχουν ορισμένα άτομα , κεφάλαιο θα μπορούσαμε να πούμε ότι είναι τα χρηματικά διαθέσιμα τα οποία κατέχουν όπως επίσης και η ιδιοκτησία τίτλων (μετοχές, ομολογίες...)

ΔΙΕΘΝΟΠΟΙΗΜΕΝΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ : εν ολίγοις, διεθνοποιημένο κεφαλαίο είναι εκείνος ο συντελεστής της παραγωγής ο οποίος μπορεί να μεταφερθεί στην οποιαδήποτε αγορά με σκοπό πάντα τη μέγιστη αποδοτικότητα κατά την παραγωγική διαδικασία.

ΠΟΛΥΕΘΝΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ : η ροή κεφαλαίου από τις βιομηχανικές χώρες στις υπόλοιπες γίνεται μέσω των πολυεθνικών επιχειρήσεων. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι οι πολυεθνικές επιχειρήσεις είναι φορείς ροής – μετακίνησης κεφαλαίου για την επίτευξη κέρδους.

ΙΜΠΕΡΙΑΛΙΣΜΟΣ: (από το Λατινικό imperium = εξουσία - κυριαρχία). Είναι η ανάπτυξη και η άμεση συνέχιση των βασικών ιδιοτήτων και των εντονότερων γνωρισμάτων του καπιταλισμού και ειδικότερα είναι η ανώτατη και τελευταία φάση ανάπτυξης του καπιταλισμού, που ορίζεται :

1. Από την αντικατάσταση του ελεύθερου ανταγωνισμού της αγοράς με το μονοπώλιο.
2. Από τη συγχώνευση του τραπεζικού και βιομηχανικού κεφαλαίου.
3. Από την εξαγωγή του κεφαλαίου από χώρες με πλεόνασμα κεφαλαίου σε χώρες φτωχές και υποανάπτυκτες, με τις δυσμενέστερες συνθήκες αποπληρωμής του.
4. Από το σχηματισμό κεφαλαιοκρατικών μονοπωλιακών ενώσεων (πολυεθνικές εταιρείες), που διαμοιράζονται τις παγκόσμιες αγορές και λυμαίνονται τις τοπικές παραδοσιακές αγορές με την μέθοδο αρχικά του αθέμιτου συναγωνισμού μέχρι την τελική εξαφάνιση τους.
5. Από την εδαφική καταπάτηση περιοχών του κόσμου με στρατιωτικά κυρίως μέσα (στρατός του ΝΑΤΟ), που φθάνει σε ολοκληρωτική υποδούλωση των λαών που ζουν εκεί ή σε απλή επιβολή στους λαούς αυτούς καθεστώτων υποτέλειας, που ελέγχονται άμεσα από την ηγεσία του διεθνούς ιμπεριαλισμού.

Σε αυτή την τελευταία περίπτωση, βλέπουμε συνδυασμό ιμπεριαλιστικού και αποικιοκρατικού φαινομένου. Την επιτυχία όλων των παραπάνω στόχων του ιμπεριαλισμού, διευκολύνει η κάτω από διάφορα ψευδεπίγραφα κίνητρα συνένωση κρατών και λαών με διαφορετικά εθνολογικά και πολιτιστικά γνωρίσματα σε μεγάλη αυτοκρατορία που αναγκαστικά βρίσκεται στα χέρια και την αυταρχική διακυβέρνηση των ισχυρότερων από αυτά. (Π.χ. η Ε.Ο.Κ των 15 κρατών βρίσκεται στα χέρια Γερμανίας - Γαλλίας - Αγγλίας) κατά τα πρότυπα των Η.Π.Α. της Ε.Ο.Κ., αλλά και της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, όπου μετά το 1931 εγκαταστάθηκε ο κρατικός ιμπεριαλισμός και λειτούργησε μέχρι την κατάρρευσή του (1990) καλύπτοντας τα συμφέροντα μιας ιδιόμορφης κυρίαρχης και παντοδύναμης κοινωνικής τάξης με ταυτόχρονη αφαίρεση από το ρωσικό προλεταριάτο κάθε οργάνου δημοκρατικής διαχείρισης της εξουσίας.

B. ΟΙ ΡΙΖΕΣ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ

Θα μπορούσε να ειπωθεί ότι κατ'εξοχήν οικονομικό φαινόμενο της μεταπολεμικής περιόδου στον αιώνα μας, είναι η ταχεία εξάπλωση των κεφαλαίων.

Αυτή η ροή κεφαλαίου από τις βιομηχανικές χώρες στις υπόλοιπες γίνεται μέσω των πολυεθνικών επιχειρήσεων. Εν ολίγοις, οι πολυεθνικές επιχειρήσεις είναι φορείς ροής – μετακίνησης κεφαλαίου για την επίτευξη κέρδους.

Αναμφισβήτητα, όμως, αυτή η εξάπλωση κεφαλαίου δεν είναι ένα νέο φαινόμενο, αλλά μια διαδικασία η οποία σημάδεψε καθοριστικά διάφορες ιστορικές περιόδους, ήδη από τον 16^ο αιώνα (εμποροκρατία, ιμπεριαλισμός κ.α.).

Επίσης, η βιομηχανική επανάσταση ήταν ο κινητήριο μοχλός της διεθνοποίησης του κεφαλαίου. Έδωσε μια δυναμική εξάπλωση των κεφαλαίων, η οποία δε θα μπορούσε να περιοριστεί στα στενά εθνικά πλαίσια. Η κατακόρυφη και ιδιαίτερα αυξημένη παραγωγή είχαν ως αποτέλεσμα την ανάγκη τροφοδότησης των βιομηχανικών χωρών με πρώτες ύλες και την ανάγκη εξεύρεσης νέων αγορών.

Η βιομηχανική επανάσταση γενικότερα, μετασχημάτισε την ισορροπία πολιτικής ισχύος μέσα στα έθνη, μεταξύ των εθνών και μεταξύ πολιτισμών. Επαναστατικοποίησε την κοινωνική τάξη πραγμάτων και κατήργησε τα σύνορα λόγω της ορμής που είχε η άνθηση του παγκόσμιου οικονομικού φιλελευθερισμού.

Η πρώτη παγκόσμια οικονομία εμφανίστηκε ήδη στον 16^ο αιώνα ως ένα σύστημα κρατών που εμπλέκονταν σε οικονομικές συναλλαγές και ανταγωνισμό, χωρίς κανένα από αυτά να είναι ικανό να κυριαρχήσει σε βαθμό που να καταστρέψει τους μηχανισμούς της αγοράς και να επιβληθεί ως *imperium*. Έκτοτε, φυσικά, η παγκόσμια οικονομία έχει υποστεί βαθιές μεταβολές με σημαντικότερη την εμφάνιση του εθνικισμού και των εθνικών

κρατών. Στα μέσα του 19^{ου} αιώνα και μέχρι τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο βλέπουμε ένα εντυπωσιακό άνοιγμα των παγκόσμιων αγορών στο πλαίσιο της PAX BRITANICA. Τέλος, στις τρεις τελευταίες δεκαετίες παρατηρούμε ένα εξίσου εντυπωσιακό άνοιγμα των παγκόσμιων αγορών με βάση όχι πια την βρετανική, αλλά την αμερικανική ηγεμονία. Αυτό το νέο άνοιγμα οδηγεί σε μια παγκοσμιοποίηση που είναι πολύ διαφορετική από τις προηγούμενες.

Σύμφωνα, π.χ. με τον E. Wallerstein, τρία είναι τα βασικά χαρακτηριστικά της τωρινής παγκοσμιοποίησης, χαρακτηριστικά που, κατά κάποιο τρόπο, την καθιστούν μοναδική:

1. Μεγαλύτερη επεκτατικότητα.

Το σημερινό παγκόσμιο σύστημα έχει πλήρως ενσωματώσει όλες τις περιοχές του πλανήτη, πράγμα το οποίο δεν είχε συμβεί στην παγκοσμιοποίηση του 19^{ου} αιώνα.

2. Μεγαλύτερη περιεκτικότητα.

Στο σημερινό σύστημα δεν έχουμε μόνο την παγκόσμια παραγωγή αγαθών, αλλά και υπηρεσιών (κυρίως χρηματοπιστωτικών).

3. Μεγαλύτερη διεισδυτικότητα.

Αντίθετα με την παγκοσμιοποίηση του 19^{ου} αιώνα, την οποία ο K. Polanyi με τόση οξυδέρκεια ανέλυσε, οι σημερινές τεχνολογίες επιτρέπουν στις πολυεθνικές εταιρίες να διεισδύουν ακόμα και στις περιφέρειες των κρατών - εθνών. Αυτού του είδους η διείσδυση ήταν τελείως αδύνατη το 19^ο αιώνα. Για να καταλάβει κανείς τον βαθμό διείσδυσης, δεν έχει παρά να σκεφτεί πως μια πολυεθνική, όπως η SONY, έχει θυγατρικές εταιρίες, όχι μόνο σε κάθε πρωτεύουσα του κόσμου, αλλά και σε κάθε επαρχιακή πόλη μιας συγκεκριμένης χώρας. Είναι αυτή η διεισδυτικότητα που έχει οδηγήσει πολλούς ερευνητές να καταλήξουν στο συμπέρασμα πως τα κράτη-έθνη

τείνουν, αν όχι να εξαφανιστούν, σίγουρα να περιθωριοποιηθούν, αφού οι παγκόσμιοι μηχανισμοί της αγοράς αγνοούν όλο και περισσότερο τα εθνικά σύνορα και υποσκάπτουν τους κρατικούς - εθνικούς μηχανισμούς ελέγχου και επιτήρησης.

Γ. ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Ο Φ. Φουκουγιάμα είναι ο πρώτος θεωρητικός της νέας τάξης πραγμάτων:

Στο πολυσυζητημένο του βιβλίο «Το τέλος της ιστορίας», ο αμερικανός αναλυτής ισχυρίζεται ότι το τέλος της ιστορίας προσδιορίζεται από την κυριαρχία της διεθνοποιημένης φιλελεύθερης ιδεολογίας απέναντι στις υπόλοιπες ανταγωνιστικές ιδεολογίες που διαδραμάτισαν έναν καταλυτικό πολιτικό και κοινωνικό ρόλο κατά την διάρκεια του 20^{ου} αιώνα:

« Αυτό του οποίου εμείς μπορούμε να είμαστε μάρτυρες δεν είναι ακριβώς το τέλος του ψυχρού πόλεμου ή η παρέλευση μιας συγκεκριμένης περιόδου της μεταπολεμικής ιστορίας , αλλά αυτό τούτο το τέλος της ιστορίας, δηλαδή το τελικό σημείο της ιδεολογικής εξέλιξης του ανθρώπινου γένους και η οικουμενικοποίηση της διεθνούς φιλελεύθερης δημοκρατίας ως τελικής μορφής ανθρώπινης διακυβέρνησης » .Έτσι λοιπόν, η διάλυση του Συμφώνου της Βαρσοβίας και η κατάρρευση των σοσιαλιστικών μαρξιστικών καθεστώτων ερμηνεύτηκε από τον αμερικανό αναλυτή ως επικράτηση του ενός μοντέλου (κοινωνικοοικονομικού) έναντι του αλλού.

(ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΕΙΣ (ΡΟΕΣ 10-12/1990) ΕΚΔΟΣΕΙΣ Α. Α. ΛΙΒΑΝΗ)

Δ. Η ΑΡΙΣΤΕΡΗ ΑΝΤΙΛΗΨΗ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΕΘΝΟΠΟΙΗΣΗ

Για τον ιδεολογικό χώρο της αριστερας, η διεθνοποίηση αφορά σε ένα θεσμικό πλαίσιο στο οποίο διακρίνουμε 3 άξονες:

1. Τον καπιταλισμό (παραγωγή, νεοφιλελεύθερη αγορά, χρέος του "αναπτυσσόμενου" κόσμου κλπ.)
2. Την αστυνόμευση, την επιτήρηση και τον έλεγχο των κοινωνιών
3. Τον μιλιταρισμό

Οι τρεις αυτοί άξονες αποτελούν "συγκοινωνούντα δοχεία", εξελίσσονται συνδεδεμένοι σ' ένα παγκόσμιο επίπεδο. Κάθε άξονας έχει όμως και τις δικές του τάσεις, αντιφάσεις και αντιθέσεις και τον δικό του τρόπο έκφρασης σε συγκεκριμένο σημείο του πλανήτη. Η επιτήρηση και ο έλεγχος, η αναδιάρθρωση και η ενίσχυση της στρατιωτικής μηχανής δυναμώνουν τις λειτουργίες των εθνών-κρατών και των υπέρ-κρατικών Συμμαχιών (NATO).

Η επιτήρηση και ο έλεγχος όπως και ο μιλιταρισμός έχουν τη δικιά τους εξουσιαστική λογική που συντονίζεται με την καπιταλιστική οικονομική σχέση, δεν ταυτίζεται όμως με αυτή. Στην αντίθετη περίπτωση, όντως, οι οικονομικές σχέσεις θα αποτελούσαν "τη βάση ολόκληρης της πολιτικής κίνησης", όπως λέει ο Μαρξ.

1

ΚΕΦΑΛΑΙΟ II

ΑΠΟΨΕΙΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΔΙΕΘΝΟΠΟΙΗΣΗ - ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ

1. ANDRE FOURCANS

«Πολλοί συνδέουν την παγκοσμιοποίηση με τον παγκόσμιο φιλελευθερισμό, την κυριαρχία των μεγάλων επιχειρήσεων, την παιδική εργασία, τις ανισότητες, την απειλή της κοινωνικής πρόνοιας, την καταστροφή του περιβάλλοντος, την πολιτισμική εξομοίωση και άλλα διασκεδαστικά που κατατρύχουν την αρχή αυτού του αιώνα. Οπωσδήποτε οι κριτικές αυτές δεν είναι εξ' ολοκλήρου αβάσιμες, συνήθως όμως είναι υπερβολικές και κωμικές.»

(Ο κ. Andre Fourcans είναι καθηγητής στην ESSEC (Ecole Supérieure des Sciences Economiques et Commerciales, Ανωτάτη Σχολή Οικονομικών και Εμπορικών Επιστημών της Γαλλίας)

2. ΑΛΕΚΑ ΠΑΠΑΡΗΓΑ

«Καπιταλισμός ίσον ανάγκη του κεφαλαίου να διευρύνει τη δράση του, να ξεπερνά τα όρια της εθνικής αγοράς. Όχι γιατί η εθνική αγορά εξαντλεί τα όρια των κερδών, αλλά γιατί το πρόσθετο κέρδος είναι ο μόνιμος και αδιαπραγμάτευτος στόχος, που γίνεται ακόμα πιο έντονος καθώς η διεθνής καπιταλιστική οικονομία έχει αναπόσπαστο γνώρισμά της τον ανελέητο ενδοκαπιταλιστικό ανταγωνισμό, το κυνήγι της ηγετικής ή ηγεμονικής θέσης από μια χώρα ή μια ομάδα χωρών.»

«Η αλματώδης, τα τελευταία χρόνια, διεθνοποίηση της δράσης του κεφαλαίου προήλθε, μόνον ή κατά βάση, από την ανατροπή του διεθνούς

συσχετισμού δυνάμεων, ή η ανατροπή αυτή συνέβη ακριβώς λόγω της επιθετικής και κατά συνέπεια υπονομευτικής δράσης του κεφαλαίου σε βάρος των σοσιαλιστικών χωρών.

3. ΘΕΟΔΩΡΟΣ Π. ΛΙΑΝΟΣ

«Η παγκοσμιοποίηση δεν είναι ούτε καινούριο φαινόμενο, όπως συχνά λέγεται, ούτε προέκυψε εκ του μηδενός. Είναι απλούστατα η, σε μεγάλο βαθμό, ανεμπόδιστη μεταφορά του διεθνούς κεφαλαίου σε όποια χώρα του Τρίτου, κυρίως, Κόσμου αυτό κρίνει ότι του προσφέρει το μεγαλύτερο ποσοστό κέρδους και με τη μικρότερη αβεβαιότητα.»

(Ο κ. Θεόδωρος Π. Λιανός είναι καθηγητής της Πολιτικής Οικονομίας στο Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών (πρώην ΑΣΟΕΕ)).

4. QUENTIN SKINNER

«Μισώ την ιδέα του διεθνούς ιμπεριαλισμού»

Ο κ. Quentin Skinner είναι καθηγητής Ιστορίας στο Πανεπιστήμιο του Κέιμπριτζ, μέλος της Βρετανικής Ακαδημίας και επίτιμο μέλος της Αμερικανικής Ακαδημίας των Τεχνών και των Επιστημών. Θεωρείται ένας από τους κορυφαίους ιστορικούς στον κόσμο της πολιτικής σκέψης κατά την περίοδο της Αναγέννησης και της Μεταρρύθμισης. Το έργο του περιλαμβάνει σημαντικές μελέτες πάνω στον Χομπς και στον Μακιαβέλι καθώς και βιβλία-σταθμούς, όπως το *Foundations of Modern Political Thought* (Κέιμπριτζ, 1978). Στη χώρα μας ήρθε προσκεκλημένος του Τμήματος ΜΙΘΕ του Πανεπιστημίου Αθηνών και του *Deree College* και έδωσε δύο διαλέξεις. Η πρώτη είχε θέμα την «ιστορία του γέλιου» και η δεύτερη το «νόημα της πολιτικής ελευθερίας.»

Ο Κουέντιν Σκίερ:

- Η έννοια του κράτους απασχόλησε ανέκαθεν την πολιτική φιλοσοφία. Απειλούνται τα έθνη-κράτη από την παγκοσμιοποίηση;

«Αυτό που συμβαίνει είναι πως τα κράτη γίνονται όλο και πιο ανίσχυρα ερχόμενα αντιμέτωπα με την ελεύθερη διακίνηση του κεφαλαίου. Το εργατικό δυναμικό τους εξαρτάται από την ελεύθερη αγορά και παραδόξως, αλλά όχι τυχαία, καθίσταται όλο και λιγότερο ελεύθερο. Η άποψη ότι η παγκοσμιοποίηση θα σημάνει το τέλος του κράτους είναι παράλογη, από την άλλη πλευρά όμως, απειλείται άμεσα η δυνατότητα κρατικής μέριμνας για τον πολίτη».

- Δηλαδή πόσο ελεύθεροι είμαστε ως πολίτες της κοινωνίας που περιγράφετε;

«Είμαστε εγκλωβισμένοι σε μια ολοένα αυξανόμενη σχέση εξάρτησης: εκλέγουμε τους αρχηγούς μας και μετά δεν μπορούμε να επέμβουμε στις ενέργειές τους, ούτε να ασκήσουμε εύκολα κριτική. Οι κυβερνήσεις είναι ευάλωτες στους εκβιασμούς των πολυεθνικών εταιρειών και τα δικαιώματα των πολιτών σιγά-σιγά μετασχηματίζονται σε προνόμια, τα οποία ανά πάσα στιγμή μπορεί να αναιρεθούν».

- Βλέπετε να συμβαίνει αυτό στη χώρα σας;

«Στη Βρετανία έχουμε αυτό που οι συγγραφείς του 18^{ου} αιώνα αποκαλούσαν "τυραννία της εκτελεστικής εξουσίας". Ακόμη και αν εβδομήντα βουλευτές των Εργατικών καταψηφίσουν μια απόφαση της κυβέρνησής τους, δεν μπορούν να την αγγίξουν γιατί προστατεύεται απολύτως από την πλειοψηφία. Αναλογιστείτε ότι ο Μπλερ προσέφερε την αμέριστη συμπαράστασή του προς τις αμερικανικές επιχειρήσεις στο Αφγανιστάν, χωρίς καν να συγκαλέσει το Κοινοβούλιο. Ο πρωθυπουργός έχει γίνει μια εντελώς προεδρική μορφή.»

- Πώς νιώθετε για τις επιχειρήσεις αυτές;

«Νιώθω εξαιρετικά άβολα. Μισώ την ιδέα του διεθνούς ιμπεριαλισμού και με ανησυχεί το γεγονός ότι η αμερικανική πολιτική στο Αφγανιστάν ακόμη

συνεχίζεται. Είμαι, όμως, υπέρ της άσκησης πιέσεων σε χώρες που παραβιάζουν κατάφωρα τις διεθνείς συμβάσεις. Θεωρώ εξαιρετικά θετικό το γεγονός ότι για πρώτη φορά στην ιστορία αμερικανός πρόεδρος απαίτησε από το Ισραήλ να αναγνωρίσει τις αποφάσεις των Ηνωμένων Εθνών, οι οποίες καθιστούν τις στρατιωτικές επιχειρήσεις εναντίον των Παλαιστινίων, στα όρια της γενοκτονίας κατά τη γνώμη μου, εντελώς παράνομες. Βέβαια ο Μπους απαιτεί και ο Σαρόν τον αγνοεί. Είμαι κατάπληκτος με την απόλυτη αδυναμία της διεθνούς κοινότητας να δράσει αποφασιστικά.»

Το ΒΗΜΑ, 21/04/2002, Σελ.: Β62
Κωδικός άρθρου: Β13543Β621
ID: 244963.

5. Γ. ΜΠΑΜΠΙΝΙΩΤΗΣ

«Η διεθνοποίηση συνιστά κι αυτή ευρύτερη, διεθνή συμμετοχή, αλλά πολύμορφη και ισότιμη. Στην παγκοσμιοποίηση, αντιθέτως, μία και μόνη παγκόσμια μορφή απορροφά, εξομοιώνει και ενσωματώνει όλες τις άλλες.»

(Ο κ. Γεώργιος Μπαμπινιώτης είναι καθηγητής Γλωσσολογίας και πρύτανης του Πανεπιστημίου Αθηνών.)

6. Ν. ΜΟΥΖΕΛΗΣ

«Μετά την κατάρρευση του λεγόμενου υπαρκτού σοσιαλισμού η παγκόσμια επικράτηση της οικονομίας της ελεύθερης αγοράς ήταν αναπόφευκτη.»

«Τα χρόνια που κυριαρχούσε ο κομμουνισμός σε ένα μεγάλο τμήμα της Ευρώπης, ο αντικαπιταλισμός δεν ήταν ούτε όραμα, ούτε ουτοπία. Μπορεί να μην υπήρχαν σοβαρές ελπίδες παγκόσμιας επικράτησής του, αλλά ήταν μια σοβαρή απειλή για τον καπιταλισμό.»

«Όταν το 1995 οι 142 χώρες του πλανήτη υπέγραψαν τη συμφωνία για τη σύσταση του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου σε αντικατάσταση της GATT (Γενικής Συμφωνίας Δασμών και Εμπορίου) γνώριζαν ότι, αργά ή γρήγορα, θα αναγκασθούν να ανοίξουν τα σύνορά τους στην ελεύθερη διακίνηση των κεφαλαίων και των εμπορευμάτων των πλουσίων χωρών».

(Ο κ. Νίκος Μουζέλης είναι καθηγητής της London School of Economics)

7. TOM PALMER

«Οι ανοιχτές οικονομίες αναπτύσσονται με ρυθμό έξι φορές μεγαλύτερο από εκείνον που αντιστοιχεί στις κλειστές οικονομίες, σύμφωνα με συγκριτική μελέτη που έγινε στο Πανεπιστήμιο Χάρβαρντ για τις αναπτυσσόμενες χώρες στις δεκαετίες του '70 και του '80. Με αυτή την έννοια, η παγκοσμιοποίηση είναι το «όπλο των φτωχών» στην παγκόσμια οικονομική παλαίστρα.»

(Ο οικονομολόγος κ. Tom Palmer στη συνέντευξή του στον Τάκη Μίχα στον «Οικονομικό Ταχυδρόμο», 14.10.2000).

8. Γ. ΣΟΥΜΠΕΤΕΡ

Ο αυστριακός Γιόζεφ Σουμπέτερ είναι ένας από τους μεγάλους οικονομολόγους του 20^{ου} αιώνα, ο οποίος ξεφεύγει από την στατική αντίληψη την οποία είχαν για τον καπιταλισμό οι οικονομολόγοι της κλασσικής σχολής (A.Smith, D. Ricardo, James Mill, T.R. Malthus, Nassam w. Senior, J.S. Mill). Συγκεκριμένα, η θέση του Γ. Σουμπέτερ γίνεται κατανοητή από την ακόλουθη φράση του: «το ουσιώδες είναι να καταλάβουμε ότι όταν μιλάμε για τον καπιταλισμό, μιλάμε για μια εξελικτική διαδικασία, κάτι για το οποίο έχει μιλήσει εδώ και πολύ καιρό ο Κ. Μαρξ.»

Συγκεκριμενοποίηση της βασικής του άποψης αποτελεί η θέση του για το θεμελιώδες φαινόμενο της οικονομικής ανάπτυξης, το οποίο επιφέρει την καινοτομία, έννοια που περιλαμβάνει την εισαγωγή μιας νέας παραγωγικής μεθόδου ή ενός νέου προϊόντος, την είσοδο σε μια νέα αγορά, την πρόσβαση σε νέες προμήθειες εισροών και γενικότερα την δημιουργία ενός εξελικτικού διεθνοποιημένου καπιταλισμού.

Έτσι λοιπόν, ο κ. Σουμπέτερ ανοίγει ένα δρόμο, τον οποίο ακολουθούν πολλοί μελετητές με τις απαραίτητες διορθώσεις, προσθήκες και αναθεωρήσεις, όμως η βασική σύλληψη παραμένει σταθερή.

9. T. FRIDMAN

«Το μόνο που μπορείς να πεις υπέρ του συστήματος της παγκοσμιοποίησης και της διεθνοποίησης του κεφαλαίου είναι ότι δεν κάνει διακρίσεις. Δημιουργεί τόσο στον αδύναμο όσο και στον ισχυρό την αίσθηση ότι έχουν χάσει τον έλεγχο και βρίσκονται κάτω από το πέλμα μη εκλεγμένων και σε μερικές περιπτώσεις, ανεξέλεγκτων δυνάμεων.»

(T. FRIDMAN - Το Iexus και η ελιά, Ωκεανίδα, 1999, σελ. 515)

10. A. ΚΑΚΟΥΡΙΩΤΗΣ

«Είναι ο πλανήτης γη για πούλημα; Κατά παράφραση, όταν μιλάμε για παγκοσμιοποίηση αναφερόμαστε σε μια «εταιρική κουλτούρα», όπως το θέλουν οι φίλοι του, κάποιοι φανατικοί υπέρμαχοί της φτάνουν στο σημείο να μιλούν για «πανάκεια», ή σε μια «εταιρική αποικιοκρατία», όπως διατείνονται πως είναι οι δεδηλωμένοι εχθροί του; Ή μήπως η αλήθεια στέκεται κάπου εκεί ανάμεσα, μια εκδοχή που και αυτή δεν αποτελεί την καλύτερη δυνατή εγγύηση για το μέλλον του πλανήτη».

(Ο κ. Αθανάσιος Κακουριώτης είναι ομότιμος καθηγητής Γλωσσολογίας στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.)

11. Δ. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΣ

«Η παγκοσμιοποίηση συνίσταται στη διαρκώς αυξανόμενη αλληλοεξάρτηση των χωρών όλου του κόσμου μέσα από την επιτάχυνση των ανταλλαγών κάθε είδους. Γεγονός είναι ότι επιφέρει ανισότητες στην κατανομή του πλούτου. Το εμπόριο ευνοεί την οικονομική ανάπτυξη, μοιραία όμως δημιουργεί όχι μόνο κερδισμένους και χαμένους, αλλά και εντελώς περιθωριοποιημένους ανάμεσα στους τελευταίους. Σε αυτό συνίσταται το πρόβλημα του κοινωνικού αποκλεισμού, που αποτελεί ένα από τα αρνητικά συμπτώματα της παγκοσμιοποίησης»

(Ο κ. Δημήτρης Δημητράκος είναι καθηγητής Πολιτικής Φιλοσοφίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών.)

12. Ε. ΚΑΝΤ

«Οφείλεται στην ανθρώπινη ανωριμότητα το γεγονός ότι συχνά προτιμούμε να υποταχθούμε σε ένα καθεστώς κηδεμονίας, που μας παρέχει προστασία, από το να κινηθούμε ελεύθερα και αυτοδύναμα σε ανοιχτούς χώρους. Η ανθρώπινη αυτή ανωριμότητα παράγει τη φοβία των ανοιχτών χώρων εν γένει.»

ΚΕΦΑΛΑΙΟ III

A. Η ΚΕΦΑΛΑΙΟΚΡΑΤΙΑ (ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΣ)

Ο Adam Smith θεωρείται χαρακτηριστικά ως διανοητικός πατέρας της κεφαλαιοκρατίας.

Είναι ένα οικονομικό σύστημα, παρά μια φιλοσοφία ή μια ιδεολογία, αλλά είναι μεγάλης σπουδαιότητας στις πολιτικές φιλοσοφίες και ιδεολογίες, μέχρι το σημείο να το υποστηρίζουν ή να αντιτάσσονται σε αυτό.

Η κεφαλαιοκρατική οικονομία είναι μια οικονομία στην οποία τα δικαιώματα ιδιωτικών ιδιοκτησιών κάποιου είδους υπάρχουν και ιδιότητα αγαθά μπορούν να κυκλοφορήσουν στο εμπόριο σε μια αγορά. Στην πράξη, η κεφαλαιοκρατία δεν είναι ποτέ η μόνη βάση της οικονομίας ενός έθνους. Όλες οι κεφαλαιοκρατικές χώρες έχουν τις οικονομίες που αποτελούνται εν μέρει από μια αγορά που ρυθμίζεται, ως ένα ορισμένο βαθμό, από την κυβέρνηση

και εν μέρει ενός κυβερνητικού τομέα που χρηματοδοτείται από μέτρα, όπως η φορολογία.

Ο μη εμπορεύσιμος τομέας στα σύγχρονα κεφαλαιοκρατικά έθνη αποτελεί χαρακτηριστικά το ένα τρίτο έως το ένα δεύτερο της συνολικής οικονομίας. Η κεφαλαιοκρατία λειτουργεί αρκετά καλά στην πράξη για την παραγωγή του πλούτου, αλλά δεν εξασφαλίζει έμφυτα μια δίκαιη διανομή αυτού. Οι περισσότερες πολιτικές ιδεολογίες και μορφές κυβέρνησης είναι συμβατές με μια μικτή οικονομία (μια κεφαλαιοκρατική οικονομία με έναν σημαντικό κυβερνητικό τομέα, ο οποίος θα μπορούσε επίσης να αναφερθεί ως σοσιαλιστικό συστατικό). Αναρχο-κεφαλαιοκρατία, μόνο, είναι συμβατή με μια εξ' ολοκλήρου κεφαλαιοκρατική οικονομία.

Διάφορες σημαντικές ιδεολογίες όπως ο μαρξισμός, ο κομμουνισμός, και ο σοσιαλισμός απορρίπτουν πλήρως την έννοια μιας κεφαλαιοκρατικής οικονομίας ως ασυμβίβαστες με το σύνολο αρχών της κοινωνικής ευημερίας τους.

Η πρώτη γνωστή χρήση της λέξης «κεφαλαιοκρατία» ήταν από το μυθιστοριογράφο William Thackeray το 1854.

ΟΡΙΣΜΟΣ 1

Capitalism has been defined in various ways (see definitions of capitalism). In common usage it refers to an economic system in which all or most of the means of production are privately owned and operated for profit, and where investments, production, distribution, income, and prices are determined largely through the operation of a "free market" rather than by centralized state control (as in a command economy). Capitalism contrasts with socialism where the means of production are owned by the state or by the community in collective, contrasts with feudalism where land may be privately operated, but is owned by the state and held in fee and contrasts with fascism where the State controls and/or cartelizes the means of production while maintaining a facade of de jure private ownership. All modern western economies contain some degree of capitalism.

<http://en.wikipedia.org/wiki/Capitalism>

ΟΡΙΣΜΟΣ 2

A form of economic order characterized by private ownership of the means of production and the freedom of private owners to use, buy and sell their property or services on the market at voluntarily agreed prices and terms, with only minimal interference with such transactions by the state or other authoritative third parties.

Πηγή από ιστοσελίδα:

<http://www.auburn.edu/~johnspm/gloss/capitalism>

ΟΡΙΣΜΟΣ 3

Most theories of what has come to be called capitalism developed in the 18th century, 19th century and 20th century, for instance in the context of the industrial revolution and European imperialism (e.g. Smith, Ricardo, Marx), The Great Depression (e.g. Keynes) and the Cold war (e.g. Hayek, Friedman). These theorists characterise capitalism as an economic system where capital

is privately owned and economic decisions are determined in a free market; that is by trades that occur as a result of voluntary agreement between buyers and sellers, where a market mentality and entrepreneurial spirit exists and where specific, legally enforceable, notions of property and contract are instituted. Such theories typically try to explain why capitalist economies are likely to generate more economic growth than those subject to a greater degree of governmental intervention (see economics, political economy, laissez-faire). Some emphasize the private ownership of capital as being the essence of capitalism, while others emphasize the importance of a free market as a mechanism for the movement and accumulation of capital. Some note the growth of a global market system. Others focus on the application of the market to human labor. Others, such as Hayek, note the self-organizing character of economies which is not centrally-planned by the government. Many of these theories call attention to various economic practices that became institutionalized in Europe between the 16th and 19th centuries, especially involving the right of individuals and groups of individuals acting as "legal persons" (or corporations) to buy and sell capital goods, as well as land, labor, and money (see finance and credit), in a free market (see trade) and relying on the state for the enforcement of private property rights rather than on a system of feudal protection and obligations.

B. ΕΠΙΤΑΧΥΝΟΜΕΝΑ ΔΙΕΘΝΟΠΟΙΗΜΕΝΟΣ ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΣ

Με αυτόν τον όρο περιγράφουμε το σύνολο των αλλαγών στο παγκόσμιο καπιταλιστικό σύστημα, τις οικονομικές, πολιτικές και κοινωνικές μετατροπές, που γίνανε φανερές τα τελευταία 15-20 χρόνια.

Ας πάρουμε την εξέλιξη χρονικά για να γίνουν καλύτερα κατανοητές οι αλλαγές αυτές:

Είναι αλήθεια ότι το διεθνές εμπόριο, η μετακίνηση πληθυσμών κλπ. είχαν πριν από τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο αναλογικά όμοιες διαστάσεις με σήμερα. Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα υπήρξε μια πρώτη ώθηση για διεθνοποίηση του καπιταλισμού, πάνω στην τότε βιομηχανική-τεχνολογική ανάπτυξη, με ηγετική δύναμη την Μεγ. Βρετανία, ενώ Γερμανία, Γαλλία και ΗΠΑ ακολουθούσαν.

Είναι η περίοδος του ιμπεριαλισμού (εννοώντας την επιθετική κίνηση ενός ισχυρού καπιταλιστικού κράτους να επιβάλλει με στρατιωτική και οικονομική ισχύ την καπιταλιστική εκμετάλλευση και σε άλλα σημεία του πλανήτη) και των αποικιών. Τότε όμως, ο ιμπεριαλισμός λειτουργούσε διαχωριστικά ως προς τις αποικίες, ενώ σήμερα η διεθνοποιούμενη καπιταλιστική σχέση λειτουργεί αφομοιωτικά. Αυτό εννοούσε ο Σλοβένος αριστερός ψυχαναλυτής Ζίζεκ, όταν, σε μια συνέντευξη του, έλεγε σε σχέση με τις αγγλικές αποικίες στις Ινδίες: «Οι άγγλοι αποικιοκράτες έδειχναν μεγάλο σεβασμό στον ινδικό πολιτισμό: θαύμαζαν ειδικά την πνευματικότητα των Ινδών. Φοβόντουσαν όχι τη διαφορετικότητα, αλλά το γεγονός ότι οι "αφομοιωμένοι" ινδοί θα μπορούσαν να γίνουν "καλύτεροι" καπιταλιστές από τους αποικιοκράτες».

Με τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο και την οικονομική κρίση του 1929 τερματίζεται αυτή η πρώτη ώθηση προς διεθνοποίηση του καπιταλισμού. Τη δεκαετία του '30 το παγκόσμιο εμπόριο υποχωρεί, κυριαρχούν οι εθνοκεντρικές εξελίξεις: "New Deal" στις ΗΠΑ, φασιστικά καθεστώτα στη Γερμανία και την Ιταλία και μια Σοβιετική Ένωση που προσπαθεί να κερδίσει έδαφος.

Το τέλος του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου αναδεικνύει ηγετική καπιταλιστική δύναμη τις ΗΠΑ, με αντίπαλο την ΕΣΣΔ και η ιστορία εισέρχεται στα χρόνια του "ψυχρού πολέμου" που θέτουν σύνορα στην εξάπλωση του δυτικού καπιταλιστικού κεφαλαίου. Σ' αυτό συντελούν (προσωρινά) και οι εθνικοαπελευθερωτικοί αγώνες των πρώην αποικιών. Τα τριάντα με σαράντα χρόνια που ακολουθούν το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου χαρακτηρίζονται από πολλούς αναλυτές ως τα "χρυσά χρόνια" του

καπιταλισμού. Μεγάλοι ρυθμοί ανάπτυξης και κέρδη συνδυάζονται με αυξήσεις των μισθών και με τη δημιουργία του "κοινωνικού κράτους". Αυτό όμως το "οικονομικό θαύμα" ήταν προσδεμένο στις συγκεκριμένες κοινωνικές συνθήκες που επικρατούσαν στη Δύση και που άρχισαν να αλλάζουν κατά τη διάρκεια του "θαύματος". Μαρξιστές αναλυτές μιλούν για μια 40ετή παρένθεση της "κανονικής" ανάπτυξης του καπιταλισμού και ότι την τελευταία 15ετία ο καπιταλισμός έχει ξαναπάρει την "κανονική" μορφή του με την παγκόσμια αγορά να αποτελεί, έτσι ή αλλιώς, τον ζωτικό του χώρο και τη βάση του.

Στα τέλη της δεκαετίας του '80 καταρρέει η Σοβιετική Ένωση και μαζί της το λεγόμενο ανατολικό μπλοκ ή "δεύτερος κόσμος". Βέβαια τα πρώην "σοσιαλιστικά" κράτη είχαν από παλιότερα εμπορικές σχέσεις με την καπιταλιστική Δύση ή δανείζονταν από αυτήν. Αλλά μετά το 1989 η καπιταλιστική δύση προωθεί και εκεί τις παραγωγικές της σχέσεις.

Μετά και τη βούληση της λαϊκής δημοκρατίας της Κίνας για ένταξη στο παγκόσμιο καπιταλιστικό σύστημα ο δυτικός καπιταλισμός, τουλάχιστον γεωγραφικά, αίρει τα εμπόδια εξάπλωσής του. Ταυτόχρονα επεκτείνεται ολοένα και περισσότερο ένας ιστός συνθηκών και συμφωνιών που συνδέουν τα έθνη-κράτη μεταξύ τους. Είτε με πολυμερείς υποχρεώσεις (G-77), είτε με τοπικές υποχρεώσεις (ΕΕ), είτε με διμερείς υποχρεώσεις (GATT, διμερείς φορολογικές συνθήκες των ΗΠΑ με άλλα κράτη). Αυτός ο ιστός δεν επεκτείνεται μόνο μεταξύ των ανεπτυγμένων κρατών της δυτικής Ευρώπης και της Β. Αμερικής αλλά και μεταξύ των αναπτυσσόμενων καπιταλιστικά χωρών στην αν. Ασία και τη λατινική Αμερική.

Οι υποχρεώσεις κάθε κράτους της Δύσης αυξάνουν ως προς αυτές τις διεθνείς συνθήκες σε σχέση με το εμπόριο, την επενδυτική, τη φορολογική, την αγροτική και την ασφαλιστική πολιτική, τα δικαιώματα περί πνευματικής ιδιοκτησίας, την τραπεζική εποπτεία, την μετατρεψιμότητα των νομισμάτων, την πολιτική σχετικά με τις ξένες επενδύσεις. Τελευταία, οι υποχρεώσεις επεκτείνονται σε σχέση με το οικονομικό έγκλημα (απάτες, ξέπλυμα μαύρου χρήματος), το "οργανωμένο έγκλημα" και την τρομοκρατία.

Έχουν επικρατήσει παγκοσμίως, πλέον, τρία νομίσματα: το δολάριο, το ευρώ και το γεν. Η εξέλιξη αυτής της νομισματικής σταθερότητας γίνεται προκειμένου να διασφαλιστεί η κερδοσκοπική μετακίνηση του διεθνούς κεφαλαίου. Οι διασυνοριακές χρηματοοικονομικές ροές αυξήθηκαν γρήγορα και οι άμεσες ξένες επενδύσεις με τις οποίες το ξένο κεφάλαιο, δηλ. κάποια πολυεθνική, ελέγχει μια διασυνοριακή επιχείρηση. Γεγονός που οδήγησε σε μια διεθνοποίηση της παραγωγής.

Γ. Η ΔΙΕΘΝΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ

Το φαινόμενο της διεθνοποίησης της οικονομικής δραστηριότητας επισημάνθηκε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Τορίνο ως μία από τις κύριες προκλήσεις που πρέπει να αντιμετωπίσει η Ευρωπαϊκή Ένωση στο τέλος του αιώνα. Το φαινόμενο αυτό αναφέρεται στη διαδικασία της αυξανόμενης οικονομικής ολοκλήρωσης της παγκόσμιας οικονομίας οι βασικοί κινητήριοι μοχλοί της οποίας είναι οι ακόλουθοι:

1. Η απελευθέρωση των διεθνών συναλλαγών και της διακίνησης των κεφαλαίων.
2. Η επιτάχυνση της τεχνολογικής προόδου και η εμφάνιση της κοινωνίας των πληροφοριών.
3. Η κατάργηση των ρυθμίσεων .

Τα τρία αυτά στοιχεία ενισχύονται αμοιβαία καθόσον η τεχνολογική πρόοδος ευνοεί τις διεθνείς συναλλαγές και το παγκόσμιο εμπόριο επιτρέπει την ευρύτερη διάδοση των τεχνολογικών επιτευγμάτων. Παράλληλα, η κατάργηση των ρυθμίσεων αποτελεί κίνητρο για την ανάπτυξη νέων τεχνολογιών και συμβάλλει στην εξάλειψη των φραγμών στις συναλλαγές. Ωστόσο, ορισμένοι προσάπτουν σε αυτή την τεχνολογική πρόοδο το γεγονός

ότι παρέχει τη δυνατότητα στις επιχειρήσεις και τους ιδιώτες να παρακάμπτουν ευκολότερα τις εθνικές κανονιστικές ρυθμίσεις.

Η ΕΠΕΛΑΣΗ ΤΩΝ ΠΟΛΥΕΘΝΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ		
ΕΤΟΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΠΟΛΥΕΘΝΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΘΥΓΑΤΡΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ
1960	7000	
1995	44500	277000
2000	63000	690000

Δ. ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗΣ-ΔΙΕΘΝΟΠΟΙΗΣΗΣ

Η λεγόμενη "παγκοσμιοποίηση" της οικονομίας, ακόμη και για τις ΗΠΑ που είναι μια χώρα στην οποία φαίνεται σαν ένα γεγονός σε εξέλιξη, δεν είναι ένας "παγκόσμιος προσανατολισμός". Για την ώρα περιγράφει καλύτερα την κατάσταση στον πλανήτη ο όρος διεθνοποίηση της οικονομίας, ο οποίος αναφέρεται στην περίπτωση όπου διεθνοποιούνται κυρίως οι αγορές των εμπορευμάτων και του κεφαλαίου (Θ. Καλαφάτης, 1997).

Μολονότι, λοιπόν, και οι δύο όροι (παγκοσμιοποίηση, διεθνοποίηση) χρησιμοποιούνται χωρίς καμία διάκριση, έχουν σημαντικές διαφορές μεταξύ τους.

Οι υποστηρικτές της "παγκοσμιοποίησης" ισχυρίζονται πως οι ροές των αγαθών και του κεφαλαίου μεταξύ των διαφόρων κρατών έχουν φθάσει σε τέτοια επίπεδα, με αποτέλεσμα να έχει ξεπεραστεί, πλέον, ο ρόλος του

έθνους-κράτους και κατά συνέπεια ο οποιοσδήποτε έλεγχος από τις εθνικές κυβερνήσεις. Μάλιστα, η εν λόγω άποψη θεωρεί ότι "ο πλανήτης μας μετατρέπεται σε μια ενιαία αγορά αγαθών, κεφαλαίων και υπηρεσιών" (Ρέτζιναλντ Ντέιλ, 1996), ώστε αποτελεί ουσιαστικά μία και ενιαία παγκοσμιοποιημένη οικονομία.

Όμως, από τα προαναφερθέντα αποδεικνύεται ότι οι διεθνείς επενδύσεις - οι οποίες σήμερα κατά κύριο λόγο γίνονται ανάμεσα στις ανεπτυγμένες χώρες του καπιταλισμού - εξακολουθούν να είναι πολύ χαμηλότερες απ' ό,τι πριν τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο. Αντίθετα, αυτό που στην πραγματικότητα συμβαίνει είναι η διεθνοποίηση των οικονομιών, η οποία δεν είναι τίποτε περισσότερο απ' αυτό που πάντα συνέβαινε: μια μακροχρόνια τάση του κεφαλαιοκρατικού τρόπου παραγωγής να επαναστατικοποιεί αδιάκοπα τα μέσα και τις σχέσεις παραγωγής, μέσω της συνεχούς ανάπτυξης, της υπέρβασης των εθνικών συνόρων, του σχηματισμού υπερεθνικών ολοκληρώσεων και του ταχύτατου ανοίγματος των εθνικών οικονομιών στο διεθνές εμπόριο. Εάν δεν συντρέχουν οι προαναφερθέντες λόγοι, το οικονομικό σύστημα δεν μπορεί να υπάρξει.

Ο καπιταλιστικός τρόπος παραγωγής, στις σημερινές συνθήκες, μπορεί να επιβιώσει μόνο μέσα από τη διεθνοποίηση των διαδικασιών συσσώρευσης. Όμως, η διεθνοποίηση των οικονομικών σχέσεων δεν σημαίνει κατάργηση των εθνικών συνόρων, αλλά αντίθετα ενίσχυση της τάσης για ηγεμονία των πιο αναπτυγμένων οικονομικά χωρών και όξυνση των οικονομικών ανταγωνισμών για το ξαναμοίρασμα των αγορών και των σφαιρών επιρροής (Δ. Κατσορίδας, 1998).

Λαμβάνοντας, συνεπώς, υπόψη όλους αυτούς τους λόγους, είναι δυνατό να διαπιστώσουμε ότι η λεγόμενη "παγκοσμιοποίηση", ως έννοια, σημαίνει κάτι διαφορετικό από την έννοια της παγκόσμιας αγοράς, γι' αυτό παραπέμπει και σε διαφορετικά πολιτικά συμπεράσματα. Κατ' αντιστοιχία με τα προηγούμενα μπορούμε να ισχυριστούμε ότι το οικονομικό σύστημα είναι ένα σύστημα παγκόσμιο, αλλά καθόλου "ολοκληρωμένο" ή "παγκοσμιοποιημένο".

Απεναντίας, είναι βαθιά ιεραρχημένο και βασίζεται στις ενδο-καπιταλιστικές αντιφάσεις και συγκρούσεις.

E. ΝΕΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Παράλληλα με τον όρο της παγκοσμιοποίησης τα τελευταία χρόνια και ειδικότερα από τις αρχές της δεκαετίας του 90 καθιερώθηκε και ο όρος νέα οικονομία.

Σύμφωνα με την κυρίαρχη άποψη, ο όρος νέα οικονομία συμπεριλαμβάνει χαρακτηριστικά του σύγχρονου καπιταλισμού, όπως τη διεθνοποίηση της παραγωγής και του εμπορίου αγαθών, υπηρεσιών. Επίσης, άλλο σημαντικό χαρακτηριστικό είναι η δυνατότητα της παγκόσμιας μεταφοράς χρήματος και κεφαλαίου στα πλαίσια του διεθνούς ανταγωνισμού. Πρέπει να σημειωθεί, επίσης, πως το φαινόμενο της νέας οικονομίας χαρακτηρίζεται από την ανάπτυξη και χρησιμοποίηση σύγχρονων τεχνολογιών και πληροφοριακών συστημάτων.

Με τη στενή του έννοια, ο όρος νέα οικονομία εκφράζει την ανάπτυξη και διάδοση νέων τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνίας με σκοπό την άνθιση του ανταγωνισμού και της επιχειρηματικότητας.

E.1. ΠΟΙΕΣ ΟΙ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗ ΝΕΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

1. Ποιότητα επιχειρηματικού περιβάλλοντος
2. Διευκόλυνση ανάπτυξης επιχειρηματικής δραστηριότητας, θεσμική, χρηματοδοτική, ερευνητική.
3. Επιχειρηματική κουλτούρα , νοοτροπία και στάση.
4. Τεχνολογική εξοικείωση / υπέρβαση της τεχνογνωσίας.

Ε.2. ΠΟΙΑ ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

1. Η ενδογενής δύναμη μετασχηματισμού των τεχνολογιών
2. Η εισαγωγή καινοτομιών.
3. Η διεθνοποίηση των οικονομικών λειτουργιών του ανταγωνισμού.
4. Η αυξανόμενη σημασία της τεχνολογικής δραστηριότητας.
5. Η ανάδειξη νέων επιχειρηματικών μοντέλων
6. Η εξειδίκευση.
7. Ο αυτοματισμός των συστημάτων.

ΣΤ. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΙΣΜΟΥ

Οι κυρίαρχοι στόχοι που τίθενται στο επίκεντρο της οικονομικής ανάλυσης των θεωρητικών του φιλελευθερισμού είναι οι εξής :

1. Η άριστη κατανομή των διαθεσίμων μέσων παραγωγής
2. Η πλήρης και πιο αποδοτική εκμετάλλευση των μέσων παραγωγής
3. Η άριστη ή τουλάχιστον κοινωνικά επιθυμητή, διανομή του παραγόμενου πλούτου.
4. Η απασχόληση και η νομισματική σταθερότητα
5. Ο κοινωνικά επιθυμητός ρυθμός οικονομικής ανάπτυξης.

Η αγορά είναι το βασικό σημείο κοινωνικοποίησης των κοινωνικών σχηματισμών και ρύθμισης των οικονομικών δραστηριοτήτων .

Η αγορά είναι εκείνο το σημείο στο οποίο αναπτύσσεται και δημιουργείται η σχέση μεταξύ των δυο βασικών υποκείμενων του καπιταλισμού. Αυτά τα δυο υποκείμενα της οικονομικής δραστηριότητας είναι ο παραγωγός και ο καταναλωτής. Μέσω των οικονομικών διαπραγματεύσεων των δυο αυτών φορέων προσδιορίζεται και το επίπεδο της οικονομικής δραστηριότητας του συνόλου της κοινωνίας. Ειδικότερα τα δυο οικονομικά υποκείμενα συναντιούνται δυο φορές, σε δυο διαφορετικές πλευρές της αγοράς:

➤ Σε αυτή την περίπτωση έχουμε την συνάντηση με τον εργαζόμενο, δηλαδή εκεί η συνάρτηση προσφοράς και ζήτησης εργασίας προσδιορίζουν το επίπεδο του μισθού.

➤ Στη συνέχεια ο παραγωγός συναντάται εκ νέου με τον εργαζόμενο ως καταναλωτή πλέον. Και σε αυτήν την περίπτωση η προσφορά και η ζήτηση έχουν σημαντικό ρόλο να διαδραματίσουν, αφού προσδιορίζουν τελικά τις τιμές των αγαθών στην αγορά, αλλά και τις ποσότητες παραγόμενων προϊόντων. Καθίσταται, λοιπόν, σαφές ότι η πρόσφορα και η ζήτηση εργασίας και προϊόντων συντελούν στην οικονομική ισορροπία της αγοράς.

Ζ. ΣΚΕΨΕΙΣ ΓΙΑ ΜΙΑ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗΣ

Τα παραπάνω θέτουν το ζήτημα των φορέων της αλλαγής. Είναι δυνατό να εντοπίσουμε φορείς που μπορούν να πραγματώσουν τέτοια αλλαγή; Οι απαισιόδοξοι προτείνουν, ορθά, ότι δεν διαπιστώνουμε την εμφάνιση αντισυστημικών κινημάτων εκ των κάτω και ότι τα θύματα του σημερινού

παγκόσμιου συστήματος είναι ανέκδοτο να οργανωθούν και να αντισταθούν. Οι απαισιόδοξοι όμως σφάλλουν όταν υποθέτουν ότι ο κοινωνικός μετασχηματισμός μπορεί να επέλθει μόνο εκ των κάτω. Η αλλαγή εκ των άνω, ή μάλλον ένας συνδυασμός κινήσεων εκ των κάτω και άνω είναι εφικτός, χωρίς βέβαια να είναι αναπόφευκτος ή σίγουρος.

Πιο συγκεκριμένα είναι δυνατό να εντοπίσουμε τρεις τύπους καπιταλιστικής τροχιάς:

Την αμερικανική, που συνδυάζει οικονομικό δυναμισμό με πολύ μεγάλη εργασιακή ανασφάλεια και αυξανόμενες ανισότητες.

Την ασιατική παραλλαγή, που είναι εξίσου δυναμική αλλά και εντόνως αυταρχική και η οποία, παρά την πρόσφατη κρίση της, βρίσκεται οριστικά σε πορεία ανόδου και

Τον δυτικοευρωπαϊκό τύπο καπιταλισμού, που είναι λιγότερο δυναμικός αλλά περισσότερο ανθρωπίνος από τον αμερικανικό καπιταλισμό και λιγότερο αυταρχικός από τον ασιατικό ομόλογό του.

Τα παραπάνω καταδεικνύουν πολύ καθαρά μια σοβαρή απόκλιση συμφερόντων ανάμεσα στις ΗΠΑ και την Ευρωπαϊκή Ένωση. Το παγκόσμιο σύστημα σήμερα ευνοεί τις πρώτες και δημιουργεί σοβαρές δυσκολίες στη δεύτερη. Πράγματι οι ευρωπαϊκές πολιτικές ελίτ αντιμετωπίζουν το ακόλουθο δίλημμα: πρέπει είτε να αποδεχθούν τους νεοφιλελεύθερους κανόνες του παγκόσμιου παιχνιδιού, περίπτωση κατά την οποία θα υποχρεωθούν, σε αντίθεση με τις επιθυμίες των εκλογικών τους σωμάτων, να καταργήσουν τις ρυθμίσεις τους για την κοινωνική πρόνοια, προκειμένου να γίνουν περισσότερο ανταγωνιστικές· είτε θα αναγκαστούν να αμφισβητήσουν το παγκόσμιο status quo και να πιέσουν για ένα είδος σοσιαλδημοκρατικής παγκόσμιας ρύθμισης, εντός της οποίας η διαδικασία δημιουργίας πλούτου θα είναι κοινωνικά δίκαιη και φιλική προς το περιβάλλον.

Η αντίρρηση ότι ένα τέτοιο σύστημα δεν είναι δυνατόν και ότι ο σημερινός καπιταλισμός τύπου «καζίνο» είναι εδώ και θα παραμείνει έχει πολύ περισσότερο να κάνει με ιδεολογία παρά με εχέφρονα ανάλυση. Φυσικά, η υπέρβαση της νεοφιλελεύθερης παγκοσμιοποίησης προϋποθέτει την περαιτέρω οικονομική, κοινωνική και πολιτική ολοκλήρωση της Ευρώπης προς σοσιαλδημοκρατικές κατευθύνσεις.

Η μετάβαση από ένα νεοφιλελεύθερο σε ένα σοσιαλδημοκρατικό καθεστώς παγκόσμιας ρύθμισης είναι η θεμελιακή προϋπόθεση για να μετασχηματιστεί η σημερινή αρνητική δυναμική σε μια κατάσταση όπου η παγκόσμια ανάπτυξη θα συνδέεται με την κοινωνική ενσωμάτωση. Με άλλα λόγια, μόνο σε συνθήκες ρυθμισμένου ανταγωνισμού μπορεί να επιτευχθεί μια παγκόσμια κοινωνική συμφωνία μεταξύ των εχόντων και των μη εχόντων, όχι μόνο στη σφαίρα της βοήθειας, αλλά, πάνω απ' όλα σε εκείνη της παραγωγής και της κατανάλωσης.

Σε ό,τι αφορά τη βοήθεια, δεν είναι μόνο αναγκαίο να αυξηθεί σημαντικά η ποσότητα των πόρων που εκχωρούνται στις φτωχές χώρες· είναι επίσης απαραίτητο να διασφαλιστεί ότι δεν οικειοποιούνται τη βοήθεια αυτή οι πολιτικές ελίτ των φτωχών χωρών που ενδιαφέρονται περισσότερο για ίδιο πλουτισμό, παρά για την ανάπτυξη της χώρας τους. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί με την εστίαση σε προγράμματα τα οποία παρακάμπτουν το ανπιαναπτυξιακό, κλεπτοκρατικό, πολιτικό καθεστώς που υπάρχει στις περισσότερες φτωχές χώρες. Όπου αυτό δεν είναι δυνατόν, οι δωρητές θα πρέπει να επιμένουν για αυστηρό λογιστικό έλεγχο και να παρακολουθούν εκ του σύνεγγυς το πώς χρησιμοποιείται η βοήθεια. Σε αυτό το πλαίσιο, τα επιχειρήματα των εγχώριων ελίτ αναφορικά με την εθνική κυριαρχία είναι απλώς ιδεολογικοί μηχανισμοί που διευκολύνουν την απροκάλυπτη λεηλασία. Η προέχουσα αρχή θα πρέπει να είναι: καμία βοήθεια χωρίς αυστηρό έλεγχο από ανεξάρτητους ειδικούς (π.χ. διεθνείς εταιρίες που ειδικεύονται στον λογιστικό έλεγχο).

Από αυτή την οπτική γωνία, μια παγκόσμια κοινωνική συμφωνία στη σφαίρα της βοήθειας συνεπάγεται υποχωρήσεις και από τις δύο πλευρές.

διαφάνεια από την πλευρά των φτωχών κρατών και γενναιοδωρία από την πλευρά των πλουσίων. Το ίδιο ισχύει για τη σφαίρα της παραγωγής και της κατανάλωσης. Είναι αδύνατον να πεισθεί ο Νότος να υιοθετήσει φιλικές προς το περιβάλλον στρατηγικές αγροτικής και βιομηχανικής παραγωγής χωρίς μαζική βοήθεια από τη Δύση στο επίπεδο της έρευνας, της ανάπτυξης εναλλακτικών τεχνολογιών και χρηματοδότησης. Είναι εξίσου αδύνατον να πεισθεί ο Νότος να επιλέξει περιβαλλοντικά ορθούς τρόπους κατανάλωσης χωρίς μια ώθηση για περισσότερο φειδωλές, λιγότερο σπάταλες πρακτικές κατανάλωσης στον Βορρά.

Με άλλα λόγια, η μετάβαση από την παρούσα αρνητική σε μια θετική σπείρα στον άξονα «ανάπτυξη - κατανομή - οικολογία» προϋποθέτει ταυτόχρονα ένα πιο ανθρώπινο καθεστώς παγκόσμιας ρύθμισης και αμοιβαίες παραχωρήσεις τόσο από τις φτωχές όσο και από τις πλούσιες χώρες.

Η. ΔΙΕΘΝΕΣ ΕΜΠΟΡΙΟ ΚΑΙ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΜΠΟΡΙΟΥ

Η.1. ΔΙΕΘΝΕΣ ΕΜΠΟΡΙΟ

ΟΡΙΣΜΟΣ 1

Το Διεθνές Εμπόριο εξετάζει την κατανομή των παραγωγικών συντελεστών ανάμεσα στα διάφορα κράτη και όχι σε μια χώρα. Επίσης, το Διεθνές Εμπόριο ασχολείται με τις διεθνές διακινήσεις των δυνάμεων που επηρεάζουν την απασχόληση των παραγωγικών συντελεστών. Στο θέμα της οικονομικής ανάπτυξης η μελέτη δεν περιορίζεται στην προσπάθεια οικονομικής μιας μόνο χώρας, αλλά μιας ομάδας χωρών που αντιμετωπίζουν περίπου τα ίδια προβλήματα.

ΟΡΙΣΜΟΣ 2

International trade: The economic interaction among different nations involving the exchange of goods and services, that is, exports and imports. The guiding principle of international trade is comparative advantage, which indicates that every country, no matter their level of development, can find something that it can produce cheaper than another country. International finance, the study of payments between nations, is a related area of international economics. A summary of international trade undertaken by a particular nation is given with the balance of trade.

Η.2. ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΜΠΟΡΙΟΥ

World Trade Organization, WTO = Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου (ΠΟΕ).

Με έδρα τη Γενεύη. Υποκατέστησε, το 1995, τη Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου (General Agreement on Tariffs and Trade, GATT). Η τελευταία είχε αρχικά συμφωνηθεί να ισχύσει στη διάσκεψη της Αβάνας, τον Μάρτιο του 1948, αλλά οι διαπραγματεύσεις ολοκληρώθηκαν στις 30/10/48 οπότε και υπογράφηκε από 48 χώρες. Ίσχυσε επί 47 χρόνια (1948-1994) και στην πορεία προσχώρησαν αρχικά 60 κράτη και στη συνέχεια ένας σημαντικός αριθμός κρατών. Μεταξύ του 1947 και του 1962 η GATT συγκάλεσε επτά διεθνείς συνδιασκέψεις με περιορισμένη όμως επιτυχία. Σημαντική πρόοδος έγινε στη συνδιάσκεψη του 1967, πιο γνωστή σαν Γύρος Κέννεντυ, όπου υπογράφηκε συμφωνία για τη δραστική μείωση των δασμών των πρώτων υλών και στο Γύρο της Ουρουγουάης (1986-1994). Τον Απρίλιο του 1994 υπογράφηκε στο Μαρακές η τελική πράξη που προέβλεπε, μεταξύ άλλων, την ίδρυση του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου. Ο ΠΟΕ έχει τη νομική μορφή διεθνούς οργανισμού ενώ η GATT ήταν μια απλή συμφωνία. Εξασφαλίστηκε, όμως, η συνέχεια διότι κατοχυρώθηκε η ισχύς των αποφάσεων, των διαδικασιών και των πρακτικών της GATT.

Ο ΠΟΕ: α) συμβάλλει στην επίτευξη διαφάνειας στις εμπορικές πολιτικές και πρακτικές των συμβαλλομένων μερών και στην εκτίμηση της επίδρασής τους στη λειτουργία του πολυμερούς εμπορικού συστήματος, β) αποτελεί το forum για τη διεξαγωγή διαπραγματεύσεων για τη μείωση ή εξάλειψη των δασμών και την προώθηση των διεθνών εμπορικών συναλλαγών, γ) διοικεί και διαχειρίζεται το ολοκληρωμένο σύστημα επίλυσης διαφορών, δ) συνεργάζεται με το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και την Παγκόσμια Τράπεζα για την επίτευξη μεγαλύτερου βαθμού σύγκλισης μεταξύ εμπορικής, νομισματικής και χρηματοδοτικής πολιτικής σε παγκόσμιο επίπεδο, ε) προωθεί την αρμονική ανάπτυξη της εμπορικής και περιβαλλοντολογικής πολιτικής ώστε το περιβάλλον να μη χρησιμοποιείται σαν πρόσχημα για τη λήψη προστατευτικών μέτρων στο διεθνές εμπόριο, αλλά ούτε το εμπόριο να αγνοεί την περιβαλλοντολογική διάσταση, ζ) εξετάζει την επίδραση των εξαγωγικών περιορισμών, των μέτρων αντιντάμπινγκ, των διεθνών στρατηγικών συμμαχιών και την προνομιακή θέση ορισμένων κρατικών εταιριών στον ανταγωνισμό και την ανάπτυξη των ελευθέρων εμπορικών συναλλαγών, η) στοχεύει, μελλοντικά, στη θέσπιση ή τροποποίηση των διεθνών κανόνων που αφορούν τη γεωργία, τις υπηρεσίες, τις περαιτέρω δασμολογικές μειώσεις ή καταργήσεις δασμών, τη μείωση ή εξάλειψη μη δασμολογικών εμποδίων στο διεθνές εμπόριο, την απλοποίηση και εναρμόνιση των εμπορικών και τελωνειακών διαδικασιών, τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας και το ηλεκτρονικό εμπόριο. Συμπερασματικά, ο ΠΟΕ στοχεύει στην απελευθέρωση του διεθνούς εμπορίου, είναι ένα βήμα διαπραγματεύσεων και παρέχει μία διαδικασία φιλικής επίλυσης των διαφορών. Ο ρόλος του για την ολοκλήρωση της παγκοσμιοποίησης είναι σημαντικός, αλλά έχει επικριθεί διότι υποβαθμίζει την κοινωνική και περιβαντολογική διάσταση. Εν τω μεταξύ, οι προσπάθειες να ξεκινήσει ο νέος γύρος διαπραγματεύσεων του Σιάτλ το 1999 ναυάγησαν λόγω των έντονων διαφωνιών μεταξύ των μελών του ΠΟΕ, αλλά και της θύελλας των κινητοποιήσεων κατά της παγκοσμιοποίησης. Περισσότερο αποτελεσματική ήταν η σύνοδος στη Ντόχα του Κατάρ στην οποία συμμετείχαν οι υπουργοί Εμπορίου των 142 κρατών μελών οι οποίοι αποφάσισαν στις 14/11/2001: α)

να δεχθούν την Κίνα, αλλά και την Ταϊβάν σαν νέα μέλη και β) να αρχίσει ένας νέος γύρος διαπραγματεύσεων για τον περιορισμό των δασμών των αγαθών και των υπηρεσιών. Η Ε.Ε. επέτυχε να περιληφθούν στις διαπραγματεύσεις ενοποιημένες πολυμερείς συμφωνίες για το περιβάλλον, όπως αυτή που αφορά το Πρωτόκολλο για τα βιολογικά προϊόντα και να συζητηθεί η βελτίωση του επενδυτικού κλίματος για τις διεθνείς επιχειρήσεις, όπως και η θεσμοθέτηση Κανονισμού για τις πολιτικές ανταγωνισμού. Οι ΗΠΑ υπεχώρησαν και δέχτηκαν να συζητηθούν μέτρα αντι-ντάμπινγκ. Ο νέος γύρος διαπραγματεύσεων, που στόχευε εκτός των άλλων στην εξάλειψη δασμών ύψους 700 δισ. δολαρίων ΗΠΑ, διήρκεσε από το 2002 έως το 2005.

Οι συναλλαγές που γίνονται μεταξύ διαφορετικών χωρών, δηλ. το εξωτερικό εμπόριο (εισαγωγές-εξαγωγές), φέρνει σε επαφή τις οικονομίες των χωρών του κόσμου, δημιουργώντας τις διεθνείς εμπορικές σχέσεις και το εμπόριο μεταξύ διαφορετικών χωρών διαμορφώνει την έννοια του διεθνούς παγκόσμιου εμπορίου που λέγεται και παγκόσμιο.

Η.3. ΟΙ ΓΕΝΕΣΙΟΥΡΓΟΙ ΛΟΓΟΙ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΕΜΠΟΡΙΟΥ

1. Η ύπαρξη σε ορισμένα κράτη περισσευμάτων από συγκεκριμένα αγαθά (πρόσφορα) και το αντίστοιχο έλλειμμα σε άλλα κράτη από τα ίδια αγαθά (ζήτηση).
2. Η παύση της παλαιάς πολιτικής της αυτάρκειας και του απομονωτισμού.
3. Η τάση για εξειδίκευση της παραγωγής από ορισμένες χώρες που έχουν συγκριτικό πλεονέκτημα .

Η.4. ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΒΟΗΘΟΥΝ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΕΜΠΟΡΙΟΥ

1. Παγκόσμια ειρήνη που ευνοεί τις διεθνείς συναλλαγές και μεταφορές
2. Η τεχνολογική εξέλιξη.
3. Η πολιτιστική εξέλιξη που δημιουργήσε νέες ανάγκες για νέα αγαθά.
4. Η αλλαγή των συνηθειών και των συνθηκών σε παγκόσμιο επίπεδο που προκαλεί ζήτηση σε ορισμένα είδη .
5. Η εξάλειψη των καθεστωτικών διαφορών μεταξύ των χωρών του κόσμου, που έθεταν περιορισμούς στη διεθνή διακίνηση των αγαθών .
6. Η διενέργεια υψηλών παραγωγικών επενδύσεων με αντίστοιχη αύξηση της ζήτησης κεφαλαιουχικών αγαθών, όπως μηχανές και μηχανήματα
7. Η αύξηση και διακίνηση πετρελαιοειδών
8. Η εικοσαετία της αφθονίας 1951-1970 με την έκρηξη στην παγκόσμια ζήτηση καταναλωτικών αγαθών .
9. Η ανάπτυξη του διεθνούς Marketing.

Η.5. ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΑΡΝΗΤΙΚΟΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΕΜΠΟΡΙΟΥ

1. Οι διεθνείς υφέσεις που κυκλικά παρουσιάζονται στη διεθνή οικονομία για διάφορους λόγους .
2. Η δημιουργία συνασπισμών επιχειρήσεων τύπου καρτέλ, τραστ κλπ., που επηρεάζουν τις τιμές και την διακίνηση των αγαθών.
3. Η μη ύπαρξη καλών και διπλωματικών σχέσεων ορισμένων χωρών .

4. Η έλλειψη κεφαλαίων σε ορισμένες υποανάπτυκτες χώρες που δεν επιτρέπουν την αξιοποίηση ορισμένων πλουτοπαραγωγικών πηγών που διαθέτουν.
5. Η εφαρμογή τιμών Damping από ορισμένες χώρες.

Η.6. ΩΦΕΛΕΙΕΣ ΑΠΟ ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΕΜΠΟΡΙΟ

1. Το Δ.Ε συνέβαλε στη οικονομική ανάπτυξη πολλών χωρών, όπως ανέφερε ο μεγάλος οικονομολόγος Ντ.Ρομπερτσον το ΔΕ ήταν η μηχανή προόδου τον 19^ο αιώνα με επίκεντρο τη Μεγ. Βρετανία, της οποίας οι εξαγωγές αυξήθηκαν σημαντικά.
2. Με το ΔΕ αναζητούνται νέες αγορές για τοποθέτηση των παραγόμενων προϊόντων
3. Το ΔΕ διευκολύνει την αμοιβαία κάλυψη των αναγκών σε αγαθά μεταξύ κρατών.
4. Με το ΔΕ προκαλείται διεθνής ανταγωνισμός που ωφελεί τους καταναλωτές στις διάφορες χώρες.
5. Το ΔΕ υποβοηθά στην βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των χωρών της γης.

ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΔΙΕΘΝΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

ΠΑΓΚΟΣΜΙΕΣ ΕΞΑΓΩΓΕΣ (ΔΙΣ. ΔΟΛ.) ΚΑΙ ΠΡΟΣΟΣΤΙΟ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΔΙΑΦΕΡΟΝ ΧΩΡΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΧΩΝ (1980-2003)	1980	2000	2001	2002	2003
ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΣΥΝΟΛΟ	88	243,1	544,2	563,1	603,2
ΑΝΕΠΤΥΓΜΕΝΕΣ ΧΩΡΕΣ		71,4	67,4	66,1	63,6
ΗΠΑ-ΚΑΝΑΔΑΣ	3	14,5	16,5	16,7	16,4
ΙΑΠΩΝΙΑ		9,5	7,1	7,4	6,7
ΖΩΝΗ ΕΥΡΩ	2	34,9	33	28,8	30,8
ΑΝΑΠΤΥΣΣΙΜΕΝΕΣ ΧΩΡΕΣ		28,6	32,6	33,9	36,4
ΑΦΡΙΚΗ		2,6	1,7	1,7	2,1
Λ. ΑΜΕΡΙΚΗ		4,1	5,1	5,6	5,7
ΑΣΙΑ		12,1	17,9	18,7	18,6
ΠΡΩΗΝ ΕΣΣΔ		-	5,2	5,4	5,8
Μ. ΑΝΑΤΟΛΗ	6	3,8	2,8	3,2	4,2

Θ. ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ

Η διεθνοποίηση της οικονομίας ή ακόμα και των κοινωνιών δημιούργησαν την ανάγκη για τη δημιουργία ορισμένων διεθνών οργανισμών:

1. Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε)
2. Βορειοαμερικανική Συμφωνία Ελεύθερου Εμπορίου (Β.Σ.Ε.Ε.)
3. Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ)
4. Ηνωμένα Έθνη (Ο.Η.Ε)
5. Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (Δ.Ν.Τ)
6. Παγκόσμια Τράπεζα (WORLD BANK)
7. Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (Ε.Κ.Τ.)

Θ.1. ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Θ.1.1. ΠΟΙΟΣ ΕΙΝΑΙ Ο ΟΟΣΑ

Ο Οργανισμός για την Οικονομική Συνεργασία και Ανάπτυξη αποτελείται από 30 κράτη-μέλη και προσφέρει στις κυβερνήσεις των κρατών-μελών τη δυνατότητα να συνομιλούν, να ανταλλάσσουν εμπειρίες και απόψεις και να βρίσκουν λύσεις σε συνήθη προβλήματα εθνικού ενδιαφέροντος.

Θ.1.2. ΠΟΙΑ ΕΙΝΑΙ Η ΒΑΣΙΚΗ ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΟΟΣΑ

Να δίνει την ευκαιρία στα κράτη-μέλη να συνεργάζονται και να ανταλλάσσουν απόψεις έτσι ώστε να επιτευχθεί η μεγαλύτερη δυνατή οικονομική άνθιση και να βελτιωθούν οι συνθήκες διαβίωσης των πληθυσμών τους.

Θ.1.3. ΠΟΙΑ ΕΙΝΑΙ ΤΑ ΚΡΑΤΗ-ΜΕΛΗ ΤΟΥ ΟΟΣΑ

Αυστραλία, Αυστρία, Βέλγιο, Γαλλία, Γερμανία, Δανία, Δημοκρατία της Σλοβακίας, Δημοκρατία της Τσεχίας, Ελβετία, Ελλάδα, Ηνωμένο Βασίλειο, Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, Ιαπωνία, Ιρλανδία, Ισλανδία, Ισπανία, Ιταλία, Καναδάς, Κορέα, Λουξεμβούργο, Μεξικό, Νέα Ζηλανδία, Νορβηγία, Ολλανδία, Ουγγαρία, Πολωνία, Πορτογαλία, Σουηδία, Τουρκία, Φιλανδία.

Θ.1.4. ΠΟΙΕΣ ΕΙΝΑΙ ΟΙ ΚΥΡΙΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ ΟΟΣΑ

Ο ΟΟΣΑ δεν θέτει κανονισμούς, όπως συμβαίνει με άλλους διεθνείς οργανισμούς. Αντιθέτως, ενθαρρύνει τις συνομιλίες και προωθεί την καθιέρωση νομοθετικών πλαισίων. Ο ρόλος του ΟΟΣΑ είναι συμβουλευτικός προκειμένου να βοηθήσει το έργο του καθορισμού των κυβερνητικών πολιτικών των κρατών-μελών. Ενθαρρύνει τον αντικειμενικό διάλογο βοηθώντας στην βαθιά κατανόηση των προβλημάτων που αναδύονται μέσα σε έναν ολοένα και πιο περίπλοκο κόσμο. Ένα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό πλεονέκτημα του οργανισμού είναι η δυνατότητα να καλύπτει όλους τους τομείς των κυβερνητικών δραστηριοτήτων με συστηματικό τρόπο.

Θ.1.5. ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΔΕΣΜΟΙ ΤΟΥ ΟΟΣΑ ΜΕ ΜΗ ΚΡΑΤΗ-ΜΕΛΗ

Ο ΟΟΣΑ συνεργάζεται με 70 κράτη που δεν είναι επίσημα μέλη του οργανισμού. Το Κέντρο για την Συνεργασία με τα Μη-Κράτη-Μέλη του ΟΟΣΑ (the OECD Centre for Co-operation with Non-Members) προωθεί και συντονίζει τον πολιτικό διάλογο του Οργανισμού με οικονομίες που δεν ανήκουν επισήμως σε αυτόν.

Θ.2. ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΤΡΑΠΕΖΑ

Η επίσημη ονομασία της είναι "Διεθνής Τράπεζα για την Ανοικοδόμηση και την Ανάπτυξη" (International Bank for Reconstruction and Development, IBRD). Ιδρύθηκε το 1945 στη διάσκεψη του Μπρέττον Γουντς ως ο επενδυτικός βραχίονας του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ). Ενώ ο Πρόεδρος της IBRD είναι πολίτης των ΗΠΑ, ο Γενικός Διευθυντής του ΔΝΤ προέρχεται συνήθως από κράτος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η διοικητική δομή της IBRD είναι παρόμοια με αυτή του ΔΝΤ. Τα μέλη, που είναι συνήθως και μέλη του ΔΝΤ, διορίζουν ένα Διοικητή και ένα αναπληρωτή Διοικητή το καθένα. Οι Διοικητές που είναι Υπουργοί αποφασίζουν για ζητήματα πολιτικής, εγκρίνουν την είσοδο νέων μελών ή αναστέλλουν τη συμμετοχή άλλων, καθορίζουν το ύψος του μετοχικού κεφαλαίου και των αποθεματικών, διανέμουν τα καθαρά κέρδη και υπογράφουν τις χρηματοοικονομικές καταστάσεις και τον προϋπολογισμό. Οι Εκτελεστικοί Διευθυντές εφαρμόζουν την ανωτέρω πολιτική και είναι υπεύθυνοι για την καθημερινή διαχείριση. Οι πέντε μεγαλύτεροι μέτοχοι (Γαλλία, Γερμανία, Ιαπωνία, Ηνωμένο Βασίλειο και ΗΠΑ) διορίζουν από ένα Εκτελεστικό Διευθυντή ενώ τα λοιπά κράτη μέλη διορίζουν τους υπόλοιπους 19 συνήθως συνασπιζόμενα κατά ομάδες. Οι 24 Εκτελεστικοί Διευθυντές συναντώνται συνήθως δύο φορές την εβδομάδα για να εξετάσουν την πορεία της Τράπεζας, να εγκρίνουν δάνεια και εγγυήσεις και

να αποφασίσουν για την εξεύρεση κεφαλαίων. Οι Διοικητές συναντώνται μια φορά το χρόνο ταυτόχρονα και στο ίδιο μέρος που λαμβάνει χώρα η ετήσια συνέλευση του ΔΝΤ. Η τελευταία διεξάγεται στην Ουάσινγκτον DC, που είναι έδρα και των δύο οργανισμών, για δύο συνεχή χρόνια ενώ συνήθως κάθε τρίτο έτος σε άλλη χώρα. Στις συνελεύσεις που οργανώνονται συνήθως το Σεπτέμβριο μετέχουν 3.500 αντιπρόσωποι από τα κράτη μέλη, 5.000 επισκέπτες και ειδικοί προσκεκλημένοι και 1.000 διαπιστευμένοι από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Κάθε Άνοιξη συνεδριάζουν η κοινή Επιτροπή Ανάπτυξης των IMF-IBRD και η Διεθνής Δημοσιονομική και Νομισματική Επιτροπή του ΔΝΤ.

Θ.2.1. Η ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΤΡΑΠΕΖΑ ΕΧΕΙ ΤΟΥΣ ΑΚΟΛΟΥΘΟΥΣ ΣΚΟΠΟΥΣ

1. Να ενθαρρύνει την ανάπτυξη του ιδιωτικού τομέα της οικονομίας, συνεργαζόμενη με τα κράτη-μέλη προσπαθεί να εξασφαλίσει τη θέσπιση των βασικών νόμων, τις κτιριακές και φυσικές υποδομές και την ανάπτυξη των τοπικών αγορών κεφαλαίου και του τραπεζικού συστήματος που είναι απαραίτητες για τη διενέργεια ιδιωτικών επενδύσεων

2. Να παρέχει κεφάλαια, συμβουλές και τεχνική συνδρομή για την υποστήριξη διαρθρωτικών αλλαγών που στοχεύουν στη μείωση των ελλειμμάτων, την απελευθέρωση του εμπορίου, την εγκαθίδρυση υγιών χρηματοοικονομικών συστημάτων, τις ιδιωτικοποιήσεις, ισχυρά δικαιοδοτικά συστήματα και ιδιοκτησιακούς νόμους

3. Να παρέχει συμβουλές στα κράτη-μέλη για την καταπολέμηση της διαφθοράς στη δημόσια διοίκηση που υπονομεύει την εμπιστοσύνη των επενδυτών

4. Να βοηθά χώρες που αντιμετωπίζουν τις συνέπειες συγκρούσεων ώστε να επιτευχθεί ταχεία ανασυγκρότηση και ανοικοδόμηση αυτών

5. Να εξασφαλίζει την προστασία του περιβάλλοντος από τις επενδύσεις υποδομής

6. Να επενδύει στον ανθρώπινο παράγοντα, όπως στην εκπαίδευση, την εξυγίανση των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης, τη διατροφή, την ανάπτυξη φτωχών αγροτικών περιοχών, τη μητρότητα και την αναβάθμιση του ρόλου των γυναικών στην κοινωνία. Σαν ο μοναδικός μεγάλος επενδυτής σε κοινωνικά προγράμματα έχει χορηγήσει δάνεια ύψους 40 δισ. δολαρίων για τη χρηματοδότηση 500 προγραμμάτων σε 100 χώρες

7. Να χρηματοδοτεί αναπτυξιακά σχέδια.

Η IBRD μαζί με τη θυγατρική της IDA (International Development Association) παρέχει δάνεια και πιστώσεις σε ποσοστό κάτω του 50% ενός σχεδίου. Το υπόλοιπο καλύπτεται από συγχρηματοδότηση άλλων αναπτυξιακών τραπεζών, της Ευρωπαϊκής Ένωσης, εθνικά προγράμματα βοήθειας και εξαγωγικές πιστώσεις ιδρυμάτων. Η IDA που ιδρύθηκε το 1960 παρέχει δάνεια σε φτωχές χώρες χωρίς επιτόκιο και καλύπτει το ένα τέταρτο της χρηματοδότησης της IBRD. Οι δανειζόμενοι πληρώνουν ένα τέλος μέχρι 1% του δανείου και εξοφλούν το δάνειο σε 35 ή 40 χρόνια με μία δεκαετή περίοδο χάριτος. Περίπου 40 κράτη συνεισφέρουν στα επενδυτικά κεφάλαια της IDA που ανανεώνονται κάθε τρία χρόνια. Για την ανάπτυξη του ιδιωτικού τομέα η IBRD χρησιμοποιεί τις θυγατρικές της IFC (International Finance Corporation) και MGA (Multilateral Guarantee Agency). Η τελευταία παρέχει εγγυήσεις σε επενδυτές κύρια για την κάλυψη του πολιτικού κινδύνου. Έχει εγγυηθεί επενδύσεις 5 δισ. δολαρίων σε περισσότερες από 24 χώρες. Πληροφορεί επίσης τους επενδυτές για τις ευκαιρίες επενδύσεων σε χώρες υψηλού κινδύνου.

Η IBRD αντλεί τα επενδυτικά της κεφάλαια στις χρηματοδοτικές αγορές. Πωλεί ομόλογα με πιστοληπτική αξιολόγηση AAA και άλλα χρεόγραφα σε ασφαλιστικά ταμεία, οργανισμούς, τράπεζες και ιδιώτες από όλο τον κόσμο. Τα δάνεια που παρέχει έχουν επιτόκιο τόσο για να καλύπτουν απλώς το κόστος του δανεισμού της και είναι αποπληρωτέα σε 15-20 χρόνια με

πενταετή περίοδο χάριτος. Λιγότερο από 5% των κεφαλαίων της αντλεί από την εισφορά των κρατών όταν γίνονται μέλη της. Τα κράτη μέλη αγοράζουν επίσης τις μετοχές της στο μέτρο των οικονομικών τους δυνατοτήτων. Τα υπόλοιπα των δανείων της IBRD δεν πρέπει να υπερβαίνουν το άθροισμα του μετοχικού κεφαλαίου και των αποθεματικών της.

Τα δάνεια που παρέχει η Τράπεζα κατευθύνονται: χρηματοοικονομικός τομέας 22%, μεταφορές 11%, εκπαίδευση 11%, γεωργία 10%, υγεία, διατροφή και πληθυσμός 7%, ηλεκτρική ενέργεια και άλλες μορφές ενέργειας 7%, δημόσιος τομέας 7%, διακλαδικές επενδύσεις 6%, κοινωνικός τομέας 5%, βιομηχανία, ορυχεία και τηλεπικοινωνίες 5%, αστική ανάπτυξη 4%, περιβάλλον 3% και ύδρευση-αποχέτευση 2%.

Θ.3. ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ (ΕΚΤ)

Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) ιδρύθηκε στις 30 Ιουνίου 1998. Από την 1η Ιανουαρίου 1999, έχει ως καθήκον την εφαρμογή της ευρωπαϊκής νομισματικής πολιτικής όπως αυτή χαράσσεται από το Ευρωπαϊκό Σύστημα Κεντρικών Τραπεζών (ΕΣΚΤ). Συγκεκριμένα, τα όργανα λήψης αποφάσεων της ΕΚΤ (Διοικητικό Συμβούλιο και Εκτελεστική Επιτροπή) διευθύνουν το Ευρωπαϊκό Σύστημα Κεντρικών Τραπεζών το οποίο έχει ως αποστολή να διαχειρίζεται την προσφορά χρήματος, να διενεργεί τις πράξεις συναλλάγματος, να κατέχει και να διαχειρίζεται τα επίσημα συναλλαγματικά διαθέσιμα των κρατών μελών και να διασφαλίζει την ομαλή λειτουργία των συστημάτων πληρωμών. Η ΕΚΤ διαδέχθηκε το Ευρωπαϊκό Νομισματικό Ίδρυμα (ΕΝΙ).

Η συνθήκη της Νίκαιας που εγκρίθηκε το Δεκέμβριο 2000 δεν τροποποιεί τη σύνθεση του Διοικητικού Συμβουλίου της ΕΚΤ, το οποίο απαρτίζεται από μέλη της Εκτελεστικής Επιτροπής και από τους Διοικητές των εθνικών κεντρικών τραπεζών, αλλά προβλέπει τη δυνατότητα τροποποίησης των κανόνων σχετικά με τη λήψη απόφασης (οι αποφάσεις

συνήθως εγκρίνονται με απλή πλειοψηφία των μελών, τα οποία διαθέτουν από μία ψήφο). Η τροποποίηση αυτή προϋποθέτει ομόφωνη απόφαση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, η οποία στη συνέχεια κυρώνεται από τα κράτη μέλη.

Ι. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΣΤΟ ΔΙΕΘΝΟΠΟΙΗΜΕΝΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Η θέση πως η παγκοσμιοποίηση απειλεί το κράτος-έθνος στο σύνολό του είναι μάλλον εσφαλμένη. Στηρίζεται σε μια μεθοδολογία που συγκρίνει μεμονωμένα ένα συγκεκριμένο κράτος-έθνος με το παγκόσμιο σύστημα των πολυεθνικών που φυσικά δεν μπορεί μόνο του να ελέγξει. Για να δούμε όμως σωστά τη σχέση κράτους - πολυεθνικού κεφαλαίου, πρέπει να εστιάσουμε την προσοχή μας όχι στο κράτος-έθνος, αλλά στα κράτη-έθνη και στις μεταξύ τους σχέσεις. Αν προσεγγίσουμε το θέμα από αυτή τη σκοπιά, βλέπουμε ότι το διακρατικό παιχνίδι δεν έχει εξασθενήσει, έχει απλώς αλλάξει μορφή. Στις χώρες του κέντρου τείνει να έχει λιγότερο γεωπολιτικό και περισσότερο αναπτυξιακό χαρακτήρα. Σε αυτό το νέο διακρατικό πλαίσιο τα αναπτυξιακά προσανατολισμένα κράτη όχι μόνο δεν περιθωριοποιούνται, αλλά γίνονται σοβαροί παίκτες στην παγκόσμια σκηνή. Με άλλα λόγια, αν οι μεγάλες πολυεθνικές εταιρείες αποτελούν ένα δίκτυο εξαιρετικά ισχυρών οικονομικών παικτών, τα αναπτυξιακά προσανατολισμένα εθνικά κράτη αποτελούν και αυτά ένα άλλο δίκτυο, εξίσου σημαντικό. Και δεν είναι καθόλου βέβαιο ποιο από τα δύο δίκτυα είναι πιο ικανό στο να περιορίσει τις δραστηριότητες του άλλου. Ας μην ξεχνάμε ότι ο σημερινός νεοφιλελεύθερος χαρακτήρας της παγκόσμιας οικονομίας δεν επήλθε τυχαία. Κατασκευάστηκε επί τούτου από έναν μικρό αριθμό ισχυρών πολιτικών φορέων. Αυτό σημαίνει πως μια διαφορετική συμμαχία κρατών-εθνών (π.χ. συμμαχία Κίνας και Ευρωπαϊκής Ένωσης) θα μπορούσε να οδηγήσει στην μετάβαση από τον τωρινό άναρχο παγκόσμιο καπιταλισμό, σε ένα σύστημα ρυθμιζόμενο με βάση, όχι μόνο την

παραγωγικότητα, αλλά και την κοινωνική δικαιοσύνη και την οικολογική υπευθυνότητα.

Αν τα παραπάνω ισχύουν, τότε μπορεί να πει κανείς πως το κράτος - έθνος δεν τείνει να εξαφανιστεί, αλλά, στο πλαίσιο της σημερινής παγκοσμιοποίησης, αλλάζει λειτουργίες. Από τη μια μεριά οι ρυθμιστικές λειτουργίες που είχε στην πρώιμη μεταπολεμική περίοδο αδυνατίζουν (π.χ. λειτουργίες αναδιανομής πλούτου, εσωτερικής επιτήρησης της κίνησης των κεφαλαίων κλπ.). Από την άλλη μεριά όμως, το κράτος-έθνος αποκτά νέες λειτουργίες σε διακρατικό και παγκόσμιο επίπεδο. Είναι ακριβώς γι' αυτό τον λόγο, που οι χώρες που ανοίγουν τις οικονομίες τους στην παγκόσμια αγορά δεν μειώνουν, αλλά μάλλον αυξάνουν τις δημόσιες δαπάνες τους.

Πρέπει βέβαια να τονιστεί εδώ πως η αλλαγή λειτουργιών και πιο συγκεκριμένα η αδυναμία του κράτους να ελέγχει εντός των εθνικών συνόρων την κίνηση της πληροφόρησης και του κεφαλαίου έχει σοβαρές επιπτώσεις στον κοινωνικό τομέα. Οι επιμέρους κυβερνήσεις δεν μπορούν πια να παίξουν τον εξισορροπητικό / αναδιανεμητικό ρόλο που έπαιζαν στην πρώιμη μεταπολεμική περίοδο, στη λεγόμενη «χρυσή εποχή της σοσιαλδημοκρατίας» (1945-1975). Σε εθνικό επίπεδο, κάθε σοβαρή προσπάθεια μείωσης των ανισοτήτων και της μαζικής περιθωριοποίησης που το άνοιγμα των αγορών δημιουργεί υποσκάπτει το «ευνοϊκό κλίμα» για την προσέλκυση ξένων επενδύσεων. Στη συνέχεια, η έλλειψη επενδύσεων μειώνει τον ρυθμό ανάπτυξης και οδηγεί στην οικονομική στασιμότητα, δηλαδή στην παραγωγή λιγότερου πλούτου. Με άλλα λόγια, η βασική αντινομία που η νεοφιλελεύθερη παγκοσμιοποίηση έχει δημιουργήσει είναι αυτή μεταξύ της παραγωγής πλούτου και της σχετικά δίκαιης κατανομής του.

Η ένταση των ανισοτήτων και της περιθωριοποίησης βασίζεται, εν μέρει, στην αυξανόμενη ανισορροπία κεφαλαίου και εργασίας. Λόγω των τεχνολογικών εξελίξεων και των πολιτικών αλλαγών, το κεφάλαιο έχει αποκτήσει, όπως ήδη αναφέραμε, μια τεράστια κινητικότητα, ενώ η εργασία παραμένει, για διάφορους λόγους, σε σχετική «ακινησία».

Κ. Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ

Η Συνθήκη του Άμστερνταμ, που υπεγράφη τον Οκτώβριο του 1997

Η Συνθήκη Προσχώρησης των 10 νέων κρατών μελών της ΕΕ, που εντάχθηκαν το Μάιο του 2004.

Κ.1. ΚΥΡΙΟΤΕΡΑ ΣΗΜΕΙΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗΣ (1950-2004)

Μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο πολιτικοί από διάφορες χώρες της Ευρώπης είναι πεπεισμένοι ότι ο μόνος τρόπος για να αποφευχθεί ένας ακόμη πόλεμος στην Ευρώπη είναι να ενωθούν οι χώρες οικονομικά και πολιτικά.

- 1950

Ο Γάλλος υπουργός εξωτερικών, Robert Schuman, προτείνει να τεθούν υπό κοινή διαχείριση οι βιομηχανίες άνθρακα και χάλυβα της Δυτικής Ευρώπης.

• 1951

Έξι χώρες ιδρύουν την Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ): το Βέλγιο, η Δυτική Γερμανία, το Λουξεμβούργο, η Γαλλία, η Ιταλία και η Ολλανδία. Όπως προβλεπόταν, μετά από πενήντα χρόνια, το 2002, έληξε η ισχύς της Συνθήκης ΕΚΑΧ.

• 1957

Υπογράφονται οι συνθήκες της Ρώμης, οι οποίες δημιουργούν την Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας (ΕΥΡΑΤΟΜ) και την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ). Σκοπός των κρατών-μελών είναι η άρση των εμπορικών και δασμολογικών φραγμών και η δημιουργία μιας κοινής αγοράς.

• 1967

Τα θεσμικά όργανα των τριών Ευρωπαϊκών κοινοτήτων (ΕΚΑΧ, ΕΟΚ και ΕΥΡΑΤΟΜ) συγχωνεύονται. Τα νέα θεσμικά όργανα είναι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το Συμβούλιο Υπουργών και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

• 1970

Με απόφαση των αρχηγών κρατών ή κυβερνήσεων, το 1969, η Έκθεση Werner αποτελεί την πρώτη προσπάθεια δημιουργίας οικονομικής και νομισματικής ένωσης μεταξύ των έξι κρατών μελών της ΕΟΚ. Το σχέδιο απέτυχε στις αρχές της δεκαετίας του '70 για διάφορους λόγους.

• 1973

Ένταξη της Δανίας, της Ιρλανδίας και του Ηνωμένου Βασιλείου στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ). Η ΕΟΚ έχει εννέα κράτη μέλη.

• 1979

Οι κυβερνήσεις και οι κεντρικές τράπεζες των εννέα κρατών μελών δημιουργούν το Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα (ΕΝΣ). Κύριο χαρακτηριστικό του είναι ο μηχανισμός συναλλαγματικών ισοτιμιών (ΜΣΙ), ο οποίος βασίζεται σε σταθερές, αλλά προσαρμόσιμες συναλλαγματικές ισοτιμίες μεταξύ των νομισμάτων των συμμετεχουσών χωρών.

- 1981

Ένταξη της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ).

- 1986

Ένταξη της Ισπανίας και της Πορτογαλίας στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ).

- 1986

Η ιδέα μιας οικονομικής και νομισματικής ένωσης επανέρχεται στο προσκήνιο με την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη.

- 1988

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, συνεργώμενο σε επίπεδο αρχηγών κρατών ή κυβερνήσεων, επιβεβαιώνει τον στόχο δημιουργίας μιας Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης (ΟΝΕ). Μια επιτροπή εμπειρογνομόνων, υπό την προεδρία του Jacques Delors, του τότε Προέδρου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, εξετάζει τους τρόπους επίτευξης της ΟΝΕ. Η έκθεση αυτής της επιτροπής (Έκθεση Delors) προτείνει τη μετάβαση σε τρία στάδια.

- 1989

Αρχίζουν οι διαπραγματεύσεις για την υπογραφή της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Με τη Συνθήκη αυτή ιδρύεται η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) και τροποποιείται η Συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Συγκεκριμένα, η νέα συνθήκη περιλαμβάνει διατάξεις για την εισαγωγή της ΟΝΕ και την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας. Η Συνθήκη είναι γνωστή ως "Συνθήκη του Μάαστριχτ".

- 1992

Υπογράφεται η Συνθήκη του Μάαστριχτ, η οποία θεσπίζει νέες μορφές συνεργασίας μεταξύ των κυβερνήσεων των κρατών-μελών (π.χ. στους τομείς της άμυνας, της δικαιοσύνης και των εσωτερικών υποθέσεων). Με την προσθήκη αυτής της διακυβερνητικής συνεργασίας στο υπάρχον "κοινοτικό" σύστημα, η Συνθήκη του Μάαστριχτ δημιουργεί την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ).

- 1993

Η Συνθήκη του Μάαστριχτ τίθεται σε ισχύ την 1η Νοεμβρίου μετά την κύρωσή της από τα δώδεκα κράτη μέλη.

- 1995

Η Αυστρία, η Φινλανδία και η Σουηδία εντάσσονται στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ).

- 1990–1999

Η ΟΝΕ επιτυγχάνεται σε τρία στάδια.

- 2002

Εισαγωγή των τραπεζογραμματίων και των κερμάτων ευρώ

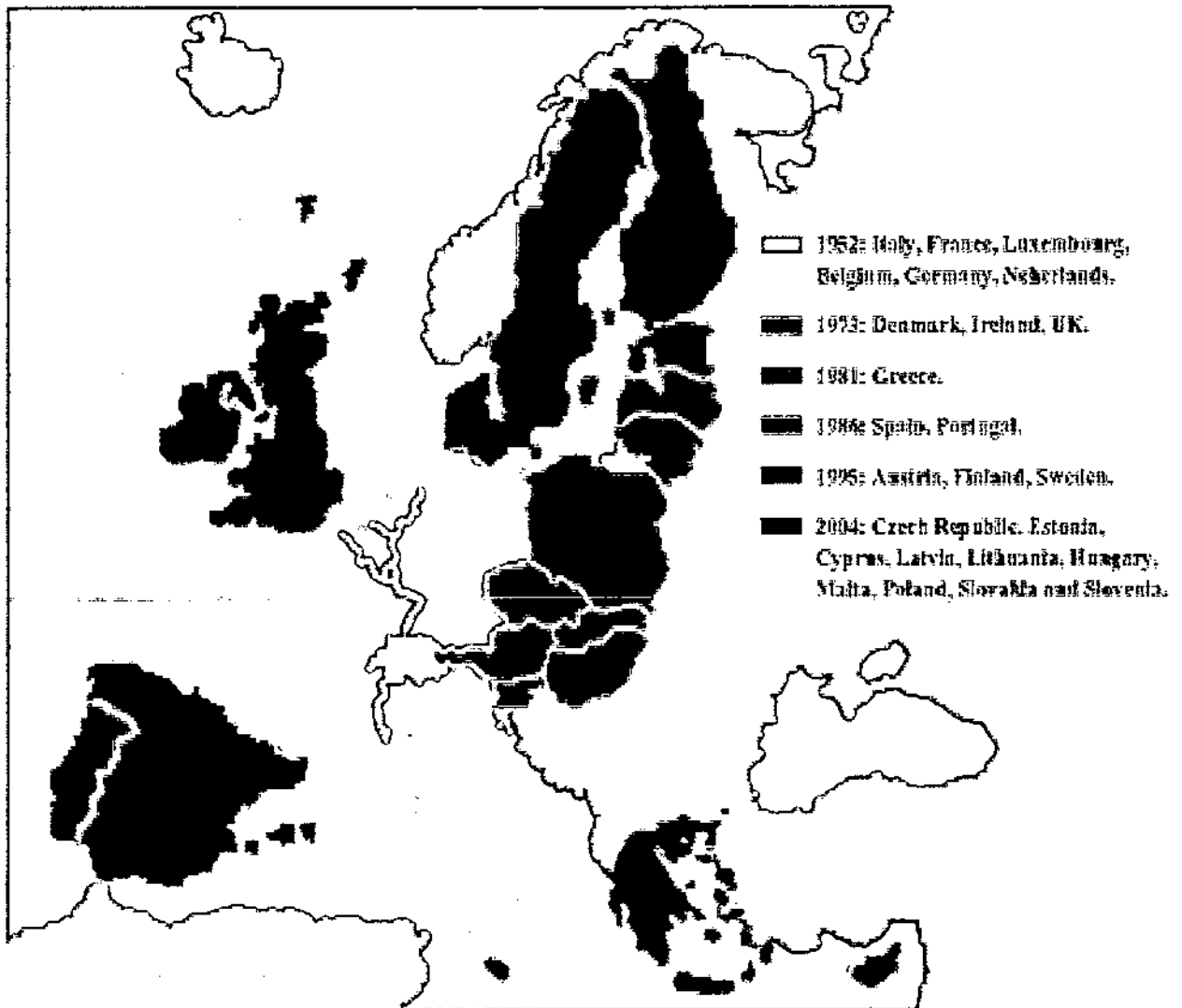
- 2003

Υπογραφή της Συνθήκης Προσχώρησης.

- 2004

Δέκα νέες χώρες εντάσσονται στην Ευρωπαϊκή Ένωση την 1η Μαΐου.

Χάρτης με τις διευρύνσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Κ.2. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ (ΟΝΕ)

Ως οικονομική και νομισματική ένωση (ΟΝΕ) νοείται η διαδικασία που αποβλέπει στην εναρμόνιση των οικονομικών και νομισματικών πολιτικών των κρατών μελών της Ένωσης, με στόχο την εφαρμογή ενιαίου νομίσματος, του ευρώ. Η ΟΝΕ υπήρξε το αντικείμενο μιας Διακυβερνητικής Διάσκεψης (ΔΔ) που πραγματοποιήθηκε στο Μάαστριχ τον Δεκέμβριο του 1991. Η διεξαγωγή της ΟΝΕ πραγματοποιήθηκε σε τρία στάδια :

1^ο στάδιο (από την 1^η Ιουλίου 1990 έως την 31^η Δεκεμβρίου 1993): ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων ανάμεσα στα κράτη-μέλη, ενίσχυση του συντονισμού των οικονομικών πολιτικών και αύξηση της συνεργασίας μεταξύ των κεντρικών τραπεζών.

2^ο στάδιο (από την 1^η Ιανουαρίου 1994 έως την 31^η Δεκεμβρίου 1998): σύγκλιση των οικονομικών και νομισματικών πολιτικών των κρατών-μελών (για να διασφαλιστεί η σταθερότητα τιμών και η υγιής κατάσταση των δημοσίων οικονομικών) και δημιουργία του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Ιδρύματος (ΕΝΙ) καθώς και της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (ΕΚΤ) το 1998.

3^ο στάδιο (από την 1^η Ιανουαρίου 1999): αμετάκλητος καθορισμός των συναλλαγματικών ισοτιμιών, εισαγωγή του ενιαίου νομίσματος στις αγορές συναλλάγματος και στις ηλεκτρονικές πληρωμές και εισαγωγή του ευρώ σε φυσική μορφή την 1^η Ιανουαρίου 2002.

Το τρίτο στάδιο της ΟΝΕ ξεκίνησε την 1^η Ιανουαρίου 1999, με τη συμμετοχή έντεκα κρατών-μελών· μια διετία αργότερα, προσχώρησε σε αυτήν και η Ελλάδα. Ορισμένα κράτη-μέλη δεν υιοθέτησαν το κοινό νόμισμα (το Ηνωμένο Βασίλειο και η Δανία), χώρες για τις οποίες ισχύει η ρήτρα εξαίρεσης « opt-out », καθώς και η Σουηδία που δεν πληρεί όλα τα κριτήρια όσον αφορά την ανεξαρτησία της κεντρικής της τράπεζας. Τα δέκα νέα κράτη-μέλη που προσχώρησαν στην Ένωση την 1^η Μαΐου 2004 οφείλουν να υιοθετήσουν το ευρώ όταν θα πληρούν όλα τα κριτήρια. Δεν προβλέπεται γι'αυτά καμία ρήτρα εξαίρεσης.

Την 1^η Ιανουαρίου 2002, εισήχθησαν στα κράτη-μέλη τα κέρματα και τα χαρτονομίσματα σε ευρώ, αντικαθιστώντας σταδιακά τα προηγούμενα εθνικά νομίσματα. Στις 28 Φεβρουαρίου 2002, έληξε η μεταβατική φάση της ταυτόχρονης κυκλοφορίας παλαιών νομισμάτων και ευρώ. Το ευρώ αποτελεί σήμερα το κοινό νόμισμα για πάνω από 450 εκατομμύρια ευρωπαίους.

Οι προκλήσεις που πρέπει να αντιμετωπιστούν για την εξασφάλιση της επιτυχίας της ΟΝΕ μακροπρόθεσμα είναι η συνέχιση της δημοσιονομικής εξυγίανσης και ο πιο στενός συντονισμός των οικονομικών πολιτικών των κρατών-μελών. Γι' αυτό, το υπό κύρωση μελλοντικό ευρωπαϊκό Σύνταγμα προβλέπει τη δυνατότητα στενότερου συντονισμού των κρατών-μελών της ζώνης ευρώ.

Κ.3. ΣΥΜΦΩΝΟ ΣΤΑΘΕΡΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Το σύμφωνο σταθερότητας και ανάπτυξης εντάσσεται στο πλαίσιο της τρίτης φάσης της οικονομικής και νομισματικής ένωσης (ΟΝΕ) που ξεκίνησε την 1η Ιανουαρίου 1999. Στόχος του είναι να εξασφαλίσει ότι η προσπάθεια δημοσιονομικής πειθαρχίας των κρατών μελών θα συνεχισθεί μετά την εισαγωγή του ενιαίου νομίσματος.

Συγκεκριμένα, το σύμφωνο σταθερότητας και ανάπτυξης είναι ένα πακέτο που αποτελείται από ένα ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου (που

εγκρίθηκε στο Άμστερνταμ στις 17 Ιουνίου 1997) και από δύο κανονισμούς του Συμβουλίου της 7ης Ιουλίου 1997 που προσδιορίζουν τις τεχνικές λεπτομέρειες (επίβλεψη των δημοσιονομικών θέσεων και του συντονισμού των οικονομικών πολιτικών· εφαρμογή της διαδικασίας που αφορά τα υπερβολικά ελλείμματα).

Μεσοπρόθεσμα, τα κράτη-μέλη δεσμεύτηκαν να τηρήσουν τον στόχο μιας θέσης που προσεγγίζει τη δημοσιονομική ισορροπία και να παρουσιάσουν στο Συμβούλιο και στην Επιτροπή πρόγραμμα σταθερότητας πριν την 1η Ιανουαρίου 1999 (το πρόγραμμα αυτό ενημερώνεται στη συνέχεια κάθε χρόνο). Με βάση το ίδιο πρότυπο, τα κράτη που δεν συμμετέχουν στην τρίτη φάση της ΟΝΕ πρέπει να υποβάλλουν πρόγραμμα σύγκλισης.

Το σύμφωνο σταθερότητας και ανάπτυξης παρέχει τη δυνατότητα επιβολής κυρώσεων εκ μέρους του Συμβουλίου σε συμμετέχον κράτος-μέλος που δεν λαμβάνει τα απαιτούμενα μέτρα ώστε να αντιμετωπισθεί η κατάσταση υπερβολικού ελλείμματος. Σε μια πρώτη φάση, η κύρωση θα λαμβάνει τη μορφή κατάθεσης ποσού χωρίς τόκους προς όφελος της Κοινότητας, αλλά θα μπορεί να μετατραπεί σε πρόστιμο εάν το υπερβολικό έλλειμμα δεν διορθωθεί εντός των δύο επομένων ετών. Παρόλα αυτά δεν υπάρχει αυτοματισμός όσον αφορά τις κυρώσεις, που υποβάλλονται σε μία αξιολόγηση των καταστάσεων από το Συμβούλιο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV

A. ΠΗΓΕΣ ΚΑΙ ΑΡΘΡΑ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ - ΔΙΕΘΝΟΠΟΙΗΣΗ

A.1. ΑΞΙΕΣ ΚΑΙ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ

ΝΙΚΟΣ ΜΟΥΖΕΛΗΣ

* Για να κυριαρχήσουν οι κοσμοπολιτικές αξίες, βασική προϋπόθεση είναι το πέρασμα από το νεοφιλελεύθερο σε ένα νεοσοσιαλδημοκρατικό σύστημα ελέγχου της παγκόσμιας οικονομίας και κοινωνίας

Διαδηλωτές στο Πόρτο Αλέγκρε διαμαρτύρονται κατά της παγκοσμιοποίησης.

Στην ύστερη νεωτερικότητα βλέπουμε όχι μόνο την παγκοσμιοποίηση αξιών που συνδέονται με τη ραγδαία απελευθέρωση των αγορών (ανταγωνιστικότητα, παραγωγικότητα, καταναλωτισμός), αλλά και αξιών που εστιάζονται στους μη οικονομικούς χώρους του παγκόσμιου συστήματος, αξιών που έχουν να κάνουν με τα ανθρώπινα δικαιώματα και τη δημοκρατία στον πολιτικό χώρο, με την αλληλεγγύη έναντι των φτωχών/περιθωριοποιημένων πληθυσμών στον κοινωνικό χώρο και με τον σεβασμό της πολιτισμικής διαφορετικότητας στον χώρο της κουλτούρας. Αυτές οι αξίες πήραν τη «νεωτερική» τους έκφραση τον 18ο και τον 19ο αιώνα, κατά τη διάρκεια της μετάβασης από την αδιαφοροποίητη παραδοσιακή/φεουδαρχική κοινότητα στο κράτος-έθνος. Σε αυτή την περίοδο

της «πρώιμης νεωτερικότητας» ο βιομηχανικός καπιταλισμός και το κράτος-έθνος οδήγησαν σε κοινωνίες που χαρακτηρίζονταν από έντονη διαφοροποίηση: δηλαδή από τη δημιουργία θεσμικών χώρων (του οικονομικού, πολιτικού, κοινωνικού, πολιτισμικού) που ο καθένας είχε - εν δυνάμει τουλάχιστον - τη δική του λογική, τη δική του ιστορική δυναμική και τις δικές του αξίες.

Στην πρώιμη νεωτερικότητα οι αξίες που ανέφερα πιο πάνω αναδύθηκαν μέσα από αγώνες που στόχευαν το ξεπέραςμα του φεουδαρχικού τοπικισμού/κατακερματισμού και τη δημιουργία ευρύτερων χώρων στο επίπεδο του κράτους-έθνους. Στην ύστερη, «παγκοσμιοποιημένη» νεωτερικότητα, οι ίδιες αξίες μετασχηματίζονται μέσα από αγώνες που στοχεύουν το ξεπέραςμα του εθνικού/κρατικού «τοπικισμού» και τη δημιουργία ενός κοσμοπολιτικού πλαισίου μέσα στο οποίο δίνεται λιγότερη έμφαση στις εθνικιστικές ιδεολογίες και περισσότερη σε προβληματισμούς και οράματα που ξεπερνούν τα στενά εθνικά/κρατικά σύνορα. Με άλλα λόγια, οι βασικές αξίες της νεωτερικότητας που αρχικά αναδύθηκαν στους διαφοροποιημένους θεσμικούς χώρους του κράτους-έθνους αποκτούν στην ύστερη νεωτερικότητα μια πλανητική διάσταση. Από αυτή την άποψη θα μπορούσε να μιλήσει κανείς για έναν αναδυόμενο κοσμοπολιτισμό, όχι μόνο στην οικονομική σφαίρα (όπου το ξεπέραςμα των κρατικών συνόρων από το πολυεθνικό κεφάλαιο αποτελεί μια κυρίαρχη πραγματικότητα), αλλά και στην πολιτική, κοινωνική και πολιτισμική σφαίρα.

A.2. ΤΑ ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

Ξεκινάμε από τον πολιτικό χώρο, όπου μπορεί κανείς να διακρίνει τη σταδιακή παγκοσμιοποίηση των αξιών της δημοκρατίας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Αυτές οι αξίες πήραν μεν την πιο προχωρημένη μορφή τους στο πλαίσιο του δυτικοευρωπαϊκού κράτους-έθνους, αλλά σήμερα αποκτούν όλο και περισσότερο έναν καθολικό, παγκόσμιο χαρακτήρα. Και αυτό με την

έννοια ότι τείνουν να γίνονται αποδεκτές, όχι βέβαια από όλους, αλλά από άτομα που ζουν σε μεταπαραδοσιακά πλαίσια (είτε αυτά τα πλαίσια βρίσκονται στη δικτατορική Κίνα, στις κοινοβουλευτικές δημοκρατίες του Πρώτου Κόσμου, στις ψευδοδημοκρατίες του Τρίτου Κόσμου ή τέλος στις μαφιόζικες δημοκρατίες του λεγόμενου Δεύτερου Κόσμου). Παρ' όλο που στο επίπεδο των πολιτικών και κοινωνικών πρακτικών το δημοκρατικό έλλειμμα είναι τεράστιο, στο κανονιστικό, δεοντολογικό επίπεδο οι αξίες γύρω από τα ανθρώπινα δικαιώματα παίζουν έναν όλο και πιο κεντρικό, νομιμοποιητικό ρόλο. Δηλαδή, όλο και περισσότερο γίνεται αποδεκτό (από άτομα που ζουν σε μεταπαραδοσιακά πλαίσια) ότι η μαζική καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όχι μόνο δεν μπορεί να νομιμοποιηθεί, αλλά ούτε και προστατεύεται πλέον στη βάση της ιδεολογίας περί εθνικής κυριαρχίας και της μη παρέμβασης στα εσωτερικά του κράτους-έθνους.

Ετσι, για παράδειγμα, αν ήταν σχετικά εύκολο στις αρχές του 20ού αιώνα για τον Κεμάλ Ατατούρκ να «ομοιογενοποιήσει» εθνοτικά το σύγχρονο τουρκικό κράτος-έθνος ακολουθώντας όχι μόνο εθνοκαθαρτικές, αλλά και γενοκτονικές στρατηγικές (Πόντιοι, Αρμένιοι), ήταν πολύ πιο δύσκολο για τον Μιλόσεβιτς στα τέλη του 20ού αιώνα να κάνει το ίδιο στα πλαίσια της «Μεγάλης Σερβίας». Και αυτή η διαφορά δεν εξηγείται μόνο, όπως πολλοί νομίζουν στον τόπο μας, από το ότι ο «αμερικανικός ιμπεριαλισμός» εναντιώθηκε στα μεγαλοϊδεατικά οράματα του Μιλόσεβιτς. Εξηγείται επίσης από το ότι η παγκόσμια κοινή γνώμη όχι μόνο καταδικάζει, αλλά και ενεργά υποστηρίζει την πάταξη τέτοιων πρακτικών - ακόμη και αν αυτό σημαίνει την καταπάτηση της αρχής της εθνικής κυριαρχίας. Εξηγείται, με άλλα λόγια, από το ότι σήμερα οι παγκόσμιες αξίες γύρω από τα ανθρώπινα δικαιώματα δεν περιορίζονται μόνο στους στενούς κύκλους μερικών φιλοσόφων, διανοουμένων, ιδεολόγων. Όπως φάνηκε καθαρά π.χ. στην περίπτωση Πινοσέτ, οι αξίες αυτές διαχέονται και προς τα κάτω (στο επίπεδο του απλού πολίτη) και προς τα πάνω (στο επίπεδο των ελίτ).

A.3. Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗ

Την ίδια διαδικασία παγκοσμιοποίησης των αξιών βλέπουμε και στον κοινωνικό χώρο. Όπως η νεοφιλελεύθερη παγκοσμιοποίηση εντείνει τις κοινωνικές ανισότητες, ενώ συγχρόνως κάνει, μέσω της επικοινωνιακής επανάστασης, πιο ορατή την εξαθλίωση των φτωχών και περιθωριοποιημένων πληθυσμών της γης, αρχίζει σταδιακά να αναπτύσσεται η ιδέα ότι το θέμα της απόλυτης φτώχειας πρέπει να αντιμετωπισθεί, όχι μόνο στο επίπεδο του κράτους-έθνους, αλλά και στο επίπεδο του «παγκόσμιου χωριού». Αυτού του είδους τον κοινωνικό κοσμοπολιτισμό τον βλέπουμε κυρίως σε μια μεγάλη κατηγορία νέων ανθρώπων που ενδιαφέρονται λιγότερο για το χρηματιστήριο και την ανεγκέφαλη κατανάλωση και περισσότερο για έναν μεταυλιστικό τρόπο ζωής (Inghelhart). Νομίζω πως το είδος των νέων κινήματων που ξεκίνησαν από το Σιάτλ και πήραν την πιο πρόσφατη μορφή τους στη Γένοβα είναι ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτού του είδους του κοινωνικού κοσμοπολιτισμού. Στην τελευταία περίπτωση, παρ' όλη την ουτοπική ρητορική της αντι-παγκοσμιοποίησης, η συντριπτική πλειοψηφία των διαδηλωτών ήταν υπέρ μιας παγκοσμιοποίησης που δε θα περιοριζόταν στην ανάπτυξη των αγορών και της παραγωγικότητας, αλλά θα επεκτεινόταν και στην ανάπτυξη της κοινωνικής αλληλεγγύης και συνοχής στο επίπεδο του πλανήτη («Το Βήμα», 29.7.2001).

Και βέβαια ο κοινωνικός κοσμοπολιτισμός που εστιάζεται στα ζητήματα της παγκόσμιας φτώχειας συνδέεται άρρηκτα με το αυξανόμενο ενδιαφέρον για το περιβάλλον - αφού μια βασική προϋπόθεση για μια αποτελεσματική περιβαλλοντική πολιτική είναι η ανάπτυξη του Τρίτου Κόσμου, κατά τρόπο που να αποφεύγει τον σπάταλο και οικολογικά καταστρεπτικό τρόπο με τον οποίο αναπτύχθηκαν τα κράτη-έθνη του Πρώτου και του Δεύτερου Κόσμου. Από αυτή τη σκοπιά οι κοινωνικές αξίες που στοχεύουν στην ουσιαστική βοήθεια των φτωχών χωρών είναι στενά συνδεδεμένες με τις οικολογικές αξίες και τα παγκόσμιας εμβέλειας εθελοντικά κινήματα που τις προωθούν.

A.4. ΤΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΑ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΟ

Αν το πέρασμα από τη μη διαφοροποιημένη παραδοσιακή κοινότητα στο κράτος-έθνος σήμαινε την αποδιάρθρωση του πολιτισμικού τοπικισμού και την ελεύθερη διακίνηση νέων ιδεών και αξιών στην ευρύτερη πολιτισμική αρένα του κράτους-έθνους, στην ύστερη νεωτερικότητα βλέπουμε το πέρασμα από τον εθνικιστικό επαρχιωτισμό/σοβινισμό του κράτους-έθνους σε έναν παγκόσμιο προβληματισμό γύρω από την πολυπολιτισμικότητα και την αξία του σεβασμού του πολιτισμικά διαφορετικού. Οι αξίες και διαδικασίες που οδηγούν στο ξεπέρασμα των εθνικών συνόρων στον χώρο της κουλτούρας στηρίζονται στις τεράστιες πληθυσμικές ανακατατάξεις που η παγκοσμιοποίηση ενθαρρύνει - ανακατατάξεις που οδηγούν στο πέρασμα από τις πολιτισμικά ομοιογενοποιημένες στις σημερινές πολυπολιτισμικές κοινωνίες. Στηρίζονται επίσης, όπως έδειξε πολύ πειστικά ο γνωστός βρετανός κοινωνιολόγος John Urry, στην παγκόσμια ανάπτυξη του μαζικού τουρισμού, που έστω και σε ένα επιφανειακό επίπεδο βοήθησε την ανάπτυξη αξιών που αποθαρρύνουν τις μισαλλοδοξίες, τους μεσσιανισμούς και τον πολιτισμικό ιμπεριαλισμό των εθνικιστικών ιδεολογιών. Έτσι, δημιουργείται ένα πλαίσιο που ευνοεί το άνοιγμα προς τον πολιτισμικά άλλο και τον ανοιχτό διάλογο μεταξύ διαφορετικών κοσμοθεωριών και τρόπων ζωής. Ένας τέτοιος διάλογος προϋποθέτει, όπως τονίζει ο φιλόσοφος Charles Taylor, όχι μόνο την ανοχή, αλλά και τον ειλικρινή σεβασμό του πολιτισμικά «άλλου».

Πέρα από τα όρια του κράτους

Με βάση τα παραπάνω μπορούμε να συμπεράνουμε ότι όχι μόνο στον χώρο της οικονομίας, αλλά και στους θεσμικά διαφοροποιημένους χώρους του πολιτικού, κοινωνικού και του πολιτισμικού γίνεσθαι βλέπουμε στην ύστερη νεωτερικότητα την ανάδυση αξιών που έχουν έναν καθολικό, κοσμοπολιτικό χαρακτήρα: την αξία της δημοκρατίας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στον πολιτικό χώρο, την αξία της αλληλεγγύης με τους φτωχούς και περιθωριοποιημένους πληθυσμούς του πλανήτη στον κοινωνικό χώρο και την αξία της ανοχής και του σεβασμού της πολιτισμικής διαφορετικότητας

στον χώρο της κουλτούρας. Οι φορείς αυτών των αξιών προσπαθούν να αντιμετωπίσουν τα καίρια προβλήματα που η παγκοσμιοποίηση δημιουργεί κοιτώντας πέρα από τα στενά όρια του κράτους-έθνους και των εθνικιστικών/σοβινιστικών ιδεολογιών της πρώιμης νεωτερικότητας.

Οι αξίες αυτές δεν είναι, όπως υποστηρίζουν διάφοροι μεταμοντέρνοι στοχαστές, «ευρωκεντρικές». Στη σημερινή συγκυρία αποκτούν όλο και περισσότερο έναν καθολικό, παγκόσμιο χαρακτήρα. Και αυτό, όχι βέβαια με την πλατωνική έννοια του «αιώνια καθολικού», αλλά με την παρσονική έννοια του «εξελικτικά καθολικού» δηλαδή σε μια συγκεκριμένη φάση της εξέλιξης των ανθρώπινων κοινωνιών (στη φάση της ύστερης νεωτερικότητας), οι αξίες αυτές είναι ικανές να λειτουργήσουν νομιμοποιητικά και να νοηματοδοτήσουν τον βίο ατόμων που ζουν στα μεταπαραδοσιακά πλαίσια διαφόρων καθεστώτων και πολιτισμών. Και όπως σε δύο περίπου δεκαετίες τα 3/4 του πληθυσμού του πλανήτη θα ζουν σε πόλεις, η απήχηση αυτών των αξιών θα ενταθεί κατά θεαματικό τρόπο.

Περνώντας τώρα από τη μεταμοντέρνα, σχετικιστική στην - εκ διαμέτρου αντίθετη - φονταμενταλιστική κριτική του κοσμοπολιτισμού, εδώ θα πρέπει να τονιστεί ότι η τυχόν κυριαρχία κοσμοπολιτικών αξιών δεν σημαίνει, όπως υποστηρίζουν οι οπαδοί της εθνικιστικής περιχαράκωσης, την εξαφάνιση της εθνικής ταυτότητας. Κατά τον ίδιο τρόπο που, στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης, το κράτος-έθνος δεν παρακμάζει, αλλά αλλάζει λειτουργίες, έτσι και η ταύτιση με το εθνικό σύνολο αλλάζει μορφή. Η ταύτιση με την πατρίδα αρχίζει σιγά σιγά να βασίζεται λιγότερο στον εθνικιστικό σοβινισμό, τη μισαλλοδοξία και την ιδέα της φυλετικής ή πολιτισμικής ανωτερότητας και περισσότερο σε έναν μη παρανοϊκό, ψυχολογικά ώριμο πατριωτισμό. Αυτός ο «ανοιχτός» προς τα έξω πατριωτισμός οδηγεί τους πολίτες να αγαπούν τον τόπο τους, όπως τα ώριμα άτομα αγαπούν τους γονείς τους τους αγαπούν και τους σέβονται όχι επειδή είναι τα πιο τέλεια και θαυμαστά ανθρώπινα όντα που παρουσιάστηκαν στον πλανήτη, αλλά επειδή μεταξύ γονιού και παιδιού δημιουργείται μια σχέση που είναι εκ των πραγμάτων μοναδική και ανεπανάληπτη. Όλα τα παραπάνω δεν σημαίνουν

βέβαια ότι στο επίπεδο των κοινωνικών πρακτικών οι αξίες που αναφέρθηκαν πιο πάνω έχουν γίνει κυρίαρχες ή ότι θα γίνουν κυρίαρχες στο μέλλον. Τα εμπόδια για την επικράτησή τους είναι τεράστια και προέρχονται από δύο κατευθύνσεις:

α) Από τη σημερινή αναβίωση διαφόρων φονταμενταλιστικών κινημάτων (εθνικιστικού, θρησκευτικού, πολιτισμικού χαρακτήρα), κινημάτων που βλέπουμε να αναπτύσσονται ραγδαία, όχι μόνο στον Τρίτο, αλλά και στον Πρώτο Κόσμο.

β) Από την άνιση, ανισόρροπη ανάπτυξη αυτών των ίδιων των αξιών. Πιο συγκεκριμένα, από την «αποικιοποίηση» του κοινωνικού, πολιτικού και πολιτισμικού χώρου από τον οικονομικό. Μέσα στο πλαίσιο της - υπό την αμερικανική ηγεμονία - νεοφιλελεύθερης παγκοσμιοποίησης οι οικονομικές αξίες της παραγωγικότητας και του ανταγωνισμού αντί να συνυπάρχουν σε κατάσταση ισορροπίας με τις αξίες της δημοκρατίας, της κοινωνικής αλληλεγγύης και του σεβασμού της πολιτισμικής διαφορετικότητας, υπερισχύουν απόλυτα και διαβρώνουν τις ιδιαίτερες λογικές των μη οικονομικών θεσμικών χώρων.

Πιο συγκεκριμένα: Αν οι διάφοροι φονταμενταλισμοί εναντιώνονται στην εξάπλωση των κοσμοπολιτικών αξιών «από τα έξω», ο οικονομικός ιμπεριαλισμός των πολυεθνικών εταιρειών τη διαβρώνει από τα μέσα. Η παγκόσμια κουλτούρα του άκρατου καταναλωτισμού και η νεοφιλελεύθερη πίστη στους μηχανισμούς της αγοράς σαν τρόπο λύσης, όχι μόνο των οικονομικών, αλλά και των πολιτικών, κοινωνικών, πολιτισμικών και οικολογικών προβλημάτων της ανθρωπότητας έχει οδηγήσει σε μια κατάσταση όπου:

- Οι αξίες των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της δημοκρατίας ευτελίζονται όταν χρησιμοποιούνται από τις ηγεμονεύουσες ΗΠΑ σαν ιδεολογικό εργαλείο εναντίον των αντιπάλων τους (π.χ. η κριτική για την παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των δημοκρατικών ελευθεριών στην Κίνα δεν λαμβάνει υπόψη της ότι η Κίνα πέτυχε να αποφύγει τη ρωσικού

τύπου καταστροφική αποδιοργάνωση ακριβώς επειδή αρνήθηκε να ανοίξει συγχρόνως και το οικονομικό και το πολιτικό της σύστημα («Το Βήμα», 13.9.1998).

- Οι αξίες της κοινωνικής αλληλεγγύης και η ιδέα της ουσιαστικής βοήθειας στα θύματα της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας, (είτε αυτά βρίσκονται στις πλούσιες, είτε στις φτωχές χώρες του πλανήτη), θεωρούνται από τους διάφορους γκουρού του νεοφιλελευθερισμού ως αφελή ιδεολογήματα που απλώς εμποδίζουν την παραπέρα εξάπλωση της αγοραίας λογικής, που είναι, σε τελευταία ανάλυση, ο μόνος αποτελεσματικός τρόπος εξάλειψης της παγκόσμιας φτώχειας και περιθωριοποίησης.

- Οι αξίες της ανοχής και του σεβασμού του πολιτισμικά διαφορετικού εκφυλίζονται όταν εντάσσονται στο γενικό πλαίσιο του άκρατου καταναλωτισμού - σε ένα συγκριτικό πλαίσιο όπου κάθε πολιτισμική ιδιαιτερότητα, κάθε «ξένο» στοιχείο (στον χώρο της ενδυμασίας, της διατροφής, της σκέψης, της τέχνης) αντιμετωπίζεται «ξεκάρφωτα» και υπερφίαλα σαν εμπόρευμα προς άμεση κατανάλωση.

Συμπέρασμα:

Οι κοσμοπολιτικές αξίες που αναλύθηκαν σ' αυτό το άρθρο δεν είναι απλώς επιθυμητές, αλλά και απαραίτητες για την επιβίωση του πλανήτη μας. Για τη στιγμή βέβαια, παρ' όλο που έχουν αρχίσει να γίνονται αισθητές στην παγκόσμια αρένα, κάθε άλλο παρά κυριαρχούν. Για να κυριαρχήσουν, η βασική προϋπόθεση είναι το πέρασμα από το νεοφιλελεύθερο σε ένα νεοσοσιαλδημοκρατικό σύστημα ελέγχου της παγκόσμιας οικονομίας και κοινωνίας. Μόνο στη βάση ενός τέτοιου ελέγχου θα μπορέσουν οι κοσμοπολιτικές αξίες των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της παγκόσμιας κοινωνικής αλληλεγγύης και του σεβασμού της πολιτισμικής και εθνικιστικής ιδιαιτερότητας να ξεπεράσουν τα εμπόδια του φονταμενταλισμού και της αγοροκρατίας που αυτή τη στιγμή τις περιθωριοποιούν.

Ο κ. Νίκος Μουζέλης είναι καθηγητής της London School of Economics. Το άρθρο αυτό βασίζεται στην εισήγηση του συγγραφέα στο διεθνές συμπόσιο «Ξανασκεφτόμαστε τον Πολιτισμό». (Αθήνα, 21.9.2001)

(«Το Βήμα», 17/02/2002, Σελ.: Β56, Κωδικός άρθρου: Β13494Β561)

Β. ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Στη δεκαετία του 1990 η έννοια παγκοσμιοποίηση καθιερώθηκε στη δημόσια συζήτηση. Από πολλούς διανοούμενους, πολιτικούς και δημοσιογράφους θεωρείται η πιο σημαντική διαδικασία που διαμορφώνει τις σύγχρονες κοινωνίες. Στον ακαδημαϊκό χώρο αξιοποιήθηκε στις οικονομικές, πολιτικές και πολιτισμικές σπουδές, καθώς και στη συζήτηση για την εκπαίδευση.

Όπως συμβαίνει με κάθε έννοια που διαδίδεται ευρέως, συναντούμε διάφορες εκδοχές της. Συνήθως κατανοείται και προβάλλεται ως μια διαδικασία της τελευταίας εικοσαετίας, η οποία θεμελιώθηκε στις οικονομικές διεργασίες, στα τεχνολογικά επιτεύγματα, κυρίως της πληροφορικής και στην ανάπτυξη των μέσων μαζικής επικοινωνίας καθορίζοντας την κίνηση των σύγχρονων κοινωνιών προς μια κοινή κατεύθυνση.

Η στενά συνδεδεμένη με την έννοια της παγκοσμιοποίησης άποψη για την αδυναμία των κρατών να απαντήσουν στα προβλήματα της εποχής μας παραπέμπει στην προοπτική της παγκόσμιας κοινωνίας που θεωρείται πως βρίσκεται υπό διαμόρφωση. Είτε με τον όρο παγκόσμια κοινωνία εννοείται μια ενιαία πλανητική κοινωνία χωρίς σύνορα, είτε ένα άθροισμα κοινωνιών με παρόμοια βασική οικονομική και πολιτική δομή που συνεργάζονται αρμονικά, η προοπτική της παγκόσμιας κοινωνίας υποδηλώνει ένα ευχάριστο μέλλον που εμπεριέχει το τέλος των πολεμικών αντιπαραθέσεων και των σκληρών πολιτικών - κοινωνικών συγκρούσεων του αιώνα που έφυγε.

Ωστόσο, η προαναφερθείσα ειδυλλιακή προοπτική που βρίσκεται στο τέλος της πορείας της παγκοσμιοποίησης είναι διαμετρικά αντίθετη με τις θυσίες και τους κινδύνους σχετικά με τους οποίους προειδοποιούνται όσοι διαβάζουν τις εκθέσεις διεθνών οργανισμών, τις διακηρύξεις κυβερνήσεων και την αρθρογραφία του ημερήσιου και περιοδικού τύπου. Η παγκοσμιοποίηση δεν αμφισβητείται ως υπαρκτή, αντικειμενική και συνήθως νομοτελειακή διαδικασία, αλλά το κόστος που πρέπει να πληρωθεί για την επιβίωση στα πλαίσιά της παρουσιάζεται δυσβάστακτο και η αποτελεσματικότητα των σχετικών θυσιών αβέβαιη. Η παγκοσμιοποίηση παρουσιάζεται ταυτόχρονα ως αναπόφευκτη, αλλά και επικίνδυνη - επώδυνη διαδικασία¹.

Στο παρόν κείμενο προηγείται μια συνοπτική παρουσίαση των κύριων επιχειρημάτων που προβάλλονται για την τεκμηρίωση της παγκοσμιοποίησης στα πεδία της οικονομίας, της πολιτικής και του πολιτισμού, καθώς και επιχειρήματα που παραθέτουν όσοι τοποθετούνται κριτικά έναντι της επιστημονικής επάρκειας της έννοιας στα ίδια πεδία. Ακολούθως, αξιοποιούνται ερευνητικά δεδομένα σχετικά με τη διαμόρφωση των κυρίαρχων τάσεων στην εκπαίδευση για να εξαχθούν συμπεράσματα που αναφέρονται στο ερώτημα εάν η παγκοσμιοποίηση είναι μια έννοια στην οποία μπορεί να θεμελιωθεί η επιστημονική μελέτη των εκπαιδευτικών συστημάτων ή είναι αναγκαίο να αξιοποιηθούν άλλες έννοιες ικανές να συμπυκνώσουν τις σημαντικότερες τάσεις και σχέσεις στη σύγχρονη κοινωνική και εκπαιδευτική πραγματικότητα.

B.1. ΤΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΑ ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗΣ

Σύμφωνα με τις θέσεις του Robert Reich που έγιναν σημείο αναφοράς για τις συζητήσεις σχετικά με την παγκοσμιοποίηση, η διαμόρφωση μιας νέας παγκόσμιας οικονομίας θεωρείται ως αποτέλεσμα κυρίως δύο διεργασιών.

Η πρώτη είναι η ραγδαία ανάπτυξη των τεχνολογιών της πληροφορίας και των μαζικών επικοινωνιών, ανάπτυξη που έδωσε νέες δυνατότητες για την ταχύτερη μεταφορά αγαθών, χρήματος και υπηρεσιών σε πλανητικό επίπεδο.

Η δεύτερη είναι η μετατροπή των πολυεθνικών επιχειρήσεων σε διεθνικές. Οι διεθνικές επιχειρήσεις διαθέτουν πολλαπλές εθνικές βάσεις και πολυεθνικό δυναμικό εργαζομένων. Ο σχεδιασμός, οι επενδύσεις, η παραγωγή και οι πωλήσεις τους προσλαμβάνουν παγκόσμιες διαστάσεις (Green, 1997, p.p. 152 - 154).

Παράλληλα, στα σημαντικότερα κείμενα όπου υιοθετείται η έννοια παγκοσμιοποίηση, υπογραμμίζεται η μεγέθυνση της σημασίας της γνώσης και της εκπαίδευσης. Η παραγωγικότητα και η ανταγωνιστικότητα κάθε οικονομικής μονάδας εξαρτάται πλέον από την ικανότητά της να αξιοποιεί τις διαθέσιμες (και καθημερινά αυξανόμενες) πληροφορίες. Κατά συνέπεια, η πώληση των υψηλής αξίας ικανοτήτων των πολιτών ενός έθνους (που αποκαλούνται αναλυτές συμβόλων) στην παγκόσμια αγορά και οι διαδικασίες επανειδίκευσης των εργαζομένων (οι οποίες καθίστανται απαραίτητες λόγω των συνεχών τεχνολογικών αλλαγών στην παραγωγή) αναγορεύονται σε ζητήματα από την αντιμετώπιση των οποίων θα κριθεί στο μέλλον η επιβίωση και η ευημερία των εθνών στο νέο παγκόσμιο τοπίο. Πρόκειται για ένα τοπίο όπου οι κρατικές βιομηχανικές πολιτικές θεωρούνται ξεπερασμένες, κυριαρχεί το αγγλοσαξονικό πρότυπο της ελεύθερης αγοράς και η έννοια εθνική οικονομία στερείται νοήματος (Webster - Robins, 1998, p.p. 26 - 39).

Στο πεδίο της πολιτικής, τα επιχειρήματα περί παγκοσμιοποίησης ξεκινούν από το γεγονός της πτώσης των καθεστώτων της Ανατολικής Ευρώπης και την κυριαρχία του πολιτικού προτύπου της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας. Απέναντι σε αυτή την κυριαρχία φαίνεται να μην μπορεί να προβληθεί σοβαρή εναλλακτική λύση με αποτέλεσμα το σύστημα της κοινοβουλευτικής εκπροσώπησης που θεμελιώνεται στις κεφαλαιοκρατικές σχέσεις εξουσίας να τείνει να γίνει καθολικά αποδεκτό. Παράλληλα, οι διεθνείς οργανισμοί (Ευρωπαϊκή Ένωση, Βορειοαμερικανική Συμφωνία Ελεύθερου Εμπορίου, Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης, Ηνωμένα

Έθνη, Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, Παγκόσμια Τράπεζα, Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου) ισχυροποιούνται πολιτικά.

Με δεδομένες τη διαμόρφωση της παγκόσμιας αγοράς, την απουσία εναλλακτικής κοινωνικοπολιτικής προοπτικής και την ισχυροποίηση των διεθνών οργανισμών, το εθνικό κράτος αποδυναμώνεται ριζικά. Κεντρικό συμπέρασμα των θεωρητικών της παγκοσμιοποίησης είναι ότι το εθνικό κράτος δεν αποτελεί πλέον τη βασική μονάδα πολιτικής οργάνωσης, σχεδιασμού, ευημερίας και νομιμοποίησης.

Χάρη στη συγκρότηση των παγκόσμιων δικτύων επικοινωνίας οι εθνικοί πολιτισμοί μετασχηματίζονται. Παρά το ότι η άποψη για εγκαθίδρυση ενός ενιαίου παγκόσμιου πολιτισμού δεν υποστηρίζεται παρά μόνο από πολύ απλοϊκές αναλύσεις, η θέση περί συνύπαρξης του οικουμενικού με το τοπικό σε μια αντιφατική διαδικασία ομογενοποίησης και ετερότητας αποτελεί το τελικό συμπέρασμα άλλων μελετών, σαφώς πιο προσεκτικών και εκλεπτυσμένων. Αξίζει να υπογραμμίσουμε ότι οι ίδιες αναλύσεις, υποστηρίζοντας ότι οι διεθνικές και τοπικές ταυτότητες υπερτερούν έναντι των (ξεπερασμένων) εθνικών και ταξικών, συμβάλλουν ενεργητικά στη νομιμοποίηση του κεντρικού συμπεράσματος των επιχειρημάτων της παγκοσμιοποίησης που, όπως προαναφέρθηκε, δεν είναι άλλο από τη ριζική αποδυνάμωση του εθνικού κράτους².

Αν οι προηγούμενες διαπιστώσεις είναι ορθές, οι συνέπειες για τη διαμόρφωση των εκπαιδευτικών συστημάτων και γενικότερα των μορφωτικών διαδικασιών στο σύγχρονο κόσμο προδιαγράφονται τεράστιες. Η συρρίκνωση των εξουσιών του κράτους θα έχει ως λογικό επακόλουθο την απώλεια του ουσιαστικού ελέγχου της εκπαίδευσης από τις κυβερνήσεις και τη σύγκλιση των εκπαιδευτικών συστημάτων με βάση μια παγκόσμια λογική, τουλάχιστον ως προς τους θεμελιώδεις στόχους, το βασικό μορφωτικό περιεχόμενο και τις κύριες οργανωτικές δομές - λειτουργίες. Στη συνέχεια θα μας απασχολήσουν τόσο η ορθότητα των επιχειρημάτων περί παγκοσμιοποίησης, όσο και το αν εκδηλώνεται σαφής τάση για σύγκλιση των εκπαιδευτικών συστημάτων με βάση μια παγκόσμια κοινή κατεύθυνση. Βέβαια, είναι φανερό ότι πρόκειται για

προβλήματα που συνδέονται στενά, εφόσον η κριτική των οικονομικών και πολιτικών επιχειρημάτων της παγκοσμιοποίησης μας παρέχει τη δυνατότητα πληρέστερης μελέτης των τάσεων διαμόρφωσης των εκπαιδευτικών συστημάτων αλλά και (αντιστρόφως) η μελέτη των τάσεων στην εκπαίδευση μας επιτρέπει να δοκιμάζουμε την επάρκεια των επιχειρημάτων περί παγκοσμιοποίησης (καθώς και την επάρκεια της κριτικής τους) σε ένα ειδικό, αλλά σημαντικό για τη σχετική συζήτηση πεδίο, την εκπαίδευση.

Β.2. Η ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΝΝΟΙΑΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ

Στο πεδίο της οικονομίας, η μετατροπή των πολυεθνικών επιχειρήσεων σε διεθνικές αμφισβητείται από συγκεκριμένες μελέτες. Οι πολυεθνικές επιχειρήσεις συνεχίζουν να στηρίζονται σε μια χώρα αφού το 70% των εργαζομένων τους βρίσκεται στις χώρες προέλευσης. Επίσης, τα 2/3 των πωλήσεων, το 70 - 75% της προστιθέμενης αξίας και το 70% των ευρεσιτεχνιών δημιουργείται στις ίδιες χώρες (Hirst - Thompson, 2000, σ.σ. 182 - 188). Οι πολυεθνικές επιχειρήσεις βασίζονται στις χώρες προέλευσης οικοδομώντας δίκτυα σχέσεων με τις αντίστοιχες εθνικές κυβερνήσεις, εμπορικές ενώσεις, θεσμούς χρηματοδότησης και τα εθνικά συστήματα διαμόρφωσης ικανοτήτων των εργαζομένων.

Οι διευρυμένες δυνατότητες που προσφέρουν οι νέες τεχνολογίες της πληροφορικής και των επικοινωνιών για ταχύτερη μεταφορά εμπορευμάτων και υπηρεσιών δεν έχουν ως αποτέλεσμα τη διάχυση της ανάπτυξης σε παγκόσμια κλίμακα. Αντί για διάχυση της ανάπτυξης, αυτό που συμβαίνει είναι η περιθωριοποίηση μεγάλου αριθμού χωρών εφόσον το 85 - 90% των προϊόντων μεγάλης αξίας και υψηλής τεχνολογίας παράγεται και πωλείται σε Β. Αμερική - Ιαπωνία - Ευρώπη, το 85% των αναγνωρισμένων εφευρέσεων πραγματοποιείται σε ΗΠΑ - Γερμανία - Γαλλία - Βρετανία και το 85% των συμφωνιών μεταξύ εταιρειών σε ΗΠΑ - Ευρώπη - Ιαπωνία. Στη δεκαετία του 1980 οι επενδύσεις κεφαλαίου στο εξωτερικό αυξάνονταν πάνω από 20% το χρόνο, αλλά συγκεντρώνονταν στις ΗΠΑ, την Ευρώπη και την Ιαπωνία κατά

τα 4/5. Στο ίδιο διάστημα, η συμμετοχή των «υπό ανάπτυξη» χωρών στις εισαγωγές κεφαλαίων μειώθηκε από το 25% στο 19% του συνόλου. (Ruigrok - Van Tulder, 1998, p.p. 148 - 151)

Παράλληλα με την περιθωριοποίηση μεγάλου αριθμού χωρών ενισχύεται η τάση για συγκρότηση περιφερειακών συμμαχιών κρατών (με αντίστοιχους υπερεθνικούς μηχανισμούς) που ανταγωνίζονται μεταξύ τους (ΗΠΑ με άλλα κράτη της αμερικανικής ηπείρου, όπως ο Καναδάς και το Μεξικό - Ευρωπαϊκή Ένωση - Ιαπωνία με άλλα κράτη της Απω Ανατολής). Η συγκρότηση κάθε περιφερειακής συμμαχίας σε ανταγωνιστική βάση με τις άλλες είναι εμφανής: περίπου το 90% της παραγωγής σε ΗΠΑ - Ευρώπη - Ιαπωνία απορροφάται από την εσωτερική αγορά (Weiss, 1998, p. 176), οι επενδύσεις κεφαλαίων στο εξωτερικό αποτελούν μόνο το 0,5%, 1,6% και 0,2% του ακαθάριστου προϊόντος τους αντίστοιχα και οι συσσωρευμένες επενδύσεις κεφαλαίου εξωτερικής προέλευσης είναι μόνο το 1,6% του συνολικά επενδυμένου κεφαλαίου για τις ΗΠΑ και το 0,3% - 0,5% για την Ιαπωνία (Βεργόπουλος, 1999, σ.σ. 88, 337).

Στο εσωτερικό των περιφερειακών συμμαχιών, οι σχέσεις μεταξύ των κρατών κάθε άλλο παρά ισότιμες είναι. Οι συζητήσεις για την Ευρώπη των πολλαπλών ταχυτήτων, των ομόκεντρων κύκλων και της μεταβλητής γεωμετρίας είναι χαρακτηριστικές, αν συνυπολογίσουμε ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση διαθέτει τους πιο συνεκτικούς δεσμούς (οι οποίοι διαμορφώθηκαν στη διάρκεια μισού αιώνα) σε σχέση με τις άλλες συμμαχίες. Ο κρίσιμος παράγοντας για την ένταξη του κάθε κοινωνικού σχηματισμού στη διεθνή οικονομία είναι οι εσωτερικές του δομές και οι κοινωνικοπολιτικοί συσχετισμοί δυνάμεων που διαμορφώνονται σε σημαντικό βαθμό από την ενεργητική κρατική παρέμβαση. Κατά συνέπεια, η θέση για μείωση της σημασίας του κράτους είναι αστήρικτη.

Το καπιταλιστικό κράτος πάντα συνυπήρχε με τις διεθνείς αγορές, πάντα αποτελούσε μέρος συνόλων κρατών που συνδέονταν μεταξύ τους με ποικίλες σχέσεις και συμφωνίες. Ωστόσο, θεμελιώδες χαρακτηριστικό του είναι η αντιστοιχία με ένα συγκεκριμένο κοινωνικό σχηματισμό. Η αντίθεση

αγορά - κράτος που προβάλλεται από τους νεοφιλελεύθερους θιασώτες της παγκοσμιοποίησης αποτελεί εν πολλοίς μύθο, διότι σήμερα ο κρατικός καταναγκασμός είναι έντονος στις οικονομικές διαδικασίες (επιτήρηση της διακύμανσης των νομισμάτων, εισοδηματικές πολιτικές λιτότητας για τους εργαζόμενους, ποικίλες διαδικασίες φοροαπαλλαγής των υψηλών εισοδημάτων), καθώς και απέναντι στους κοινωνικούς αγώνες.

Η μείωση του «σπάταλου» κράτους αναφέρεται κυρίως στις κοινωνικές παροχές (υγεία - εκπαίδευση - πρόνοια) και στις άμεσες οικονομικές επενδύσεις. Το μεταπολεμικό κράτος των αναπτυγμένων καπιταλιστικών χωρών μετατρέπεται σε ισχυρό κράτος που συσσωρεύει πλεονεκτήματα για τον ανταγωνισμό σε κάθε πεδίο (οικονομικό, στρατιωτικό, πολιτικό)³. Πρόκειται για μια μεταλλαγή της οποίας το εύρος, το βάθος και οι συγκεκριμένες μορφές προσδιορίζονται πρωταρχικά από τη μεταβολή των κοινωνικών και πολιτικών συσχετισμών και δεν προκύπτει μονοσήμαντα από κάποια τεχνολογική ή οικονομική νομοτέλεια.

Εφόσον η πολυδιαφημισμένη παγκόσμια οικονομία σε επίπεδο δομής δεν είναι ποιοτικά διαφορετική σε σχέση με τη γνωστή από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα διεθνή οικονομία⁴ (διατηρεί τη μορφή της «αλυσίδας» χωρών των οποίων οι σχέσεις είναι ανισόμετρες και ανταγωνιστικές) και ο ρόλος του κράτους δεν μειώθηκε, αλλά αναπροσαρμόστηκε μετά τα «30 ένδοξα χρόνια» της μεταπολεμικής οικονομικής ανάπτυξης στις αναπτυγμένες καπιταλιστικές χώρες, η επέκταση του δυτικού τρόπου ζωής στον πλανήτη δεν φαίνεται ικανή να διαμορφώσει έναν ενιαίο παγκόσμιο πολιτισμό, αλλά δημιουργεί μια πολυτυπία υβριδικών ή διχοτομικών μορφών που προκύπτουν από τις πολιτισμικές αλληλεπιδράσεις. Τόσο οι εθνικές όσο και οι ταξικές ταυτότητες δεν μπορούν να εξαφανιστούν σε έναν κόσμο όπου τα έθνη και οι κοινωνικές τάξεις, στρώματα και ομάδες δεν χάθηκαν και δεν είναι πρόδηλη κάποια διαδικασία σε άλλα πεδία που θα μειώσει το ρόλο τους στο άμεσο μέλλον⁵. Οι νέες ταυτότητες που επιχειρείται να διαμορφωθούν (όπως για παράδειγμα η ευρωπαϊκή) σχετίζονται άμεσα με τις οικονομικές και πολιτικές διεργασίες που προαναφέρθηκαν (συγκρότηση κρατικών συμμαχιών) και δεν μπορούν να

εξετάζονται χωρίς συνυπολογισμό των αντιφάσεων που εμπεριέχουν και των συγκρούσεων για τον προσδιορισμό τους.

Β.3. ΠΛΕΥΡΕΣ ΤΩΝ ΜΕΤΑΒΟΛΩΝ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Εάν, σύμφωνα με τις απόψεις των υποστηρικτών της παγκοσμιοποίησης, η επικράτηση της λογικής της πλήρους απελευθέρωσης και κυριαρχίας των αγορών και η μείωση του ρόλου του κράτους σε πλανητική κλίμακα αποτελούσαν τη νέα πραγματικότητα θα ήταν εύλογο να είναι ήδη ορατή η προοπτική της πλήρους απελευθέρωσης των διαδικασιών της μάθησης (εικονικά δίκτυα, κατ' οίκον εκπαίδευση, εθελοντική εκπαίδευση), τουλάχιστον στις αναπτυσσόμενες χώρες. Όμως, αντί για πλήρη απελευθέρωση - ιδιωτικοποίηση των διαδικασιών μάθησης αυτό που κυρίως παρατηρείται είναι η ένταση του κρατικού ελέγχου της εκπαίδευσης με νέες μορφές στην κατεύθυνση της ενίσχυσης της θέσης του κάθε συγκεκριμένου κράτους στα πλαίσια του διεθνούς ανταγωνισμού⁶.

Η διαδικασία που μπορούμε να διαπιστώσουμε είναι η διεθνοποίηση της λογικής του ανταγωνισμού στα εκπαιδευτικά συστήματα. Θεμελιώνεται στην κριτική των υπαρχόντων εκπαιδευτικών συστημάτων που παρουσιάζονται ως αναποτελεσματικά και προβάλλει ως κεντρικό στόχο η αλλαγή τους να στηρίζεται σε οικονομικούς όρους προς το συμφέρον της εθνικής οικονομικής αποδοτικότητας και παραγωγικότητας στην κατεύθυνση της ενίσχυσης του διεθνούς ρόλου του κράτους. Η προτεινόμενη αλλαγή δεν συνοδεύεται με αυξήσεις των διατιθέμενων πόρων για την εκπαίδευση, επικεντρώνεται στη διοίκηση των σχολείων δίνοντας έμφαση στα standards, στις εξετάσεις και στην απόδοση λόγου στους γονείς - πελάτες (Levin, 1998, p.p.131 - 133).

Ωστόσο, η διεθνοποίηση της λογικής του ανταγωνισμού δεν μπορεί να έχει ως συνέπεια τη σύγκλιση των εκπαιδευτικών συστημάτων διότι σε κάθε κοινωνικό σχηματισμό υπάρχουν διαφορετικές παραδόσεις για την εκπαίδευση και μεγάλη ποικιλία δομών και λειτουργιών. Οι διαφορές ανάμεσα

σε συγκεντρωτικά και αποκεντρωμένα εκπαιδευτικά συστήματα, ανάμεσα σε εθνικά και ομοσπονδιακά, ανάμεσα σε συστήματα όπου η μετα-υποχρεωτική εκπαίδευση σχετίζεται λιγότερο ή περισσότερο με την εργασία είναι σημαντικότερες.

Η λογική του ανταγωνισμού διεθνοποιήθηκε (με αφετηρία τις νεοφιλελεύθερες - νεοσυντηρητικές αναδιαρθρώσεις στα εκπαιδευτικά συστήματα των ΗΠΑ και της Βρετανίας στη δεκαετία του 1980) αλλά εξειδικεύεται με διαφορετικούς τρόπους στο επίπεδο της κάθε συγκεκριμένης εθνικής εκπαιδευτικής πολιτικής⁷ και οι διαφορές μεγεθύνονται και πολλαπλασιάζονται όταν οι τελευταίες εφαρμόζονται στα διαφορετικά εκπαιδευτικά συστήματα.

Μερικές επισημάνσεις για το ζήτημα της διαμόρφωσης κοινής ευρωπαϊκής εκπαιδευτικής πολιτικής είναι χρήσιμες. Παρά το ότι η εκπαίδευση συμπεριλαμβάνεται στην ιδρυτική συνθήκη της Ευρωπαϊκής Ένωσης από το 1992 και παρά την εφαρμογή σημαντικών κοινοτικών προγραμμάτων μετά το 1988, η διαμόρφωση κοινής ευρωπαϊκής εκπαιδευτικής πολιτικής δεν φαίνεται εφικτή στα προσεχή χρόνια, πολύ δε περισσότερο η ουσιαστική σύγκλιση των δομών και λειτουργιών της εκπαίδευσης των κρατών - μελών. Εύκολα μπορούμε να αντιληφθούμε το πόσο μακρινή φαίνεται η ίδια προοπτική για τη συμμαχία των ΗΠΑ με άλλα κράτη της αμερικανικής ηπείρου με δεδομένο ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση, όπως προαναφέρθηκε, είναι ιστορικά η συμμαχία με τους σχετικά πιο συνεκτικούς δεσμούς. Με άλλα λόγια, στο πεδίο της εκπαίδευσης, όχι μόνο δεν μπορεί να γίνεται λόγος για παγκοσμιοποίηση, αλλά ακόμα και οι τάσεις διαμόρφωσης κοινής εκπαιδευτικής πολιτικής στα πλαίσια των περιφερειακών κρατικών συμμαχιών είναι αδύναμες και αντιφατικές⁸.

Η τριτοβάθμια εκπαίδευση, εξαιτίας της πιο άμεσης συσχέτισής της με την οικονομία, είναι η βαθμίδα στην οποία τα επιχειρήματα όσων θεωρούν την παγκοσμιοποίηση σαν μια υπαρκτή διαδικασία - κινητήρια δύναμη της εποχής μας (που βασίζεται στη συγκρότηση της παγκόσμιας οικονομίας) θα έπρεπε να επαληθεύονται. Όμως, συγκεκριμένες μελέτες καταλήγουν στο

συμπέρασμα ότι οι πολιτικές για την τριτοβάθμια εκπαίδευση είναι εθνικά προσδιορισμένες (Yelland, 2000, p.p. 297 - 298), ενώ άλλοι επισημαίνουν ότι τα πανεπιστήμια παραμένουν εθνικά ή περιφερειακά, αλλά όχι διεθνή (Deem, 2001, p.18).

Επίσης, άλλο πεδίο στο οποίο τα επιχειρήματα της παγκοσμιοποίησης θα έπρεπε λογικά να επαληθεύονται είναι η αξιοποίηση της τεχνολογίας της πληροφορίας στην εκπαίδευση εφόσον η παγκοσμιοποίηση υποτίθεται πως θεμελιώνεται στην πληροφορική επανάσταση. Ωστόσο, οι Selwyn - Brown (2000, 667 - 669, 676 - 679) τονίζουν ότι υπάρχουν διαφορετικά μοντέλα αξιοποίησης της τεχνολογίας της πληροφορίας στα εκπαιδευτικά συστήματα διακρίνοντας το «νεοφιλελεύθερο» που εφαρμόζεται σε ΗΠΑ και Βρετανία (στήριξη στον ιδιωτικό τομέα, ανεξάρτητο εκπαιδευτικό από το γενικό δίκτυο, απλή υποβοήθηση της τρέχουσας διαδικασίας μετάδοσης της γνώσης), το «αναπτυξιακό» με απήχηση στην Άπω Ανατολή (ενοποιημένο το εκπαιδευτικό με το γενικό δίκτυο, κρατική καθοδήγηση στη δόμηση του πρώτου, αναδιοργάνωση των αναλυτικών προγραμμάτων και της σχολικής οργάνωσης με την εισαγωγή του) και το «συνεργατικό» μοντέλο της Γερμανίας (συνεργασία κράτους - ιδιωτικού τομέα στην εγκατάσταση, υποβοήθηση τρέχουσας διαδικασίας μετάδοσης της γνώσης).

Τέλος, μελέτες οι οποίες αναφέρονται σε διαφορετικά εκπαιδευτικά συστήματα και μας δείχνουν ότι: α) το κράτος είναι ο καθοριστικός παράγοντας για τις εκπαιδευτικές αναδιορθώσεις (Mok, 2000, p.p.656 - 657), β) το κράτος συνεχίζει να ελέγχει τις εκπαιδευτικές διαδικασίες, ακόμα και όταν καθιερώνεται η επιλογή σχολείου από τους γονείς (Vandenbergh, 1999, p.273 - 275), γ) το κράτος παραμένει ρυθμιστής της κατάστασης της εκπαίδευσης, παρά τις τάσεις αποκέντρωσης (Lelievre, 2000, p.p.8 - 9), δ) το κράτος και οι κοινωνικοί φορείς κατασκευάζουν την πολιτική ατζέντα συζήτησης για την εκπαίδευση (Bonaí, 2000, p.p.212 - 215) και ε) η συλλογική ταυτότητα των εκπαιδευτικών συνεχίζει να καθορίζεται άμεσα από την εθνική παράδοση για την εκπαίδευση (Osborn et al, 1997, p.p. 376 - 377), επιτρέπουν, σε συνδυασμό με τα προηγούμενα, να συμπεράνουμε πως το σχήμα υπερκαθορισμού παγκόσμιο - εθνικό - τοπικό στο οποίο καταλήγει η

θέση περί παγκοσμιοποίησης δεν μπορεί να συνοψίσει τις κυρίαρχες σχέσεις και τάσεις διαμόρφωσης των εκπαιδευτικών συστημάτων.

Από θεωρητική άποψη, πρόκειται για ένα μηχανιστικό σχήμα που αποκλείει την κατανόηση της πολιτικής ως ανοιχτή διαδικασία, ως διαδικασία κατασκευής δυνατοτήτων στις οποίες συμπυκνώνονται διαφορετικές και συχνά συγκρουόμενες στρατηγικές για την εκπαίδευση και την κοινωνία.

Η ανεπάρκεια της έννοιας παγκοσμιοποίηση να συμπυκνώσει τις πρόσφατες αλλαγές στην εκπαίδευση σχετίζεται άμεσα με την ανεπάρκειά της να συνοψίσει τις οικονομικές, πολιτικές και πολιτισμικές αλλαγές των σύγχρονων κοινωνιών. Η παγκοσμιοποίηση είναι μια έννοια που διακρίνεται από ασάφεια και έλλειψη εμπειρικής τεκμηρίωσης, επιχειρεί να εξηγήσει τα πάντα και σε τελική ανάλυση δεν μπορεί να εξηγήσει τίποτε. Οι χρήστες της συνήθως αγνοούν την ιστορική καταγωγή της⁹, τη συγχέουν με τη διεθνοποίηση του κεφαλαίου και με την ενίσχυση περιφερειακών συμμαχιών κρατών που βρίσκονται σε ανταγωνισμό, ανάγουν όλα τα κοινωνικά φαινόμενα σε αλλαγές στην οικονομία τις οποίες διογκώνουν, ενώ πολλές φορές καλλιεργούν ένα χυδαίο τεχνολογικό ντετερμινισμό.

Η έννοια παγκοσμιοποίηση λειτουργεί υποδηλωτικά. Υποδηλώνει ότι οι μεταβολές έρχονται «αυθόρμητα» και «φυσικά», ότι δεν υπάρχει εναλλακτική λύση στην κυρίαρχη, μοναδική και ενιαία σκέψη που θεμελιώνεται σε αυτές και επιδιώκει να τις επιταχύνει, δηλαδή στη νεοφιλελεύθερη - νεοσυντηρητική σκέψη. Το κράτος, η δυνατότητα άσκησης πολιτικής, οι οργανώσεις των εργαζομένων προβάλλονται σαν απαρχαιωμένες έννοιες που δεν έχουν θέση στην εποχή της παγκοσμιοποίησης.

Έτσι, η παγκοσμιοποίηση αναγορεύεται σε νέο κυρίαρχο μύθο των ημερών μας. Συγκαλύπτει τις ευθύνες των υπαρκτών κρατικών πολιτικών για τη διεύρυνση των ανισοτήτων, την εξάπλωση της φτώχειας, τη μεγέθυνση της ανεργίας, τις μειώσεις των κοινωνικών δαπανών, τα φαινόμενα συρρίκνωσης των δημοκρατικών ελευθεριών και παρουσιάζει ως μάταιους τους αγώνες εναντίον της νεοφιλελεύθερης - νεοσυντηρητικής ηγεμονίας.

Η κριτική στην έννοια της παγκοσμιοποίησης δεν σημαίνει άρνηση της σημασίας των σύγχρονων αλλαγών στην οικονομία, στο κράτος, στην τεχνολογία, στον πολιτισμό, στην εκπαίδευση. Αντίθετα, μας δίνει τη δυνατότητα να τις ερευνήσουμε προσεκτικά. Η αξιοποίηση εννοιών, όπως η διεθνοποίηση του κεφαλαίου που δεν υπονοεί την κατάργηση ή τη μείωση της σημασίας του κράτους, η συγκρότηση περιφερειακών κρατικών συμμαχιών (με αντίστοιχους υπερεθνικούς μηχανισμούς), η περιθωριοποίηση μεγάλου αριθμού κρατών, η νεοφιλελεύθερη αναδιάρθρωση ως συνόψιση των προηγουμένων που θεμελιώνεται στην τροποποίηση του συσχετισμού των δυνάμεων υπέρ του κεφαλαίου και σε βάρος των δυνάμεων της εργασίας με αποτέλεσμα την κυριαρχία και διάδοση της λογικής της οικονομικής - κρατικής ανταγωνιστικότητας για την εκπαίδευση είναι χρήσιμη για τη μελέτη της πραγματικότητας, αναγκαίο όρο για τη μεταβολή της σε μια νέα, αντίπαλη με την κυρίαρχη, κατεύθυνση.

Γιώργος Γρόλλιος, Μάιος 2001

(Λέκτορας στο Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης του Α.Π.Θ.) Τηλέφωνα επικοινωνίας 031 - 677102, 031 - 991238, 0997837311

Γ. ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ ΕΙΝΑΙ Ο ΣΗΜΕΡΙΝΟΣ ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΗΣ ΜΕΤΑΚΙΝΗΣΗΣ ΤΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ ΧΩΡΙΣ ΑΝΤΙΠΑΛΗ ΠΡΟΤΑΣΗ

Γ.1. Θ. Π. ΛΙΑΝΟΣ

Διαβάζω τα διάφορα άρθρα που γράφονται σε περιοδικά και εφημερίδες για την παγκοσμιοποίηση, για τις συνέπειές της, για τα καλά της και τα κακά της, για τους κινδύνους που ενέχει, για τις αντιδράσεις που έχει προκαλέσει,

βίαιες ή ειρηνικές, κτλ. Ομολογώ ότι έμαθα πολλά πράγματα, αλλά δυστυχώς δεν κατάλαβα τι ακριβώς είναι η παγκοσμιοποίηση ή τι οι διάφοροι συγγραφείς νομίζουν πως είναι η παγκοσμιοποίηση. Άλλοι λένε ότι η παγκοσμιοποίηση είναι καλή, άλλοι ότι είναι κακή και άλλοι ότι είναι και καλή και κακή. Ακόμη, ότι είναι ένα αναγκαίο στάδιο στην ανθρώπινη εξέλιξη! Διάβασα επίσης ότι το κίνημα της αντιπαγκοσμιοποίησης (τι σημαίνει αυτό;) και οι διαμαρτυρίες πρέπει να απευθύνονται προς τους υπερεθνικούς οργανισμούς όπως ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και η Παγκόσμια Τράπεζα.

Όλα αυτά βέβαια έχουν μικρή μόνο σημασία, αν προηγουμένως δεν έχει ορισθεί με ακρίβεια τι είναι παγκοσμιοποίηση. Υπάρχουν δύο ορισμοί που συνήθως αναφέρονται. Σύμφωνα με τον έναν, παγκοσμιοποίηση είναι η αυξανόμενη αλληλεξάρτηση των χωρών όλου του κόσμου μέσα από την επιτάχυνση των ανταλλαγών προϊόντων και υπηρεσιών. Ο ορισμός αυτός φυσικά δεν λέει τίποτε. Πάντοτε το διεθνές εμπόριο ακολουθούσε αυξητική τάση και πάντοτε η αλληλεξάρτηση των χωρών αυξανόταν. Γιατί η επιτάχυνση, και σε ποιο μέγεθος, αποτελεί νέο φαινόμενο ή νέο στάδιο της ανθρώπινης εξέλιξης; Ο άλλος ορισμός, που δεν αναφέρεται ρητά, χρησιμοποιεί ως κριτήριο τη μεγάλη τεχνολογική εξέλιξη και τη μείωση των αναγκαίου χρόνου για την επίτευξη των εμπορικών συναλλαγών. Το πρόβλημα εδώ είναι ότι πάντοτε υπήρξε τεχνολογική εξέλιξη και εφαρμογή της και πάντοτε ο χρόνος που ήταν αναγκαίος για μια συναλλαγή μειωνόταν. Και οι δύο αυτοί ορισμοί πάσχουν από ένα σοβαρό μεθοδολογικό πρόβλημα, δηλαδή είναι ταυτολογικοί και δεν εξηγούν το νέο φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης, αν ένα τέτοιο φαινόμενο υπάρχει.

Αν υπάρχει ένα καινούργιο στοιχείο σε αυτό που ονομάζεται παγκοσμιοποίηση, αυτό είναι η ανεμπόδιστη μετακίνηση του κεφαλαίου μεταξύ χωρών, η οποία κατέστη δυνατή λόγω της αδυναμίας ή απροθυμίας των εθνικών κυβερνήσεων να διατηρήσουν τα εμπόδια που ήταν συνηθισμένα στο παρελθόν. Αυτή η απεριόριστη μετακίνηση κεφαλαίου σε συνδυασμό με τους περιορισμούς στη μετακίνηση του εργατικού δυναμικού παράγει τα φαινόμενα της παγκοσμιοποίησης, τα οποία βέβαια δεν είναι

καθόλου νέα. Τα προβλήματα που αποδίδονται στην παγκοσμιοποίηση, όπως π.χ. φτώχεια, παιδική εργασία, άνιση διανομή στις υπανάπτυκτες χώρες, αλλά σε σημαντική έκταση και στις ανεπτυγμένες, δεν είναι καθόλου καινούρια. Είναι τα παλαιά γνωστά προβλήματα του καπιταλισμού που έχουν τη ρίζα τους στην εκμετάλλευση της εργασίας από το κεφάλαιο. Για τον λόγο αυτόν νομίζω ότι δεν χρειαζόμαστε κάποιον ορισμό για την παγκοσμιοποίηση, διότι αυτή δεν είναι παρά ο σημερινός καπιταλισμός της ελεύθερης μετακίνησης του κεφαλαίου χωρίς περιορισμούς (όπως παλαιότερα μέσα στα όρια του κράτους) και χωρίς αντίπαλη πρόταση (όπως, πριν από λίγα χρόνια, αυτήν του σοσιαλισμού).

Αν πάρει κανείς τα στοιχεία που παραθέτει ο Λένιν ως χαρακτηριστικά του ιμπεριαλισμού και αντικαταστήσει αυτό που αναφέρει «πλήρη γεωγραφική διαίρεση του κόσμου μεταξύ των καπιταλιστικών δυνάμεων» με μια πρόταση που να περιγράφει την ευκολία με την οποία σήμερα το διεθνές κεφάλαιο μεταφέρεται από χώρα σε χώρα χωρίς σημαντικά εθνικά εμπόδια, τότε έχει μια ικανοποιητική περιγραφή της παγκοσμιοποίησης. Με άλλα λόγια, η παγκοσμιοποίηση δεν είναι τότε καινούριο φαινόμενο, όπως συχνά λέγεται, ούτε προέκυψε εκ του μηδενός. Είναι απλούστατα η, σε μεγάλο βαθμό, ανεμπόδιστη μεταφορά του διεθνούς κεφαλαίου σε όποια χώρα του Τρίτου, κυρίως, Κόσμου αυτό κρίνει ότι του προσφέρει το μεγαλύτερο ποσοστό κέρδους και με τη μικρότερη αβεβαιότητα.

Ο κ. Θεόδωρος Π. Λιανός είναι καθηγητής της Πολιτικής Οικονομίας στο Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών (πρώην ΑΣΟΕΕ).

Δ. ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΜΥΘΟΙ

* Αδυνατώ να δεχθώ ότι τα χαρακτηριστικά της μοναδικότητάς μας ως λαού κινδυνεύουν.

Ο κ. Γεώργιος Κ. Μπήτρος είναι καθηγητής του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών.

Οι δυνάμεις που προωθούν το άνοιγμα των οικονομιών και των κοινωνιών στο διεθνές εμπόριο και στις άλλες πολυσχιδείς ανταλλαγές είναι πανίσχυρες. Ευτυχώς, αυτή τη φορά όχι γιατί βασίζονται στα όπλα και στη βία, αλλά γιατί όλο και περισσότεροι άνθρωποι σε κάθε γωνιά του πλανήτη αντιλαμβάνονται ότι το ισοζύγιο των ωφελειών και των αρνητικών επιπτώσεων που προκύπτουν είναι σε μέσους όρους θετικό τόσο σε ατομικό όσο και σε συλλογικό επίπεδο.

Παράλληλα όμως, παρατηρείται ένα διογκούμενο κύμα διαμαρτυρόμενων πολιτών, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονται τελευταία και εξέχοντες εκπρόσωποι της διανοήσης, της πολιτικής, της θρησκείας και του πολιτισμού. Αυτό σημαίνει ότι, ενώ αρχικά οι αντιδράσεις προέρχονταν από κάποιες περιθωριακές ομάδες που αντιτίθενται βασικά στο σύστημα της ελεύθερης οικονομίας και κοινωνίας, σήμερα τα πράγματα έχουν αλλάξει και πρέπει να δούμε μήπως μέσα από την κριτική που διατυπώνεται αναδεικνύονται και προβλήματα τα οποία χρειάζεται να αντιμετωπιστούν.

Μια κριτική η οποία προβάλλεται κατά της παγκοσμιοποίησης είναι ότι προάγει την εξαφάνιση της διαφορετικότητας των λαών. Πιο συγκεκριμένα, οι διαμαρτυρόμενοι ισχυρίζονται ότι μέσα σε ένα διεθνοποιημένο περιβάλλον στο οποίο θα κυριαρχούν τα αγοραία αγαθά και οι υπηρεσίες δε θα υπάρχει χώρος για την καλλιέργεια και την ανάπτυξη των χαρακτηριστικών εκείνων που κάνουν τον κάθε λαό μοναδικό. Συνεπώς, συμπεραίνουν, οι παραδόσεις

μας, η θρησκεία μας και η κουλτούρα μας κινδυνεύουν με ισοπέδωση και αφανισμό.

Είναι κάτι τέτοιο πιθανόν και, αν ναι, κάτω από ποιες συνθήκες;

Η παγκοσμιοποίηση δεν άρχισε χθες. Ξεκινά από την αρχή της Ιστορίας. Στο διάβα της άλλους λαούς και πολιτισμούς τούς ανέδειξε και άλλους τους εξαφάνισε. Οι Βαβυλώνιοι, οι Ασσύριοι και οι Φοίνικες, π.χ., εξαφανίστηκαν μαζί με τους πολιτισμούς τους. Αλλά οι Έλληνες συνεχίζουμε τη μακραίωνη πορεία μας. Με βάση αυτή τη διαπίστωση αδυνατώ να δεχθώ άνευ κάποιας στοιχειώδους απόδειξης ότι τα χαρακτηριστικά της μοναδικότητάς μας ως λαού κινδυνεύουν τώρα από την επιτάχυνση της παγκοσμιοποίησης.

Στο σημείο αυτό κάποιος είναι πιθανόν να αντιτείνει ότι, επειδή τα πολιτισμικά αγαθά για τα οποία μιλάμε θα ανοιχθούν στον διεθνή ανταγωνισμό, τα δικά μας είναι πιθανόν να «χάσουν μερίδιο» ακόμη και στις προτιμήσεις ημών των ιδίων. Αυτό το ενδεχόμενο υπάρχει. Τι θα συμβεί όμως τελικά δεν μπορούμε να το προβλέψουμε γιατί το αποτέλεσμα εξαρτάται από την ετοιμότητά μας να τα υποστηρίξουμε στο εσωτερικό και να τα προβάλλουμε στο εξωτερικό ως «σήμα κατατεθέν» της κληρονομιάς μας.

Προσωπικά εκτιμώ ότι τα πολιτισμικά μας αγαθά έχουν εξαιρετική ποιότητα και με λίγη φροντίδα μπορούν να «κερδίσουν μερίδιο» διεθνώς. Αλλά αν αμφιβάλλουμε για την ανθεκτικότητά τους στον ανταγωνισμό, τότε ο κίνδυνος να μας συμβεί αυτό που απευχόμαστε μεγαλώνει γιατί μπαίνει σε λειτουργία ο μηχανισμός που οι οικονομολόγοι αποκαλούν αυτοεπαληθευόμενη προφητεία (self fulfilling prophesy). Γι' αυτό το βάρος της απόδειξης ότι υπάρχει κίνδυνος να αποξενωθούμε οικειοθελώς από τα πολιτισμικά μας αγαθά πέφτει σε όσους το ισχυρίζονται.

*«Το Βήμα», 18/03/2001, Σελ.: Β68, Κωδικός άρθρου: Β13219Β681
ID:233733.*

Ε. ΠΟΛΥΕΘΝΙΚΕΣ ΥΠΟ ΕΠΙΤΗΡΗΣΗ

Ε.1. ANDRE FOURCANS

«Ο κόσμος δεν είναι εμπόρευμα», «η παγκοσμιοποίηση είναι ο εχθρός του κόσμου», «ο κόσμος δεν είναι για πούλημα». Οι αφορισμοί αυτοί, και άλλοι ανάλογοι, εκτοξεύονται εναντίον της παγκοσμιοποίησης, ενός φαινομένου που ανησυχεί, αγανακτεί και φοβίζει πολλούς. Τι πρέπει να σκεφτούμε; Ποιο είναι το μέγεθος της αλήθειας, αν υπάρχει, σε αυτές τις παθιασμένες αντιδράσεις; Ή ακόμη, ποιο είναι το μέγεθος της άγνοιας και ποιο της δημαγωγίας;

Πολλοί συνδέουν την παγκοσμιοποίηση με τον παγκόσμιο φιλελευθερισμό, την κυριαρχία των μεγάλων επιχειρήσεων, την παιδική εργασία, τις ανισότητες, την απειλή της κοινωνικής πρόνοιας, την καταστροφή του περιβάλλοντος, την πολιτισμική εξομοίωση και άλλα διασκεδαστικά που κατατράχουν την αρχή αυτού του αιώνα. Οπωσδήποτε οι κριτικές αυτές δεν είναι εξ ολοκλήρου αβάσιμες, συνήθως όμως είναι υπερβολικές και κωμικές. Και ενώ τα μειονεκτήματα υπερτονίζονται, τα πλεονεκτήματα πεισματικά λησμονούνται ή θεωρούνται αμετακίνητα κερτημένα: δημιουργία πλούτου· οικονομικές, τεχνολογικές και κοινωνικές καινοτομίες· φθηνότερα και πιο ποικίλα προϊόντα· κατάρτιση στην εργασία· εμπλουτισμός των πολιτισμών· περισσότερη ελευθερία, ναι, ελευθερία την οποία πολλοί στερούνται ακόμη σε διάφορα σημεία του κόσμου. Εννοείται δε, ότι όλοι θέλουν τα πλεονεκτήματα χωρίς να έχουν τα μειονεκτήματα. Φυσικό. Ανθρώπινο. Δυστυχώς όμως, όχι πάντοτε δυνατό.

Ε.1.1. ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ

Πρέπει λοιπόν να θέσουμε κανονισμούς στην παγκοσμιοποίηση, ώστε, αν όχι να εξαλείψουμε, τουλάχιστον να ελαφρύνουμε τα μειονεκτήματά της διατηρώντας τα πλεονεκτήματα; Πρέπει να θεσπίσουμε κοινούς κοινωνικούς και περιβαλλοντικούς κανόνες για να βάλουμε όλον τον κόσμο σε μια βάση ισότητας ώστε η ανταλλαγή να είναι «δίκαιη» και «ισορροπημένη»;

Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι χάρη στα «συγκριτικά πλεονεκτήματα» που υφίστανται για όλες τις χώρες, όποιος και αν είναι ο βαθμός ανάπτυξής τους η ανταλλαγή προσφέρει οφέλη σε εκείνους που συμμετέχουν σε αυτή. Σε αυτά τα πλεονεκτήματα συγκαταλέγονται για ορισμένους το χαμηλότερο κόστος εργασίας και οι λιγότερο περιοριστικοί κοινωνικοί ή περιβαλλοντικοί κανόνες, που τους επιτρέπουν να συμμετέχουν στο παγκόσμιο παζάρι. Αυτό ισχύει κυρίως για τις αναπτυσσόμενες χώρες, οι οποίες θα ασφυκτιούσαν αν τους επιβάλλαμε κοινούς κανόνες, ασχέτως του αν αυτοί θα ίσχυαν και για τις πλούσιες χώρες. Οι χώρες του Νότου υποπτεύονται άλλωστε τις χώρες του Βορρά ότι χρησιμοποιούν αυτού ακριβώς του είδους τους ισχυρισμούς για να τις βγάλουν από το παιχνίδι του ανταγωνισμού και ίσως δεν έχουν απολύτως άδικο. Δεν είναι τυχαίο ότι ο Νότος είναι ο πιο ένθερμος πολέμιος της επιβολής διεθνών κοινωνικών και περιβαλλοντικών κανόνων.

Πού είναι λοιπόν το «δίκαιο», πού είναι το «ηθικό» σε αυτή την υπόθεση; Πρέπει για κάποιους λόγους, καλούς βεβαίως, κοινωνικούς ή περιβαλλοντικούς, να φρενάρουμε την ανάπτυξη τόσων μειονεκτούντων περιοχών και να οξύνουμε τη φτώχεια τους; Το ερώτημα απαιτεί σκέψη.

Ε.1.2. ΟΙ ΕΥΑΙΣΘΗΤΟΙ ΤΟΜΕΙΣ

Οι πολυεθνικές δεν κάνουν ό,τι θέλουν, όταν το θέλουν και όπως το θέλουν. Υπόκεινται στους νόμους των χωρών όπου λειτουργούν και συνήθως στα ήθη και έθιμά τους όσον αφορά τη δραστηριότητα και τις

σχέσεις εργασίας και στους νόμους του εμπορίου. Αν οι κανόνες αυτοί είναι «χαλαροί», οι σύγχρονοι κολοσσοί έχουν την τάση να προσαρμόζονται σε αυτούς. Εξ' ου και η ανάγκη διεθνών κανόνων, ιδίως σε ευαίσθητους τομείς όπως οι σχέσεις εργασίας, τα δικαιώματα του ατόμου και του παιδιού, η ασφάλεια του εργαζομένου και του καταναλωτή. Αυτό όμως είναι δύσκολο να γίνει, καθώς τα συμφέροντα των εμπλεκόμενων μερών κυβερνήσεων, καταναλωτών, εργαζομένων, μη κυβερνητικών οργανισμών και κοινού διαφέρουν σημαντικά.

Το βλέπουμε, τα πράγματα δεν είναι απλά. Ας πάρουμε ως παράδειγμα τα ζητήματα που έχουν να κάνουν με τη δεοντολογία των επιχειρήσεων ή τα ανθρώπινα δικαιώματα. Κυρίως δεν πρέπει να νομίζουμε ότι οι πολυεθνικές δεν ασχολούνται με αυτά. Στον βομβαρδιζόμενο από τα ΜΜΕ κόσμο μας, η Shell και η Total/Fina έχασαν μεγάλο μέρος της αλαζονείας τους (και των χρημάτων τους) εξαιτίας των πετρελαιοκηλίδων που προκάλεσαν. Η Union Carbide ακόμη δεν μπορεί να ξεχάσει τον θάνατο περισσότερων από 8.000 ατόμων εξαιτίας έκρηξης στο εργοστάσιό της στην Ινδία στα μέσα της δεκαετίας του '80. Τίποτε δεν μπορεί να αποζημιώσει τις ανθρώπινες ζωές, το δυστύχημα αυτό όμως κόστισε παραπάνω από ακριβά στην αμερικανική εταιρεία. Πιο πρόσφατα, ας μην ξεχνάμε το παγκόσμιο μποϊκοτάζ εναντίον της Reebok όταν έγινε γνωστό ότι χρησιμοποιούσε 12χρονα παιδιά του Πακιστάν για να κατασκευάσει τις μπάλες ποδοσφαίρου της. Για να αποκαταστήσει την εικόνα της, η εταιρεία έστησε καινούριο εργοστάσιο, όπου τοποθέτησε ανεξάρτητους παρατηρητές και έκανε ειδική διαφημιστική εκστρατεία. Οι πολυεθνικές βρίσκονται λοιπόν υπό επιτήρηση, ενίοτε στενή. Δεν κινούνται βεβαίως από φιλανθρωπία, αλλά για το συμφέρον τους. Όλο και περισσότερες όμως καταρτίζουν «κώδικες συμπεριφοράς» σε τομείς όπως το περιβάλλον, η ανακύκλωση επικίνδυνων προϊόντων, η παιδική εργασία, η διαφθορά, οι σχέσεις με τις τοπικές κοινότητες.

Ε.1.3. Η ΠΑΙΔΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Ένα άλλο θέμα στο οποίο αξίζει να σταθούμε είναι η παιδική εργασία. Φαινόμενο τερατώδες και αποτρόπαιο. Η λύση όμως δεν είναι η κάθετη απαγόρευσή της ή η απαγόρευση των προϊόντων που παράγει. Όπως έδειξε μια μελέτη ενός ερευνητή του Πανεπιστημίου Κορνέλ και της Παγκόσμιας Τράπεζας και άλλη μία της UNESCO, η απαγόρευση μπορεί να επιδεινώσει τη θέση των παιδιών, είτε στερώντας τους κάθε πηγή εισοδήματος, είτε ωθώντας τα προς την πορνεία. Πρέπει να καταλάβουμε ότι στις πολύ φτωχές χώρες οι οικογένειες έχουν ανάγκη από τα χρήματα που φέρνουν τα παιδιά τους, αλλιώς θα πεινάσουν. Η λιγότερο κακή λύση είναι η εισαγωγή της μειωμένης εργασίας των παιδιών με ταυτόχρονη ενθάρρυνση της μόρφωσής τους στο σχολείο. Το Μεξικό και το Μπανγκλαντές το έχουν κάνει, με ενθαρρυντικά αποτελέσματα. Μακροπρόθεσμα όμως, η πραγματική λύση βρίσκεται στην ανάπτυξη και στην άνοδο του βιοτικού επιπέδου.

Ο κ. Andre Fourcans είναι καθηγητής στην ESSEC (Ecole Supérieure des Sciences Economiques et Commerciales, Ανωτάτη Σχολή Οικονομικών και Εμπορικών Επιστημών της Γαλλίας) και πρόσφατα κυκλοφόρησε το βιβλίο «La mondialisation racontée à ma fille».

«Το Βήμα», 03/06/2001, Σελ.: Β58, Κωδικός άρθρου: Β13278Β581
ID: 235957

ΣΤ. ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ Ή ΔΙΕΘΝΟΠΟΙΗΣΗ

ΣΤ.1. ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΠΑΜΠΙΝΙΩΤΗΣ

Στο βραχύ αυτό κείμενο θα περιοριστώ σ' ένα θέμα που επανερχόταν σε όλες τις συζητήσεις: την παγκοσμιοποίηση σε σχέση με την Ανώτατη Εκπαίδευση. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι οι εξελίξεις στην τεχνολογία (διαδίκτυο, πολυμέσα, τηλεεκπαίδευση, τηλεδιάσκεψη κ.λ.π. έχουν καταργήσει τις αποστάσεις, έχουν φέρει κοντά τους πανεπιστημιακούς ερευνητές (ηλεκτρονικό ταχυδρομείο), έχουν καταστήσει κοινό, εν πολλοίς, κτήμα την πληροφορία (για δημοσιεύματα, προγράμματα διδασκαλίας, αντικείμενα, πορίσματα και προγράμματα έρευνας, προτάσεις για συνεργασία, πληροφορίες για συνέδρια, εκδηλώσεις, διευθύνσεις κ.τ.ό.). Όλο και περισσότερο και όλο και καλύτερα μπορούμε να γνωρίζουμε τι συμβαίνει ερευνητικά, διδακτικά και οργανωτικά στα Α.Ε.Ι. και στα επιστημονικά κέντρα μεγάλου μέρους τού κόσμου. Μπορούμε δηλ. να μιλάμε με σιγουριά για «παγκοσμιοποίηση τής πληροφορίας» που αναφέρεται στην Ανώτατη Παιδεία και που αποτελεί ήδη μια πραγματικότητα. Το πρόβλημα είναι αν αυτό σημαίνει και παγκοσμιοποίηση τής ανώτατης εκπαίδευσης με την έννοια κοινών προγραμμάτων διδασκαλίας, κοινής πιστοποίησης των γνώσεων που παρέχουν τα Α.Ε.Ι. σε παγκόσμιο επίπεδο, κοινής γλώσσας επικοινωνίας και διδασκαλίας στα Α.Ε.Ι. παγκοσμίως, δυνατότητα μετακίνησης των φοιτητών και των διδασκόντων από ένα Α.Ε.Ι. σ' ένα άλλο κάπου αλλού στον κόσμο («κινητικότητα»), αναγνώριση τίτλων σπουδών και συνέχιση σπουδών σε μεταπτυχιακό επίπεδο κ.λ.π.. Κι αν γίνει κάτι τέτοιο, θα εξακολουθήσουν να υπάρχουν «εθνικές επιλογές» στην Ανώτατη Εκπαίδευση ή μήπως οι αποφάσεις για όλα αυτά θα λαμβάνονται σε υψηλότερα, διακρατικώς θεσμοθετημένα, όργανα που θα καθορίζουν τις πανεπιστημιακές σπουδές σε παγκόσμιο επίπεδο; Και σε αυτή την περίπτωση πού πάει η πολιτισμική φυσιογνωμία κάθε χώρας; Αγαλματοποιείται μέσα στην παγκοσμιότητα; Η εθνική πολιτισμική κληρονομιά κάθε λαού δεν παίζει κανέναν ρόλο στην

Ανώτατη Εκπαίδευση τής χώρας του; Στο τι δασκάλους θα μορφώσει για τα σχολεία του, τι νομικούς για τα δικαστήρια, τι γιατρούς για την περίθαλψη κ.ο.κ.; Με άλλα λόγια, η παγκόσμια εξομοίωση σε όλο το φάσμα της, από την απλή σύγκλιση μέχρι την ενσωμάτωση και τον εξισωτισμό, μπορεί πράγματι να είναι το όραμα τής Ανώτατης Εκπαίδευσης τού νέου αιώνα;

Κι από τις επίσημες συζητήσεις στο πλαίσιο τής Συνόδου, που ανέφερα, και από τις κατ' ιδίαν συνομιλίες φάνηκε πως η συντριπτική πλειονότητα των Πρυτάνεων τής Συνόδου στην Ουάσιγκτον δεν υιοθετεί αυτή τη στάση. Θέλει τη συνεργασία, αλλά όχι την εξομοίωση. Θέλει τη σύγκλιση, αλλά όχι τις δεσμεύσεις. Θέλει τα θετικά στοιχεία από την ακώλυτη ροή των πληροφοριών, αλλά όχι τη συμμόρφωση σε γενικά δεσμευτικά πρότυπα. Με άλλα λόγια, θέλει τη διεθνοποίηση (internationalisation), αλλά όχι την παγκοσμιοποίηση (globalisation). Η διαφορά; Μεγάλη. Η διεθνοποίηση συνιστά κι αυτή ευρύτερη, διεθνή συμμετοχή, αλλά πολύμορφη και ισότιμη. Στην παγκοσμιοποίηση, αντιθέτως, μία και μόνη παγκόσμια μορφή απορροφά, εξομοιώνει και ενσωματώνει όλες τις άλλες. Έτσι λ.χ. στον χώρο τής γλωσσικής επικοινωνίας παγκοσμιοποίηση είναι η απόλυτη κυριαρχία τής Αγγλικής ως τής μόνης (δεύτερης) ξένης γλώσσας εις βάρος όλων των άλλων γλωσσών, δηλ. η μονογλωσσικότητα. Ενώ η γλωσσική διεθνοποίηση έχει τον χαρακτήρα τής ευρύτερης, διεθνούς χρήσεως περισσότερων τής μιας γλωσσών. Ευνοεί την πολυγλωσσία ή, αλλιώς, τη γλωσσική πολυμορφία. Η παγκοσμιοποίηση μπορεί να πάρει, στην πράξη, τη μορφή τής παθητικής ένταξης σε ένα αμερικανικής, κατά κανόνα, προέλευσης σχήμα που τείνει να επιβληθεί παγκόσμια. Είναι διαδικασία αφομοίωσης μέσα σε μια ευρύτερη χοάνη αμερικανικού τύπου: η επικράτηση λ.χ. παντού τής αμερικανικής μουσικής, τής αμερικανικής ενδυμασίας, διαφόρων μορφών αμερικανικού τρόπου ζωής, τής αμερικανικής τεχνολογίας κ.λ.π. Έτσι η παγκοσμιοποίηση παίρνει συχνά τον χαρακτήρα τού εξαμερικανισμού σε παγκόσμια κλίμακα. Είναι μια μορφή πολιτισμικού ηγεμονισμού που πηγάζει από την παθητική γενικευμένη μίμηση αμερικανικών προτύπων.

Αντίθετα, ο επιθυμητός στόχος, στον χώρο τουλάχιστον τής παιδείας και τού πολιτισμού, πρέπει να είναι η πολυμορφία σε διεθνές επίπεδο, η

δημιουργία μιας πολυπολιτισμικής προσέγγισης, μιας γνωριμίας και επαφής με περισσότερες προσεγγίσεις της παιδείας και του κόσμου μας γενικότερα, μια ευρύτερη ανεκτικότητα και σεβασμός στο διαφορετικό, σε κάθε άλλη πολιτισμική παράδοση και αντίληψη ζωής. Μια διεθνοποιημένη Ανώτατη Εκπαίδευση, δηλ. μια ευρύτερα διαδεδομένη και προσιτή μορφή παιδευτικής πολυμορφίας, θα ήταν διεθνής πνευματική πρόσκληση δημιουργικής υφής. Αντίθετα, η εξάπλωση και επικράτηση μιας μονομερούς εξαμερικανισμένης αντίληψης της παιδείας δεν μπορεί να λειτουργήσει δημιουργικά. Η γενίκευση του ενός δεν αίρει την εγγενή μονομέρεια του ενός εις βάρος της πολυμέρειας των πολλών, εις βάρος της πολυμορφίας. Το παρήγορο είναι ότι τον εξαμερικανισμό της Ανώτατης Παιδείας δεν τον θέλουν ούτε οι ίδιοι οι Αμερικανοί!

· Ο κ. Γεώργιος Μπαμπινιώτης είναι καθηγητής Γλωσσολογίας, πρύτανης του Πανεπιστημίου Αθηνών.

Το ΒΗΜΑ, 03/06/2001 , Σελ.: Β59, Κωδικός άρθρου: Β13278Β591.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ V

A. Ο ΔΙΕΘΝΗΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΡΟΥΕΙ ΤΟΝ ΚΩΔΩΝΑ ΤΟΥ ΚΙΝΔΥΝΟΥ

Αυξάνεται επικίνδυνα η οικονομική ανασφάλεια παγκοσμίως.

Οι εννέα από τις δέκα πρώτες χώρες στην παγκόσμια κατάταξη της «οικονομικής ασφάλειας» είναι ευρωπαϊκές, ωστόσο ο Διεθνής Οργανισμός Εργασίας προειδοποιεί ότι η ανασφάλεια αυξάνεται όχι μόνο παγκοσμίως, αλλά και στην Ευρώπη, καθώς, όπως επισημαίνει, «ο πλούτος φαίνεται ότι δεν συνεπάγεται ασφάλεια». Όπως τονίζει ο διεθνής οργανισμός, «πολλές πλούσιες χώρες προσφέρουν λιγότερα από ό,τι υποδηλώνει το εισόδημά τους». Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι οι Ηνωμένες Πολιτείες, οι οποίες δεν βρίσκονται παρά στην 25^η θέση του δείκτη, καθώς η προσέγγιση της χώρας θεωρείται «πραγματιστική». Αντίθετα, με πρώτη τη Σουηδία οι σκανδιναβικές χώρες καταλαμβάνουν τις πρώτες θέσεις της λίστας, ενώ η συντριπτική πλειονότητα των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης ανήκει στη λίστα των χωρών που «δίνουν τον ρυθμό» ως προς την οικονομική ασφάλεια που απολαμβάνουν οι πολίτες τους.

- Το ύψος του εισοδήματος

Το γεγονός αυτό λαμβάνει μεγαλύτερη σημασία καθώς, όπως καταδεικνύει η έρευνα, η ασφάλεια αυτή επηρεάζει άμεσα το επίπεδο στο οποίο οι πολίτες εμφανίζονται ικανοποιημένοι από τη ζωή τους. Καθώς μάλιστα η οικονομική ασφάλεια συνήθως παρατηρείται σε δημοκρατικά καθεστώτα των οποίων οι κυβερνήσεις δεν φείδονται κοινωνικών δαπανών, ο οργανισμός εκτιμά ότι αυτή συμβάλλει επίσης στην ανάπτυξη και στην

κοινωνική συνοχή. Μάλιστα, ο πιο σημαντικός παράγοντας που ορίζει αυτή την οικονομική ασφάλεια δεν είναι τόσο το ύψος του εισοδήματος όσο η σταθερότητά του, αλλά και η απουσία μεγάλων διαφορών εισοδήματος στο εσωτερικό κάθε χώρας.

- Παγκοσμιοποίηση και ανασφάλεια

Η ζητούμενη ασφάλεια ορίζεται ως ένας συνδυασμός εισοδήματος, εκπροσώπησης και απασχόλησης (αγορά και συνθήκες εργασίας), ενώ για τη σύσταση του σχετικού δείκτη χρησιμοποιήθηκαν επτά υποδείκτες που μετρούν ποιοτικά και ποσοτικά στοιχεία για τις πολιτικές κάθε χώρας, τους θεσμούς-μηχανισμούς για την επίτευξή τους και βέβαια τα αποτελέσματα. Εξετάζοντας, ωστόσο, 90 χώρες οι οποίες αντιπροσωπεύουν περισσότερο από το 85% του παγκόσμιου πληθυσμού, η έρευνα καταλήγει ότι τα τρία τέταρτα των εργαζομένων ζουν σε συνθήκες οικονομικής ανασφάλειας, ενώ μόνο το 8% ζει σε χώρες που παρέχουν ευνοϊκές συνθήκες οικονομικής ασφάλειας.

Η έρευνα υποστηρίζει ότι η ασφάλεια μειώνεται λόγω της παγκοσμιοποίησης, καθώς τονίζει ότι πολλές μορφές ανασφάλειας εντείνονται «ως αποτέλεσμα των αλλαγών πολιτικής και των συνεπειών της παγκοσμιοποίησης». Ο διευθυντής του προγράμματος κοινωνικής και οικονομικής ασφάλειας του οργανισμού κ. Γκρίντ Στάντινγκ κάλεσε τις κυβερνήσεις να δώσουν περισσότερη προσοχή στις ανασφάλειες που δημιουργούνται, διότι σε αντίθετη περίπτωση «δεν θα δούμε σταθερότερες, ανεκτικότερες ή παραγωγικότερες κοινωνίες». Επισημαίνοντας ότι δεν τάσσεται εναντίον της παγκοσμιοποίησης, αλλά ότι «περιγράφει την πραγματικότητα που αντιμετωπίζουν οι κυβερνήσεις παγκοσμίως», η έρευνα επισημαίνει ως κύρια αιτία για την αύξηση της ανασφάλειας την παρακμή του συνδικαλισμού και τονίζει ότι «αν αυτή η τάση δεν αντιστραφεί, οι ευπαθείς θα γίνονται ευπαθέστεροι».

Όπως παρατηρεί ο οργανισμός, οι επιχειρήσεις που έχουν συνδικαλιστικές ενώσεις όχι μόνο τείνουν να πληρώνουν μεγαλύτερους

1

μισθούς και να προσφέρουν μεγαλύτερη ασφάλεια στους εργαζομένους τους, αλλά και να είναι πιο επιτυχημένες εμπορικά. Αυτού του είδους ο συνδικαλισμός φαίνεται ότι είναι ιδιαίτερα ανεπτυγμένος στην Ευρώπη, όπου οι ιδιωτικές ρυθμίσεις επεκτείνονται την ώρα όπου η κοινωνική προστασία αναδιπλώνεται στο όνομα της ευελιξίας. Όπως επισημαίνει ωστόσο, η μεγαλύτερη αλλαγή που έχει σημειωθεί στη Δυτική Ευρώπη είναι η υποχώρηση της ασφάλειας στην αγορά εργασίας, κυρίως λόγω της αύξησης της κρυφής εργασίας, αλλά και της ακούσιας μερικής απασχόλησης.

Καθώς μάλιστα η παγκοσμιοποίηση εκθέτει περισσότερους εργαζομένους στους συστημικούς κινδύνους της οικονομίας, ο οργανισμός εκτιμά ότι τα παραδοσιακά συστήματα κοινωνικής ασφάλειας δεν μπορούν να προστατεύσουν από τα οικονομικά σοκ που επηρεάζουν ολόκληρες κοινότητες ή και περιοχές. Παράλληλα επισημαίνει ότι η εκπροσώπηση των εργαζομένων χάνει έδαφος παγκοσμίως, ενώ είναι ιδιαίτερα μικρή στις αναπτυσσόμενες χώρες, όπου εκπροσωπείται μόλις το 10% των εργαζομένων. Την ίδια στιγμή η ασφάλεια της απασχόλησης μειώνεται «σχεδόν παντού», λόγω της πρακτικής της μεταφοράς συγκεκριμένων δραστηριοτήτων των επιχειρήσεων σε άλλες εταιρείες και της γενικότερης απορρύθμισης της αγοράς εργασίας.

Τέλος, οι γυναίκες αντιμετωπίζουν συνήθως μεγαλύτερη αβεβαιότητα από τους άνδρες, η οποία μάλιστα λαμβάνει και περισσότερες μορφές. Όπως επισημαίνει η έρευνα, ακόμη και οι επιχειρήσεις που ισχυρίζονται ότι προσφέρουν ίσες ευκαιρίες, στην πράξη συχνά δεν το κάνουν. Αυτό δεν ισχύει τόσο στην πρόσληψη, όσο στην εκπαίδευση των εργαζομένων, εμποδίζοντας τις γυναίκες να ανέβουν στην ιεραρχία, ενώ μόνο ένα μικρό ποσοστό των γυναικών λαμβάνει έμμισθη άδεια μητρότητας.

- Ουραγός η Ελλάδα

Αν και η Ελλάδα θεωρείται μια από τις χώρες που «δίνουν τον τόνο» ως προς την οικονομική ασφάλεια, καθώς υπάρχει η πολιτική δέσμευση και οι μηχανισμοί για την επίτευξη αυτής της ασφάλειας, ωστόσο το αποτέλεσμα

είναι κατώτερο των στόχων. Έτσι η χώρα παρέχει τον χαμηλότερο βαθμό οικονομικής ασφάλειας στην ευρωζώνη, αλλά και ένα από τα χαμηλότερα στην (προσφάτως διευρυμένη με την προσθήκη δέκα ως επί το πλείστον φτωχότερων χωρών) Ευρωπαϊκή Ένωση. Με την εξαίρεση μάλιστα των τριών χωρών της Βαλτικής, η Ελλάδα παίρνει τη χαμηλότερη βαθμολογία (0,592) μεταξύ όλων των χωρών της ΕΕ που εξετάζονται και βρίσκεται στην 26^η θέση, κάτω από φιλελεύθερες οικονομίες, όπως είναι η βρετανική και η αμερικανική, αλλά και χαμηλότερα από την Ουγγαρία, τη Σλοβακία και την Τσεχία.

Μεταξύ των επτά διαφορετικών στοιχείων τα οποία συνθέτουν τον δείκτη, η Ελλάδα βρίσκεται σε καλύτερη θέση - 14^η στην κατάταξη - ως προς την ασφάλεια της ποιότητας της εργασίας - υψηλότερα από τη Γερμανία, την Ιταλία και την Αυστρία. Σχετικά καλή εξάλλου είναι η εικόνα και ως προς την προστασία της απασχόλησης (απολύσεις, σπάσιμο συμβολαίων κτλ), καθώς στον σχετικό δείκτη κατέχει τη 19^η θέση - είναι η χειρότερη στην ευρωζώνη αλλά πάντως καλύτερη από εκείνες της Ελβετίας και της Βρετανίας. Στον δείκτη για τις συνθήκες ασφάλειας στην εργασία, η Ελλάδα βρίσκεται στην 20^η θέση, επίσης υψηλότερα από τη Βρετανία, αλλά και τις περισσότερες χώρες της Ανατολικής Ευρώπης.

Πολύ χειρότερη ωστόσο είναι η θέση της χώρας ως προς την ασφάλεια που προσφέρει γενικότερα η αγορά εργασίας, καθώς η 39^η θέση στη σχετική κατάταξη σημαίνει ότι οι ευκαιρίες εργασίας είναι ισχνές. Κακή είναι η κατάσταση και ως προς την ασφάλεια του εισοδήματος, καθώς η Ελλάδα βρίσκεται στην 38^η θέση, χαμηλότερα - μεταξύ πολλών ακόμη - από τη Βουλγαρία και τη Μολδαβία. Ασχημη είναι η εικόνα και ως προς την εκπαίδευση και κατάρτιση των εργαζομένων, με την Ελλάδα στην 37^η θέση, χαμηλότερα από την Κούβα, το Αζερμπαϊτζάν και τη Βενεζουέλα, αλλά υψηλότερα από την Τσεχία. Αρνητική είναι, τέλος, για τη χώρα η σύγκριση και ως προς την εκπροσώπηση των εργαζομένων, καθώς κατέχει την 36^η θέση, δύο θέσεις κάτω από τη Ρωσία αλλά και πέντε υψηλότερα από τις Ηνωμένες Πολιτείες.

Οι περισσότεροι άνθρωποι στις τρίτες χώρες ζουν με λιγότερο από δύο δολάρια την ημέρα.

Β. ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΑΝΙΣΟΤΗΤΕΣ

Εντείνεται η απομόνωση των φτωχών.

Η παγκοσμιοποίηση, είτε την αντιμετωπίσει κάποιος ως δαίμονα, είτε ως ευλογία, κυριάρχησε κατά τη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας. Το μεγάλο της πρόβλημα ήταν ότι οι επιτυχίες της είχαν αποκλειστικά οικονομικά και χρηματιστηριακά κριτήρια. Αντιθέτως, η επίλυση κοινωνικών και γεωπολιτικών προβλημάτων υστέρησε δραματικά. Οχι επειδή η παγκοσμιοποίηση δεν μπορεί να λύσει τέτοια προβλήματα, αλλά επειδή ελάχιστα απασχόλησαν αυτά τα ζητήματα τους αρμοδίους, που εν προκειμένω είναι οι ισχυροί του κόσμου. Ο ισχυρός, δυστυχώς ή ευτυχώς, έχει πάντα την ευθύνη εκτόνωσης κρίσεων και επίλυσης προβλημάτων.

Η νέα παγκόσμια συμμαχία ενέχει ένα πολύ σοβαρό κίνδυνο: την περαιτέρω περιθωριοποίηση του εξαθλιωμένου Τρίτου Κόσμου. Η διαδικασία

της παγκοσμιοποίησης δεν κατόρθωσε να λύσει ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα του 20ού αιώνα: τη μεγάλη ανισοκατανομή του πλούτου μεταξύ του ανεπτυγμένου και του αναπτυσσόμενου κόσμου. Σύμφωνα με τα στοιχεία του ΔΝΤ, κατά τη διάρκεια του προηγούμενου αιώνα το πλουσιότερο 25% του πλανήτη είδε το κατά κεφαλήν ΑΕΠ του να εξαπλασιάζεται, ενώ η αντίστοιχη αύξηση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ του φτωχότερου 25% του παγκόσμιου πληθυσμού μόλις και μετά βίας είχε τον μισό ρυθμό. Η ουσία είναι ότι τα περιγραφόμενα προβλήματα θα επιταθούν. Σήμερα ο ανεπτυγμένος κόσμος δείχνει ενωμένος, κατά τρόπο που είναι απειλητικότερος από ποτέ για τον αναπτυσσόμενο.

Αν εξετάσει κανείς την απόδοση του σημερινού παγκόσμιου οικονομικού συστήματος, είναι αναμφισβήτητο ότι αυτό έχει δημιουργήσει πρωτοφανή πλούτο. Από την άλλη πλευρά όμως ο πλούτος αυτός έχει κατανεμηθεί πολύ άνισα. Για παράδειγμα, λιγότερα από 12 άτομα στην κορυφή της κοινωνικής πυραμίδας του παγκόσμιου χωριού έχουν μεγαλύτερο εισόδημα από αρκετές δεκάδες φτωχές χώρες στη βάση της (σύμφωνα με μια πρόσφατη έκθεση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών για την παγκόσμια φτώχεια). Σε αυτή την τερατώδη κατανομή οφείλεται, εν μέρει τουλάχιστον, το ότι, παρά τις πιο πρόσφατες τεχνολογικές βελτιώσεις και την εντυπωσιακή αύξηση της παραγωγικότητας, 1.3 δις άνθρωποι - περίπου το ένα πέμπτο της ανθρωπότητας εξακολουθούν να ζουν σήμερα σε συνθήκες απόλυτης φτώχειας, στερούμενοι επαρκούς τροφής, καθαρού νερού και της στοιχειώδους υποδομής για περίθαλψη και εκπαίδευση.

Και αυτό συμβαίνει σε ένα πλαίσιο όπου όχι μόνο οι εύποροι, αλλά και οι φτωχοί του κόσμου τούτου έχουν ενταχθεί, μέσω της τεχνολογικής επανάστασης των ΜΜΕ, στην ραγδαίως εξαπλούμενη παγκόσμια καταναλωτική κουλτούρα. Με άλλα λόγια, η παγκοσμιοποίηση δημιουργεί ανάγκες ευρείας κατανάλωσης στους πάντες, ενώ συγχρόνως αποκλείει από τη δυνατότητα ικανοποίησης αυτών των αναγκών τη συντριπτική πλειονότητα των ανθρώπων του πλανήτη.

Βέβαια υπάρχει το αντεπιχείρημα πως το άνοιγμα των παγκόσμιων αγορών τις τρεις τελευταίες δεκαετίες ενέτεινε τις ανισότητες σε εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο από την μια μεριά, αλλά από την άλλη ανέβασε σημαντικά το βιοτικό επίπεδο εκατομμυρίων ανθρώπων που βρίσκονται όχι μόνο στη μέση αλλά και στη βάση της παγκόσμιας κοινωνικής πυραμίδας. Με άλλα λόγια, κατ' αυτό το επιχείρημα, οι ανισότητες μπορεί να εντείνονται, η συγκέντρωση τεράστιου πλούτου στα χέρια των ολίγων είναι όντως γεγονός, αλλά παρ' όλα αυτά το παρόν παγκόσμιο σύστημα δεν ωφελεί μόνο τους πλουσίους. Οι μηχανισμοί της παγκόσμιας αγοράς οδηγούν σε μια κατάσταση όπου, συ σύγκριση με το παρελθόν, όχι μόνο το εύπορο 1/5 του παγκόσμιου πληθυσμού αλλά και μια σημαντική μερίδα του μη εύπορου έχει καλύτερεύσει σημαντικά το βιοτικό του επίπεδο. Άρα και οι αυξανόμενες ανισότητες και η συγκέντρωση του πλούτου νομιμοποιούνται από τη στιγμή που δεν εμποδίζουν μια σχετική διάχυση των αγαθών της ανάπτυξης προς τα κάτω, προς τους μη έχοντες.

Νομίζω, ότι το παρόν επιχείρημα έχει μια δόση αλήθειας αλλά δεν λαμβάνει υπόψη του τα εξής:

1. Πρώτον, τα ευεργετικά για τους φτωχούς αποτελέσματα της παγκοσμιοποίησης δεν τα βλέπουμε σε όλες τις φτωχές χώρες του πλανήτη. Τα βλέπουμε μόνο σε φτωχές χώρες που έχουν μια στοιχειώδη οικονομική και πολιτική υποδομή, υποδομή που τους επιτρέπει να επωφεληθούν από τις νέες τεχνολογίες και την απελευθέρωση των αγορών. Από την άλλη μεριά, σε χώρες όπου μια τέτοια υποδομή δεν υπάρχει βλέπουμε όχι τη σταδιακή άμβλυνση, αλλά την ένταση της φτώχειας και του αποκλεισμού. Σε πολλές χώρες της Αφρικής, για παράδειγμα, η ένταξη του πληθυσμού της υπαίθρου στην παγκόσμια αγορά (το πέρασμα δηλαδή από μια οικονομία αυτάρκειας σε ένα σύστημα παραγωγής για την αγορά) αντί να καλύτερεύει, χειροτερεύει τις συνθήκες διαβίωσης.

2. Δεύτερον, η παγκοσμιοποίηση εντείνει την αλληλεξάρτηση των χωρών / λαών και οδηγεί στο λεγόμενο παγκόσμιο χωριό. Αυτό σημαίνει ότι οι εξαθλιωμένοι πληθυσμοί του πλανήτη, π.χ. τα εκατοντάδες εκατομμύρια παιδιά που συστηματικά υποσιτίζονται, δεν βρίσκονται πια σε μακρινές, «εξωτικές» χώρες. Μέσω της επικοινωνιακής επανάστασης ο άλλος που πεινάει βρίσκεται έξω από την πόρτα μας και ζητάει επίμονα να μπει μέσα. Σε μια τέτοια κατάσταση, και δεδομένου του τεράστιου πλούτου που η παγκόσμια οικονομία παράγει σήμερα, υπάρχουν δύο αλληλοσυνδεόμενα προβλήματα που απαιτούν άμεση λύση - λύση που δεν μπορεί να επιτευχθεί μέσω των μηχανισμών της αγοράς, αλλά μόνο μέσω της άμεσης παρέμβασης των πολιτικών ηγεσιών των πλούσιων χωρών.

Τα δύο αυτά προβλήματα έχουν να κάνουν:

α) με τις τεράστιες νησίδες απόλυτης φτώχειας που βλέπουμε όχι μόνο στην Αφρική, αλλά και σε πολλές χώρες της Ασίας και της Λατινικής Αμερικής

β) με τη μάστιγα του AIDS που σήμερα διαδίδεται ραγδαία σε αφρικανικές χώρες που δεν έχουν τους αναγκαίους πόρους, ούτε για τη δημιουργία προγραμμάτων πρόληψης, ούτε για την αγορά των νέων φαρμάκων που καταπολεμούν άμεσα τον ιό.

Οι αντικειμενικές συνθήκες για τη λύση αυτών των δύο προβλημάτων υπάρχουν. Ένα πολύ μικρό ποσοστό του παραγόμενου πλούτου, αν επενδυόταν σωστά, θα μπορούσε να οδηγήσει σε μια κατάσταση όπου για πρώτη φορά στην ιστορία της ανθρωπότητας η απόλυτη οικονομική εξαθλίωση ανθρώπινων όντων θα ήταν πια παρελθόν. Αυτό βέβαια ακούγεται κάπως ουτοπικό. Εξίσου ουτοπικό όμως εθεωρείτο το 19^ο αιώνα η κατάργηση του θεσμού της δουλείας. Όπως το 19^ο αιώνα (και στις αρχές του 20^{ου}) η δουλεία ως τρόπος παραγωγής και οικονομικής συναλλαγής περιθωριοποιήθηκε, έτσι και τον 21^ο αιώνα οι συνθήκες είναι ώριμες για τη δραστική καταπολέμηση του είδους της δουλείας που η απόλυτη φτώχεια δημιουργεί.

Στις δυτικοευρωπαϊκές χώρες, η ιδέα ενός δικτύου ασφαλείας κάτω από το οποίο κανένας πολίτης δεν επιτρέπεται να πέσει, έχει αρχίσει να γίνεται αποδεκτή, όχι μόνο από την κεντροαριστερά, αλλά και από μια σημαντική μερίδα της συντηρητικής παράταξης. Σήμερα αυτή η ιδέα μπορεί να επεκταθεί σε παγκόσμιο επίπεδο. Η ιδέα ενός παγκόσμιου δικτύου ασφαλείας που θα καταπολεμούσε τα επίπεδα απόλυτης φτώχειας σε όλο τον πλανήτη έχει πια ωριμάσει. Και αυτό, γιατί μια σειρά από συνθήκες την κάνουν εφικτή:

Β.1. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΠΟΥ ΚΑΝΟΥΝ ΔΥΝΑΤΗ ΤΗ ΡΑΓΔΑΙΑ ΑΥΞΗΣΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΤΗΤΑΣ

Τεχνολογικές συνθήκες που επιτρέπουν μέσω της «συμπύεσης του τόπου και του χρόνου» την τεχνική / διοικητική υλοποίηση ενός σφαιρικού προγράμματος για την καταπολέμηση της απόλυτης φτώχειας.

Πολιτισμικές συνθήκες που οδηγούν στην ευαισθητοποίηση της παγκόσμιας κοινής γνώμης στο πρόβλημα της απόλυτης εξαθλίωσης.

Πολιτικοκοινωνικές συνθήκες κινητοποίησης των μη κυβερνητικών οργανώσεων που είναι αποφασισμένες να μην αφήσουν τις ηγεσίες των πλουσίων χωρών να στρέψουν την πλάτη τους στα κοινωνικά και οικολογικά προβλήματα που η νεοφιλελεύθερη παγκοσμιοποίηση δημιουργεί.

Βέβαια, για την παραδοσιακή δογματική αριστερά, η ιδέα ενός παγκόσμιου δικτύου ασφαλείας που θα εξαφάνιζε την απόλυτη φτώχεια δεν είναι εφικτή μέσα στον καπιταλισμό. Καπιταλισμός εξ' ορισμού σημαίνει εκμετάλλευση, φτώχεια, εξαθλίωση. Τα ίδια, όμως, επιχειρήματα είχε χρησιμοποιήσει η δογματική αριστερά στις αρχές του 20^{ου} αιώνα σε ό,τι αφορά την πιθανότητα δημιουργίας ενός κοινωνικού κράτους που θα άμβλυε

τις ανισότητες και θα οδηγούσε στο μερικό εξανθρωπισμό του καπιταλισμού - τουλάχιστον στο επίπεδο του έθνους - κράτους. Η μεταπολεμική ανάπτυξη του κοινωνικού κράτους στις περισσότερες δυτικοευρωπαϊκές σοσιαλδημοκρατικές κοινωνίες και η επιβίωσή του ακόμη και στις συνθήκες της νεοφιλελεύθερης παγκοσμιοποίησης δείχνει πόσο εσφαλμένη ήταν και εξακολουθεί να είναι σήμερα αυτού του είδους η απαισιόδοξη πρόβλεψη. Κατά τον ίδιο τρόπο που το κοινωνικό κράτος εξάλειψε τα απόλυτα επίπεδα φτώχειας στο επίπεδο του έθνους κράτους (στο κέντρο και στην ημιπεριφέρεια του καπιταλιστικού συστήματος), έτσι και σήμερα κάτι παρόμοιο μπορεί να συμβεί στο επίπεδο του παγκόσμιου χωριού. Αυτό σημαίνει βέβαια την ένταση των αγώνων για το πέρασμα από το σημερινό νεοφιλελεύθερο σε ένα «νέο-σοσιαλδημοκρατικό» τρόπο ρύθμισης της παγκόσμιας οικονομίας και της κοινωνίας

Γ. Η ΝΕΑ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΣΚΕΨΗ

Η οικονομία σε αναζήτηση καινούριων δρόμων.

Μήπως, αν καταργούσαμε το βραβείο Νομπέλ Οικονομίας, οι οικονομολόγοι θα ανακάλυπταν κάτι περισσότερο πρακτικό;» αναρωτιόταν ο αρθρογράφος του «New Yorker». Είναι αλήθεια, ότι μία από τις μεγαλύτερες παρεξηγήσεις σχετικά με τον σκοπό της οικονομικής αφορά την επιστημοσύνη των οικονομολόγων. Αν τα οικονομικά είναι πράγματι «επιστήμη», τότε και οι λύσεις που προτείνουν οι κάτοχοι των μυστικών της επιστήμης θα πρέπει να είναι επιστημονικές, άρα ακριβείς και αποτελεσματικές.

Η εμπειρία επιχειρήσεων, κυβερνήσεων, επενδυτών και πολιτών γενικότερα δεν επικυρώνει την επιστημονική ταυτότητα των οικονομικών. Από την εποχή της εμφάνισης της οικονομικής κρίσης του 1974 ως τα μέσα της παρούσης δεκαετίας, η Ευρώπη δεν κατόρθωσε να δημιουργήσει ούτε μία

παραπάνω θέση εργασίας από εκείνες που κατέστρεφαν οι οικονομικές πολιτικές τις οποίες υιοθέτησαν οι κυβερνήσεις στην προσπάθειά τους να ξεπεράσουν την ίδια την κρίση της οικονομίας.

Την ίδια στιγμή, στην άλλη πλευρά του Ατλαντικού, οι Ηνωμένες Πολιτείες, ακολουθώντας την ίδια οικονομική πολιτική, επιστρέφουν ταχύτερα στην ανάκαμψη της οικονομίας τους, η οποία γεννά εκατοντάδες χιλιάδες νέες θέσεις απασχόλησης, χωρίς ωστόσο να βρίσκει ικανοποιητική λύση στο μέγιστο πρόβλημα της κοινωνίας αυτής, δηλαδή στην ανισότητα στη διανομή του εισοδήματος.

Στην πράξη πάντως, η οικονομική, από την εποχή του πατέρα της, του Ανταμ Σμιθ, έχει προσφέρει πολλά. Στο θεωρητικό επίπεδο επέτρεψε μια καλύτερη και σαφέστερη κατανόηση των μηχανισμών κατανομής των διαθέσιμων πόρων και της αξιοποίησής τους· από πρακτική άποψη, η οικονομική προσέφερε στους παράγοντες των οικονομικών μηχανισμών γνώσεις για να κάνουν αποδοτικότερη την παρουσία τους στην αγορά. Η σύνδεση της οικονομικής θεωρίας με τη νέα φιλοσοφική θεώρηση του 19ου αιώνα υποδαύλισε ένα σοβαρό άλμα στην πολιτική επιστήμη προσφέροντας στον πολιτικό ανταγωνισμό το οικονομικό όργανο της κοσμοθεωρητικής σύγκρουσης. Το μείγμα οικονομικής ανάλυσης, κοινωνιολογίας και ψυχολογίας δημιούργησε νέα τμήματα στις επιχειρήσεις, στα αναλυτικά εργαστήρια και στα ερευνητικά ινστιτούτα.

Η οικονομική κατακτά την επιστημονική της αναγνώριση καταγράφοντας με μεγαλύτερη ακρίβεια τους «νόμους» που προσδιορίζουν τις συνθήκες μακροχρόνιας ισορροπίας. Καταστάσεις που υπάρχουν βεβαίως μόνο στις ερευνητικές διατριβές και όχι στην πραγματικότητα. Η οικονομική πολιτική αναλαμβάνει να συνδέσει τη θεωρία με την πράξη και όπως κανείς πρέπει να περιμένει, τα αποτελέσματα είναι πάντοτε συζητήσιμα.

Το τέλος του 20ού αιώνα βρίσκει την οικονομική στο κέντρο του ενδιαφέροντος των κοινωνιών, των πολιτικών, των αποταμιευτών και επενδυτών, των επιχειρηματιών και συνδικαλιστών, των συνταξιούχων και των ανέργων. Ο «καθαρός» καπιταλισμός ή, αλλιώς, το οικονομικό σύστημα

της αγοράς έχει κερδίσει. Στη σύγκρουσή του με τα «εναλλακτικά» συστήματα του κρατικού «σοσιαλισμού» ή του «κρατικού» καπιταλισμού πήρε το πάνω χέρι. Η οικονομική θεωρία είχε ήδη προβλέψει το γεγονός, αν δεν το είχε μάλιστα επιδιώξει και, σε κάθε περίπτωση, υποβοηθήσει.

Εν τω μεταξύ η οικονομική επιστήμη προσαρμόζεται στα νέα δεδομένα που επιβάλλει το τεχνολογικό πρότυπο της εποχής μας. Τεχνολογία και παγκοσμιοποίηση των αγορών χρήματος και βασικών προϊόντων θέτουν τα ερωτήματα στα οποία η νέα πολιτική οικονομία προσφέρει σήμερα νέες απαντήσεις. Η οικονομική επιστήμη ενσωματώνει τώρα με επιτυχία τις θεωρίες των μαθηματικών και της φυσικής, όπως είναι οι θεωρίες των Παιγνίων και του Χάους. Τα παλαιά στελέχη της NASA, αντί να υπολογίζουν τις παραμέτρους των αστροναυτικών μηχανών, απασχολούνται από τους μεγάλους επενδυτικούς οίκους για να σχεδιάζουν τις αυτόματες «εντολές» που εισάγονται στους παντοδύναμους υπολογιστές μέσω των οποίων επικοινωνούν σήμερα οι διαπραγματευτές των νομισμάτων, των μετοχών και των χρηματοοικονομικών παραγώγων.

Ωστόσο, τα ερωτήματα παραμένουν, σε γενικές γραμμές, τα ίδια. Από τον «νόμο για τον πληθυσμό» του Μάλθους ως τα μοντέλα αναδιανομής της εργασίας και του παραγόμενου πλούτου, αναζητείται μια οικονομική πολιτική που θα δυναμώνει, αντί να διαρρηγνύει τον κοινωνικό ιστό. Τα κείμενα που συνθέτουν αυτή την ενότητα καταγράφουν και προεκτείνουν την επικαιρότητα των προβληματισμών της οικονομικής επιστήμης. Επιβεβαιώνοντας πάντως, ότι η οικονομική δεν έχει ακόμη απάντηση σε 7 ουσιαστικά ερωτήματα:

1. Πώς μπορεί η πολιτική να αυξήσει το φυσικό επίπεδο της παραγωγής, αυξάνοντας το επίπεδο ευημερίας;
2. Κατά πόσον πρέπει οι πολιτικοί να παρεμβαίνουν επιδιώκοντας τη σταθεροποίηση της οικονομίας;
3. Ποιο κόστος είναι μεγαλύτερο, του πληθωρισμού ή της μείωσής του;

4. Πόσο σημαντικό πρόβλημα είναι τα ελλείμματα των κρατικών μηχανισμών;
5. Μπορεί σε βάθος χρόνου, να αποτιμηθεί η ζημία και η καταστροφή των φυσικών πόρων και του περιβάλλοντος;
6. Είναι πιθανόν μελλοντικά οι παγκόσμιοι οργανισμοί να αντικαταστήσουν τους φορείς της κάθε χώρας;
7. Πώς αντιμετωπίζεται το οικονομικό πρόβλημα (ανεπάρκεια φυσικών πόρων σε σχέση με τις ανάγκες) μέσω της διεθνοποίησης του κεφαλαίου;

ΑΠΩΛΕΙΑ ΔΑΣΩΝ ΚΑΤΑ ΠΕΡΙΟΧΗ (ΜΕΤΑΒΟΛΗ 1999-2000)	
ΕΥΡΩΠΗ	8,40%
ΑΣΙΑ	-0,67%
ΒΟΡΕΙΑ ΚΑΙ ΚΕΝΤ. ΑΜΕΡΙΚΗ	-1,04%
ΩΚΕΑΝΙΑ	-1,85%
ΝΟΤΙΑ ΑΜΕΡΙΚΗ	-4,19%
ΑΦΡΙΚΗ	8,01%

ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΔΙΕΘΝΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

1

ΕΚΠΟΜΠΕΣ ΔΙΟΞΕΙΔΙΟΥ ΤΟΥ ΑΝΘΡΑΚΑ	1980	2000
ΒΟΡΕΙΑ ΑΜΕΡΙΚΗ	1,48	1,83
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΚΑΙ ΝΟΤΙΑ ΑΜΕΡΙΚΗ	0,17	0,27
ΔΥΤΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ	1,02	1
ΠΡΩΗΝ ΕΣΣΔ	1,14	0,84
ΜΕΣΗ ΑΝΑΤΟΛΗ	0,14	0,29
ΑΦΡΙΚΗ	0,15	0,24
ΑΣΙΑ-ΩΚΕΑΝΙΑ	0,97	1,97

Τελειώνοντας αυτή την εργασία θα θέλαμε να δώσουμε ορισμένα στοιχεία για τις αντιδράσεις που, κατά καιρούς, έχουν εκδηλωθεί ενάντια στην οικονομική διεθνοποίηση.

➤ Σιάτλ (ΗΠΑ), 3 Δεκεμβρίου 1999

Σαράντα χιλιάδες άνθρωποι διαμαρτύρονται κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων για τον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου.

➤ Νταβός (Ελβετία), 29 Ιανουαρίου 2000

Χίλιοι διαδηλωτές διαταράσσουν το ετήσιο Φόρουμ για την παγκόσμια οικονομία.

➤ Πράγα (Δημοκρατία της Τσεχίας), 26 Σεπτεμβρίου 2000

Έντεκα χιλιάδες άτομα διαδηλώνουν κατά τη διάρκεια της συνόδου του ΔΝΤ και της Παγκόσμιας Τράπεζας.

➤ Νίκαια (Γαλλία), 6-7 Δεκεμβρίου 2000

Πενήντα χιλιάδες άτομα ζητούν μια Ευρώπη περισσότερο «κοινωνική» στο περιθώριο της συνάντησης κορυφής της Ε.Ε.

➤ Κεμπέκ (Καναδάς), 22 Απριλίου 2001

Τετρακόσιοι ακτιβιστές συλλαμβάνονται κατά τη διάρκεια διαδηλώσεων κατά της διάσκεψης κορυφής αμερικανικών κρατών.

Δ. Η ΑΠΟΨΗ ΜΑΣ

Κατά την ερευνά, μελέτη και δημιουργία αυτής της πτυχιακής εργασίας, διάβασαμε από πολλούς οικονομολόγους που έχουν ασχοληθεί ιδιαίτερα με το θέμα αυτό, ότι το φαινόμενο της διεθνοποίησης του κεφαλαίου είναι μια καινούρια κατάσταση.

Είναι ένα φαινόμενο το οποίο είναι αποτέλεσμα πολλών και διάφορων παραγόντων όπως :

Η κατάρρευση της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, της τεχνολογικής επανάστασης, της καινοτομίας των τεχνολογικών επιστήμων και της εξάπλωσης των πολυεθνικών επιχειρήσεων.

Σύμφωνα λοιπόν με το πως αντιλαμβανόμαστε εμείς αυτό το φαινόμενο της οικονομικής διεθνοποίησης του κεφαλαίου, κατευθυνόμαστε προς την άποψη, πως η οικονομική παγκοσμιοποίηση είναι φαινόμενο καινούριο ως προς την ανεμπόδιστη και ελεύθερη μεταφορά κεφαλαίου μέσω των φορέων τους.

Κατάσταση η οποία συνέβαινε και παλαιότερα, αλλά με προϋπόθεσεις και περιοριστικούς κανόνες. Πλέον αυτή η μετακίνηση, είτε εργατικού δυναμικού, είτε κεφαλαιουχικού εξοπλισμού, είτε χρηματικού κεφαλαίου γίνεται ελεύθερα και χωρίς περιορισμούς.

Ωστόσο, οι αρνητικές επιπτώσεις από την ελεύθερη μετακίνηση κεφαλαίου δεν είναι κάτι καινούριο για τίς αναλύσεις οικονομολόγων και κοινωνιολόγων. Αντιθέτως, αυτές οι αρνητικές επιπτώσεις είναι γνώριμες από την εποχή της βιομηχανικής επανάστασης και μετ' έπειτα.

Ορισμένες από αυτές είναι οι εξής :

1. Ο κοινωνικός αποκλεισμός ορισμένων χωρών και η άνιση διανομή πλούτου
2. Η παιδική εργασία (κυρίως στις χώρες του τρίτου κόσμου)
3. Η αλόγιστη χρήση - εκμετάλλευση των φυσικών πόρων και η καταστροφή του περιβάλλοντος
4. Οι σχέσεις εθνών - κρατών σε σχέση με τους φορείς της ροής κεφαλαίων και τους διεθνείς οργανισμούς.

(Έχει γίνει πλέον αντιληπτό ότι το εκλογικό σώμα επιλέγει τις εκάστοτε κυβερνήσεις , αλλά δεν μπορεί να κάνει παρέμβαση στην κυβερνητική πολιτική της γιατί και σε αυτήν απο μεριά της ασκούνται ιδιαίτερες πιέσεις από πολυεθνικές επιχείρησης και από διεθνείς οργανισμούς.)

Όλα όσα προαναφέραμε λοιπόν, είναι γνώριμα από παλαιότερες εποχές, από την εποχή που ο Λένιν ανέλυε τον ιμπεριαλισμό, από την εποχή που οι Μαρξ, Ενγκελς, Ρικαρντο μιλούσαν για τις αντιφάσεις του καπιταλισμού, από την εποχή που ο Κάντ δήλωνε πως δεν κάνει η ανάγκη το πράγμα, αλλά το πράγμα την ανάγκη .

Συνοπτικά λοιπόν, ως καινούρια δεχόμαστε την ύπαρξη του φαινομένου, αλλά όχι τις αρνητικές επιπτώσεις που δημιουργούνται από την οικονομική παγκοσμιοποίηση.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Βεργόπουλος, Κ. (1999) *Παγκοσμιοποίηση. Η μεγάλη χίμαιρα* (Αθήνα : Νέα Σύνορα - Α. Α. Λιβάνη).

Bonal, X. (2000) Interest groups and the State in contemporary Spanish education policy *Journal of Education Policy*, vol 15, No 2.

Γρόλλιος, Γ. (1999) *Ιδεολογία, παιδαγωγική και εκπαιδευτική πολιτική. Λόγος και πράξη των ευρωπαϊκών προγραμμάτων για την εκπαίδευση* (Αθήνα : Gutenberg).

Deem, R (2001) Globalization, new managerialism, academic capitalism and entrepreneurialism in universities : is the local dimension still important ? *Comparative Education*, vol 37, No 1.

Levin, B. (1998) An epidemic of education policy : (what) can we learn from each other ? *Comparative Education*, vol 34, No 2.

Μηλιός, Γ. (1997) *Θεωρίες για τον παγκόσμιο καπιταλισμό* (Αθήνα : Κριτική).

Mok, K. H. (2000) Reflecting globalization effects on local policy : higher education reform in Taiwan *Journal of Education Policy*, vol 15, No 6.

Osborn, M - Broadfoot, P. - Planel, C. - Pollard, A (1997) Social class, educational opportunity and equal entitlement : dilemmas of schooling in England and France *Comparative Education*, vol 33, No 3.

Yelland, R. (2000) Supranational organizations and transnational education, *Higher Education in Europe*, vol XXV, No 3.

Θ. Πάγκαλος- Ν. Λιούσης.(2005) – ΕΦΗΜΕΡΟΙ ΠΡΟΦΗΤΕΣ . Αδιέξοδα του νεοφιλελευθερισμού και κοινωνικά κινήματα στην εποχή της παγκοσμιοποίησης. (Εκδ. οίκος Λιβάνη)

David S. Landes – Ο πλούτος και η φτώχεια των εθνών. (2005, Εκδ οίκος Λιβάνη)

Επίσης, πρέπει να σημειωθεί ότι κατά τη δημιουργία της εργασίας χρησιμοποιήθηκαν πηγές από τα έντυπα : ΤΟ ΒΗΜΑ, ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ, ΤΟ ΕΘΝΟΣ, Ο ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ, ECONOMIST. (Οι κωδικοί των άρθρων γράφονται κάτω από τα κείμενα)

